

R.P.R.

BIBLIOTECA CENTRALA
A
UNIVERSITAȚII
DIN
BUCUREȘTI

No. Curent 35942 Format.....

No. Inventar..... Anul.....

Secția..... Raftul.....

Br. A. 14723

TUDOR PAMFILE

359574

Noaptea Sfântului Andrei

38681

I A Ș I

EDITURA „VIAȚA ROMINEASCA” S. A.

1921

D. 428

CONTROL 1953

1956

BIBLIOTECA CENTRALA CITARA
„CAROL I” BUCURESTI
COTA 35942

pe/4/08

B.C.U. BUCURESTI

C38681

Noaptea Sfântului Andrei

Gură - cum a fost în sara aceia la casa lui Neculai Hârman, nu s'a mai pomenit niciodată. El deoparte, - un om tăcut de felul lui, - iar de cealaltă parte ea, lelița Liliana, o gură tăioasă uneori, ca un cuțit luat depe tocilă.

— Nu se poate, femeie; nu se poate; ce spuneți voi, nu se poate...

— Cum să nu se poată, dacă zice lumea că-i așa?... Am apucat eu dela mama, și dela bunica, - și toată lumea, și toate noroadele pământului arată că vin strigoii în noaptea lui Andrei-de-iarnă... Cum poți dumneata să zici că nu-i așa?...

— Hm! zâmbi bădica Neculai... Auziți că toate noroadele arată!... Dar de unde-ai auzit și unde-ai cetit minciuna asta?...

— De unde?... D'apoi nu spuneau și Lipovenii ceia că ung femeile ușile casoler cu usturoiu și pe-acolo?... "

Pe bădica Neculai Hârman, era mai să-l cuprindă râsul. Și strașnic ar fi râs de cuvintele Lilienii lui,—femeie în toată firea, poți zice,—dacă n'ar fi fost și n'ar fi tras cu urechea, în casa aceia și'n ceasul acela, diavolul de *copilă* al lor. Prin urmare, rătezarea acestei neînțelegeri zadarnice trebuia scurtată astfel :

„Eu știu că nu-s strigoi; eu n'am găsit scris nicăeri că sânt; eu am auzit dela unul și dela altul o sută de prostii, și printre acele era și nălucirea aceasta, cu strigoi din noaptea Sfântului Andrei... Dar în cărți bune, în cărțile vechi, nu scrie c'ar fi... Nu mai departe Dumitrașcu-Vodă Cantemir, în cartea lui cu *Descrierea Moldovii*, la fila o sută șaptezeci și patru, le trece pe toate acestea între eresurile unei lumi cu totul proaste și fără înțelepciune... Poftim femeie, și mai zi acum ceva...

— Bine, bine, așa ar fi dacă m'aș lua eu după cărțile dumneavoastră, — cuteză femeia să l'întâmpine... Mie-mi tot scoți înainte cărțile, cași cum într'însele s'ar găsi la toată urma cheile tuturor celor neștiute depe lume... Să mă lași mai ușor cu grămezile dumitale de hârtoage, pe care de bună samă că nu s'a uitat Dumne-

zeu-Sfântul când s'a apucat și-a făcut lumea... Nu-i așa?... Poftim și mai zi ceva și dumneata, dacă mai ai, dacă mai poți...

— Aici, oleacă de dreptate-i cu tine, femeie!—zice bădica Neculai c'un abur de veselie; dar îi păcat că fiindu-ne prea strâmt în casă, nu ți-oiu putea dovedi chiar acuma cam câte greșeli a făcut Dumnezeu, — Doamne iartă-mă, — alcătuind lumea fără să se uite pe-un izvod... Nu mai degrabă — dacă ești așa de doritoare a ști — nu mai degrabă când a zidit pe... știți voi femeile pe cine...“

Știe dumnealui bădica Neculae Hârman, o poveste de demult, auzită dela un călugăr bătrân, cu Dumnezeu și cu zidirea femeii din coasta lui Adam, unde printre altele, avea amestec și-o coadă de mătă, o mătă flămândă și vicleană... Dar își mușca buzele că n'o putea spune Liliinii lui — femeie în toată firea — chiar atunci, din pricina diavolului de copilă de colo...

„Și crezi dumneata, omule, că nu s'arată strigoi în noaptea asta ?

— Nu s'arată...

— Iacă eu, Doamne ferește, nu pot zice aici ca dumneata. Cum să nu fie una ca

asta când mai eri, nu știu când, a venit nu-ș' cine; și m'am luat din vorbă'n vorbă și mi-a spus cum a venit strigoiiul într'un sat, încolo peste Prut,—a venit cum îi noaptea asta la casa unei neveste... Înțelegi?... Și nevasta, nefiindu-i bărbatul acasă, și neavând cine s'o pună la cale, n'a știut cum să facă și să se păzească... Și când a strigat-o strigoiiul, nevasta ceia proastă i-a răspuns, și-atâta a fost... O mare și înfricoșată întâmplare în noaptea aceia... Păcat c'am uitat satul acela de peste Prut, că ți l-aș spune..."

Dar lelița Liliana mai știa și alte întâmplări, și tot depe departe, de prin satele de peste Prut... S'aude c'o nevestă a rămas ca vai de lume... Un flăcău a fost prins într'o cruce de drum și nouă ani a pătimit din pricina strigoiiului...

„Dar într'un sat, încolo peste Prut, n'a intrat strigoiiul pe hornă?... Auzi dumneata?...“

Dar cum bădica Neculai se gândește într'altă parte, tresare și întrebă :

„Ce s'aud?“

— Ai auzit ce-am spus ?

— Când ?

— Acuma!... Întimplarea cu strigoiiul care s'a șcaboriț pe cahă...

— Doamne, măi femei! Multă minte vă mai trebuie vouă! Păcat că-i *copila* asta de față, că ți-aș spune eu ce-am înțeles din toate acestea...”

Și așa s'a'ncheiat vorba între bădica Neculai și femeia lui în după ameză aceea. Omul s'a sculat și a pornit prin sat, iar cătră sară, lelița Liliana a căutat ea într'un loc de taină și-a găsit patru firișoare de usturoiu.

„Aista-i bun - își vorbi sieși gospodina; aista-i usturoiu păzit...”

Il are ea dela o nevestă care s'a măritat în câșlegile Crăciunului, anul trecut. Aceia îl pregătise după toate rânduelile și Dumnezeu, ferind-o împotriva strigoilor, o trimesese la casa și la barbatul ei și-și luase grija...

„Aista-i bun; aista-i usturoiu păzit!” își mai spuse odată lelița Liliana.

Când era și dânsa fată mare, *păzea* și ea usturoiu, undeva, la o casă de oameni cum se cade, unde s'adunau flăcăi, și fete, și lăutari, și unde cântau și jucau usturoiul, și la urmă, după cântec și joc, frângeau câte-un colac și-și dădeau unii altora... Dar...

„Ce să-i vorbești dumneata omului meu de-acestea toate!.. Unde-i chip de înțeles cu dânsul...”

Apoi se întoarse către copilă și-i zise :
 „Iaca, fetița mamei, am găsit ce-mi trebuia acuma, în lăsarea amurgului. Să iei cățarii aceștia de usturoiu și să mergi să faci câte-o cruce pe ferești, pe la ușă, pe la pragul ușii și peste tot... Auzi ?

— Aud, mamă...

— Și nu uita să faci câte-o cruce pe la țărășii porților, pe la grajdul vitelor, peste tot... Ai înțeles ?...

— Am înțeles, mamă...

— Să nu vină, copila mea, strigoiiul...”

Dar copila leliții Liliana și-a lui bădica Neculai, le știa toate acestea mai demult. Și când mămuca-i pomenește de venirea strigoiiului, copila se uită cu'nțeles în ochii ei, și parc'ar sta s'o întâmpine cu altă întrebare :

„Dar cine, mamă, poate să fie strigoiiul ?”

Știe, ea, lelița Liliana și lucruri de acestea necuvioase, ca o mamă bună ce-a fost, care-a însurat patru feciori și a măritat două fete pân'acum, dar de, ca o mamă cu 'datoririte ei, nu le poate spune de-a dreptul...

„Ai înțeles, copila mea ?

— Am înțeles, mamă...

— Atuncea du-te, cât încă nu-i tată-

tău pe-acasă. Mergi repede și ferește-te să nu te vadă cineva umblând pe lângă parii gardului... Să nu te vadă că n'ar fi destul de frumos..."

Copila eși în grabă și lelița Liliana, rămânând singură, avu prilej să-l mai ia odată la refec pe dumnealui, pe bădica Neculai, și să-l întrebe, așezând blidele în colțar :

„Ce poate ști bărbatul!... El cată mereu în cărțile lui bătrânești, cu slova cât roata carului, parc'ar încăpea acolo atâta cât știe norodul și câte învață omul pe om de când face ochi și până când îi închide... *Asta-i Tege*, nu aceia... Eu așa știu, și slava Domnului, că mi-am văzut băeții și fetele pe la casele lor. Și mi-a ajutat Cel-de-sus, să mi-o vad și pe asta..."

Și în grabă, s'asvârle la geam s'o privească! Și-i strigă în gând :

„Copilă,—în tot locul!..." Uite-o... Să stai și să juri că nici prin gând nu-i trece să facă ce face... Vicleană făptură îl copila asta a noastră, și bine mai zice dumnealui câte-odată... Uite cum însamnă parii... Și privește'n lături... Și face câte-o cruce pe la țarașii porților... Și câte una pe polița pârlezului... Și se uită pe uliță la vale... Stă, și se uită la vale... Te po-

menești că vine tată-său ș'o vede uitându-se într'acolo, și se pricepe tată-său de ce se uită copila într'acolo!...

Și repede, lelița Liliana, face *ptiu!* să nu-și deoache odorul, și iar merge s'așeze blidele..

La dreptul vorbind, sfada cu bădița Neculai, despre strigoi și despre ce-a mai fost, a fost doar' numai așa, să nu rămână toate și totdeauna pe-a omului. Lelița Liliana n'a văzut niciodată și nu s'a temut niciodată de strigoi. Când era copilă de treisprezece-paisprezece ani a trecut de multe ori în crucea nopții peste câmpuri, pe lângă maluri dărâmate, pe lângă țintirim, căutând o vită care nu se întorsese dela câmp... Și niciodată nu i s'a arătat nimic.

„Minciuni - își zice... Cum să mai umble sufletul omului, după ce se petrece din lume... Umblă ei în noaptea asta, cine umblă, - că de strigoi a avut Dumnezeu grijă să-și ferească lumea.”

Intre acestea, copila întră repede și-aducea mamei sale bucuria cea mare că totul este gata:

„Numai bine mi-a ajuns de-am făcut câte-o cruce peste tot. Am însemnat și

polița pârlezului, și dincoace și dincolo, să nu s'apropie...

— Cine? — îi asvârli lelița Liliana un cuvânt domol... Cine să nu vie, fata mea?..."

Copila tăcu, își aplecă fruntea și-și cuprinse cu mâinile obrajii, în care năvălise toată căldura trupului.

Lelița o privi pe subt sprincene, și găsi de cuviință să nu-l mai spună nimic. Știa dumneaei până unde se cade să ispitești sufletul cuiva și unde să te oprești cu totul...

*

Amurgise demult când bădica Neculai Hârman se'ntorsese acasă plin de gânduri: Venise veste în sat că se va face nu peste mult alegere de vlădică pentru scaunul dela Huși. Și bădica Neculai găsi de cuviință să schimbe în această privință, câteva cuvinte cu lelița Liliana:

„E un lucru foarte de samă, femee, un vlădică în Țara noastră. Știi tu?..."

Dar nevasta umblând în colo și ncoace, nici nu-l auzi. Văzându-l că se uita, ca și cum ar aștepta un răspuns, îl întrebă:

„Vrei să mânânci?..."

— Nici nu mi-i foame, zise omul; mai stau o leacă și-apoi mă răpăd până la părintele Alexie, ca să vedem ce zice. Eu

cred că pentru scaunul de vlădică dela Huși ar fi cât se poate de potrivit părintele egumen Teodosie dela sfânta mănăstire a Floreștilor... Om cuvios, om în vrâstă, umblat pe la Sietagora, om care știe nevoile norodului, ca unul ce-a trăit în mijlocul satelor... Am să mă sfătuesc cu părintele Alexie, să vedem ce va zice...”

Copila tăcea în ungherul ei; lelița Lilliana avea prilej să fie bucuroasă că bădica Neculai lipsește de-acasă într’o sară ca aceia, dar tot trebuia să zică și dumneaei un cuvânt :

„Ba eu, te-aș sfătui să nu te duci, omule!... Tocmai în sara asta...”

— Ce spui?... Da’ veniți-vă în minte, creștinele lui Dumnezeu, și lasați teamă deoparte; tot nu vă fug din cap srigoii?...”

Se ridică și eși, — și când trecu prin dreptul ferestrelor, strigă celor două din casă :

„Vedeți, să nu închideți ușa cu zăvorul, că eu acuș mă’ntorc...”

Era o vorbă de mângâere și nimic mai mult... Lelița Lilliana știa un lucru ca acesta, și zise copilei :

„Dacă merge la părintele Alexie, apoi să știi că vine spre ziua; au de-acum ce pune la cale...”

Când portița s'auzi scârțâind în țâțână, copila sări în gâtul mamei sale, o prinse cu pătîmă și o sărută de două, trei ori, pe-o parte și pe alta. Și lelița Liliana, neputând afla un cuvânt mai potrivit, s'o dojenească pentru această nebunie, făcu ce făcu și-și stăpâni turburarea. Apoi, ca să nu priceapă copila, porni o vorbă, și vorbiră amândouă despre una și despre alta, pân' cătră mijlocul străzii dintăiu, când fata își lăsă capul pe perini iar bătrâna pe cot, pe vatră, în preajma tăciunilor...

Târziu, copila tresări, și răsucindu-și capul ușor, i se păru că prinde un svon, niște pași, niște gudurături ale cânelui. Alunecă încet dela locul ei, se ridică în mijlocul casei și rămasea așa ascultând.

„Ți s'a părut ceva?”

Fata mamei tăcu.

„Nu-i nimic, copilă; Bate se vede vântu'n lilioci și crăngile lor ating în geamuri...”

Apoi își dădu cu părerea că poate îi târziu; se sculă depe vatră, își așeză căpătăiul și risipi aceste cuvinte ca un prisos:

„Nici nu credeam să-mi fie așa de somn în noaptea asta.. Tu, — te culci?”

— Eu mai stau ! îi răspunse copila ; mie nu mi-i somn.. Am să stau pân'oiu auzi că scârție portița și vine tata... În noaptea asta am să stau ș'am s'aștept...

— Vorbe, copila mea ; toate-s vorbe câte spun despre strigoi... Tu fii înțeleaptă, cum ai fost și cum te știu... Mă înțelegeți... Mai ales, *înțeleaptă* să fii, copila mea ; și mai multe nu am a-ți spune nimic...

Lelița Liliana se culcă și se înveli peste ochi. Copila mai așteaptă puțin și abia atingând pământul deschise ușile, se furișă în întureric : Se opri la fereastră și se uită pe geam. Lelița Liliana se desvălise pân' la piept, își așezase un căpătăiu mai ridicat și sta așa. Și fata văzu cum lumina opaițului îi prefăcuse ochii mari, plini de grijă, în două scânteii... Apoi sări depe prispă, se îndreptă spre pârlazul grădinii și trecu dincolo...

Au cântat într'un târziu cocoșii, a mai trecut o bucată bună din noapte și iar s'au clătinat târiile în cucurigul lor limpede...

Intr'o vreme, lumina dinuntru se stinse și înțeleapta copilă a leliții Liliana socoti că rămasul la pârlaz nu mai poate ză-

bovi. Sprintenă, ca o zână fără trup, sări pârlezul grădinii, sări peste praguri, deschise și închise cu băgare de samă ușile și intră în casă...

„Tu ești copilă — hăi ?

— Eu, mamă, eu; da' dumneata nu dormi ?...

— Tot nu !”

Și lelița Liliana își lămurii copila cum foarte de demult i s'a spăriat somnul și cum n'a mai putut închide ochii, din pricina „unor pustii de gânduri...”

HOTARUL

1898
38681

Hotarul

Am avut un fel de patimă pentru toate câte ne-au rămas dela cei bătrâni; am căutat, am iscodit, am ținut mințe ce mi s'a spus și iată-mă în stare să vă povestesc toată istoria Onișcanilor, dela cel dintăiu hrisov care poartă veleatul șase mii nouă sute optzeci și doi, luna lui August în paisprezece zile, și până în anii de subt ochii noștri... Al doilea hrisov vine tot din acel veleat, dar ziua când Ștefan-Vodă a poruncit logofătului să scrie cartea domnească și să-i atârne pecetea în baieră de mătasă roșie, se vede scrisă c'o săptămână mai târziu. În cel dintăiu, Vodă întărește lui Andrei Oaniș și suro-rilor sale, stăpânirea peste jumătate de sat din Onișcani, unde fusese casa lui Oaniș-bătrânul, arătând că hotarele acestei jumătăți de sat să fie pe unde umblaseră din vechi, iar în cel de-al doilea

hrisov, întărirea o căpătă Murgu Stroilă, pentru cealaltă jumătate de sat, iarăși, după vechile hotare, pe care oamenii le păzeau din neam în neam.

Până încoace târziu, cele două jumătăți de sat au rămas neamestecate, fiecare cu ceata sa de plugari și fiecare ceată cu vechilul său la care sporea an de an numărul hârtilor de împărțire și stăpânire, toate, cu frumoasa slovă depe atunci. Vravul de hârții creștea văzând cu ochii, că nu era an lăsat de Dumnezeu în care vechilul Andreeștilor deoparte și cel al Stroileștilor de alta, să nu fie în curgerea unei judecăți. Numai când se abătea asupra Țării mânia lui Dumnezeu, când veneau Tătarii, Turcii ori Leșii, numai atunci primejdia îi înfrățea pe toți, pornindu-i pe amarele cărări ale bejăniei. Atunci judecățile conteneau; altfel, nu. După ce neamurile se întorceau din vizuinele lor, cum se lua omătul, se știa: două căruțe cu roatele înalte, cu cai vojnici, porneau pe drumul Bârladului, pe la Docolina și Vaslui, înainte, treceau cordii lașilor, și dela scaunul Moldovii nu se întorceau decât toamna, târziu. Satul s'aduna îndată, se făcea izvodul cheltuelilor de judecată care se împărțeau pe

stânjenii de moșie. După câteva zile de hodină, începeau să pună la cale jalbile primăverii viitoare.

Așa se țese istoria Onișcanilor! Patruzeci și nouă de judecăți la stolnița domnească, douăzeci și trei de hotărnicii făcute de oameni pricepuți, la fața locului, douăzeci și nouă de cărți de blăstăm cete în sfânta b serică, și peste tot, patru trăiști de hârtie, tot file largi, subt care stau iscăliturile într'aurite ale Domnilor.

Și pentru ce?

Pentru nimic! Pentru că cele două hrisoave bătrâne arată că și deoparte, și de alta, să se urmeze hotarul cel vechiu, așa cum l-or ști și l-or păzi cele două cete din urmașii lui Oaniș-bătrânul. Dar tocmai aici era și nodul neînțelegerii.

Pe unde trebuia să curgă acel hotar? Unii jurau și-l arătau într'o zi, și toată lumea se mulțămea; venea hotarnicul, pune o piatră, pune altă piatră mai încolo, scria mărturia, își umplea punga din sân și pleca... Dar peste noapte, o mână drăcească strămuta piatra c'un pas mai încolo... Și iar, altă jalbă, alte judecăți, mărturii nouă, și alt hotărnic, care să caute și să afle adevărul, punând alte pietre mai mari și mai cu temei înțepe-

nite: „Aşa să fie şi aşa să rămăe, cu mulţămirea tuturoră fiind”... până a douazi, ori pân' a treia...

Târziu de tot, când s'a văzut că nu se poate statornici hotarul cu bolovani de piatră, s'au apucat unii şi au făcut o groapă adâncă, şi toamna, înaintea îngheţului, au strămutat, din codrul depe coastă, un stejar cu rădăcina neatinsă. L-au aşezat oamenii cu greutate în groapa aceia, l-au îndreptat, i-au călcat cu picioarele ţărâna la rădăcină, şi l-au lăsat acolo. Iarna l-a nins, omătul l-a udat şi stejarul a rămas să trăiască. Hotarul s'a fost pecerluit, şi după asta treizeci şi patru de ani încheiaţi, diecii isprăvnicilor şi cei din divanurile domneşti au rămas hodiniţi: din Onișcani n'a mai sosit nici vechil cu jalbă...

Răzășii nu-și mai aflau as'âmpăr. Judecățile de demult îi aprindeau, îi frământau; sări întregi treceau pentru sfat dela casa unuia la a altuia, dar acu nu mai aveau pentruce sfătui, nici pe cine petrece până dincolo de Hanul lui Itu și nici pe cine întâmpina pe drumul domnesc pe vremea când se scutură codrii și se'nvinețește cerul...

Despre câte nu întrebau și câte nu

aflau atunci, când se întorceau vechilii dela judecată: „Ei bade, cum merge lumea?... Da' pe Vodă îl văzuși?... Da' mândru-i?... Da' ce s'aude cu Vlădica dela Roman?... Să fie oare tot adevărat?... Da' boerii cei mari, mă rog, ce fel de strae poar ă?... Da' bucatele, câmpul?...“ Două săptămâni după aceia aveau ce vorbi despre Vodă, despre boeri, despre toate câte se pot întâmpla într'o țară, — și tocmai după două săptămîni aduceau și vorba despre hotar:

„Da' pricina noastră, vere, așa-i că tot nu s'a curmat?...“

— Tot nu!...

— Știam noi că mai avem de furcă!... Da' mare-i Dumnezeu și ne-a ajuta și nouă odată și-odată!...”

În răstimpul acesta de pace, firește, răzășii tot se mai judecau pentru lucruri mărunte, dar judecățile nu țineau decât o zi ori două, o săptămână cel mult, la târg, la isprăvnicia ținuului, la privighitorii depe la ocoale, ba, Doamne ferește, chiar și în fața vornicilor din sat, pentru fleacuri de nimica, pentr'un purcel, pentr'un sac de paie, pentr'o vorbă svârlită la o mânie l.. Mai mare răsul de ei, —

un sat de răzăși, depe vremea bătăliei din Valea-Rahovii, — s'ajungă să se judece în fața unor dregători de târgușoare, ca țiganii de pe la mânăstiri ori de pe la curțile boerești!...

Când stăteau și chibzuiau, și vedeau ce-au ajuns, li umplea groaza...

Și stejarul păzitor al hotarului se tot îngroșa... Nici gând să se usuce... Cunună i se îndesa, streșinile i se întindeau și rădăcinile, se vede tot mai din fund își sugeau puterile de viață.

„Slabă nădejde, vericule, să mai pornească cineva în sus!...

— Văd și eu!..

— De-acu, om trăi și noi ca niște uitați de lume!

— Ca niște uitați, ca niște căței de pământ pe care-i supără lumina soarelui!...

Onișcanii fierbiau în desnădejde. Se putea spune că două vrăste de oameni nu mai știu ce poate fi o judecată la scaun...

Treizeci și patru de ani trecuseră.

Dar în vara celui de-al treizeci și patru-lea an, cum nu plouase demult, în ziua de sfântul Ilie, cerul s'a închis de-o dată, nourii s'au îngrămădit întunecoși spre apus, tunetele au început să bubue

mânioase și trăsnete'e să brăzdeze poalele cerului. Spre sară a început să ploae, și a plouat, a tunat și-a trăsnit toată noaptea, ca într'o surpare de văzduhuri. Numai cătră zori, vântul a început să macine munții de nouri, cerul și-a arătat limpezișurile, și lumea a eșit din case și din sat. Câmpurile întineriseră, dar nu aceasta era bucuria cea mare: ca o mântuire, o veste mare a săgetat din om în om și vestea s'a lățit îndată peste tot—in locul stejarului de hotar, nu mai rămăsese peste noapte decât o movilă de carbuni și de așchii...

„L-a trăsnit, măi vere as' noapte.

— Voia lui Dumnezeu! Nu era la locul lui, se vede!...”

Oamenii s'au strâns în grabă, unul a zis una, altul a zis alta, și cu toții au rămas la vorba celor dintăiu:

„Da, da!... Semnul lui Dumnezeu!... Nu era stejarul acela pe hotarul cel adevărat...”

A venit toamna, a trecut iarna și 'n mustul primăverii, cele două spițe de neamuri din Onișcani, își porneau pe drumul Bârladului cei doi vechili, cu jalbe mari cătră mult milostivul și luminatul scaun al Măriei Sale, lui Vodă.

Așa spun oamenii, așa a fost. Sânt optzeci de ani de atunci. Cele două trupuri de moșie s'au împărțit pe neamuri mai mărunte, și brazde despărțitoare arată astăzi ogoarele, la care și copiii nimeresc cu ochii în hiși. Vechile judecăți aproape s'au uitat și-aproape nimeni nu mai cercetează cele două trăiști cu hârtie groasă, care cuprind firul unei povești începute acum patru sute și mai bine de ani...

...Aproape nimeni, în afară de Costache Măstăcan, strănepot lui Murgu Stroilă și Vasile Oaniș, urmașul lui Andrei: sânt cei doi vecini din cele două trupuri de moșie, ursiți de Dumnezeu să poarte până la sfârșitul lumii moștenirea neînțelegerilor străbune. După spița, lui Măstăcan i se cuvin șapte stânjeni, iar lui Vasile Oaniș, patru. Bob numărat. Dar, Dumnezeu știe cum s'or fi împărțit lătușii, pe vremuri, că iată, Vasile Oaniș găsește o lipsă de două palme domnești. De aceia, când își brăzdează bucata, totdeauna tae dela Costache Măstăcan până la șase-șapte palme, să aibă și acela ce întoarce și ce lăsa. Pe de altă parte, — știe tot satul, — Măstăcan strigă în gura mare că nu-i ajung șapte parmace la stânjării de baștină; și de aceia, cine îl poate

învinui pe bietul om dacă, după ce-și întoarce rășluirea lui adevărată, își mai taie două brazde bune, în socoteala parmaceilor cu pricina!..

Rană, veche! S'au judecat bunicii lor, s'au judecat părinții și se judecă și ei de douăzeci și opt de ani,—și tot degeaba. Hotarul vechiu nu se poate arăta cu degetul. Bătrânul stejar, trăsmit într'o zi de Sfântul Ilie, nu și-a lăsat decât niște tufani pe de lături, care s'au întins, închirciți, cât ține fața unei arii. La ce poate sluji această verdeață din care rūp copiii și ciugulesc caprele primăvara și toamna!

Dac'ar fi stat să-și facă fiecare socoteală câtă risipă au adus cele două palme și șase parmace, Costache Măstăcan și Vasile Oaniș ar fi căzut demult la pace. Dar la urma urmei, nu acesta era lucrul de samă; era vorba cine rămâne în afară de lege, și cine, — cu biruința celei mai de pe urmă dreptăți, — trebuie să-și desfacă pieptul și să-l dupăe cu pumnul zicând: — „Eu!”

Până dăunăzi, norocul nu se arăta nimănui...

Cum se prelungeau frumoasele zile de

Noemvrie, Costache Măstăcan își trimisese plugul să-și are bucata :

„Du-te, Ioane, și întoarce acolo, în capul hotarului... Am așteptat destul, dar văd că hoțul acela de Vasile Oaniș nu se mai gândește să-și are fâștoaca lui... Du-te, brăzdează și nu uita : să fie șapte stânjeni în cap; să iai și stânjenu, că-i înfipt sub streșină... Și vezi... brăzdează cât trebuie și măsoară și... vezi... Ai înțeles?... Știi că hoțul acela de Vasile are să tae pe urmă... Nu uita... Pricepi?...“

Și flăcăul și-a plecat ochii, și-a zis :

„Bine !

— Așa !... Și bagă de samă : poate să vină el pe acolo ; să nu te temi ; să-i spui că eu ți-am zis să faci așa... Să vină să stea cu mine de vorbă, — hoțul... Să meargă, să se plângă la judecată...“

Ion eși.

Până'n prânz bucata era pe jumătate arată. După hodină, boii mânau domol pe brazdă, plugul sfârâia melodios în scoarța pământului scopt de cel dintăiu îngheț ; și'n pragul nopții de-abia miriștea era peste tot răsturnată. Flăcăul apucă huiăua și măsură : șapte stânjeni, două palme și ceva.

„Are de unde să-și tae Oaniș, — zise

el în gînd, prinzând tînjala boilor la grapă.

— E lună, vorbi apoi către pogoniciu; să isprăvim cu totul, ca să nu ne mai prăpădim și mâni o zi pe aici!“

Așeză bulgări pe grapă; și dînd ar-gățelului funia boilor, îi adaose:

„Haide, încet; și uită-te mereu înapoi să nu rămîie brazdă neacoperită.“

Copilul plecă, și Ion rămase lângă drum. Tocmai se apropiau, urcînd costișă, o ceată de oameni, cu toții niște flăcăi din sat, în afară de doi însurăței. Ceata ajunsese în capătul bucății arate, se opri și dădu flăcău'ui „buna sara“; Ion le răspunse. Cei doi barbați o luară apoi spre sat, iar flăcăii rămaseră de vorbă lângă tufărișul de gârneață.

„Să știi, vere loane, că nepotul lui Oaniș îi dă de veste chiar în sara asta; l-ai văzut cum s'a uitat pe arătură și cum a măsurat-o din ochi? — zise un flăcău, arătînd spre unul din cei plecați.

— L-am văzut, — răspunse Ion; nu-i grija mea!...”

Pe urmă, vorba a apucat în altă parte.

Câte nu și pot spune feciorii într'o sară de toamnă târzie și dulce, în mijlocul câmpului, sub acoperișul strălucitor al ne-

sfârșitului. Dela sămănăturile de grâu și săcară, au trecut în grabă la altele :

„Postul Crăciunului începe acuși, — zise unul.

— Incepe, răspunse altul.

— Ei! Și după Crăciun pornesc Câș-legile, — aruncă al treilea o vorbă.

— Pornesc!...

— Să vedem... să vedem... Care, și cu cine... Eu cred că o să fie bine“ — zise unul mărunț.

Și astfel începură cu toții să înșire, după câte știau și după câte se auzeau în gura satului, părechile de flăcăi și fete, care ar fi putut foarte ușor să pună câte o cruce pe la casele părinților și să înceapă altă viață, în casă nouă.

Flăcăul cel mărunț, chiui odată și zise :

„Și ce-o să mai joc, măi fraților, și ce o să mai petrec!...

— La nunta cui? — îl întrebă Ion.

— Și la a ta, dacă nu ți-a fi cu supărare!... Ori nu?...“

Dar Ion se apără :

„Toate, la vremea lor, vericule... la vremea lor cu rostul; eu drept să spun, nici nu m'am gândit la una ca asta...“

— Hei, țipă cel mărunț; da' ce vânător poate fi acela care va ști mai înă-

inte cu ce se va intoarce dela pândă?
Spune-mi tu mie asta... Așa-i?..."

Dar Ion nu mai avu vreme de răspuns.
Flăcăii se izbiră unii într'alții și chiuiră
prelung.

Pogoniciul cobora dela deal pentru a
treia oară.

„Minunată noapte, fraților, suspină unul.

— Minunată!... ”

O șoaptă de cîntec izvorî ca din taină :

Știe-mindra că mă duc,
Foljă ds nuc. —
Știe bine, și m'așteaptă,
Mindra mea 'nfeleaptă!...

Indată flăcăii își înalțară frunțile și băr-
bătescul viers al cîntecului își întinse a-
ripele și zbură peste arăturile rumenite
de toamnă.

*

Vasile Oaniș era boleac în ziua aceea,
dar avusese destulă putere să sară în
mijlocul casei, cu pumnii strînși :

„Cum? ară tâlharul la hotar?... L-ai
văzut dumneata, nepoate, cu plugul, a-
colo?... Toporul... Unde-i toporul!...”

Și sări în grabă afară.

„Rău ai făcut, nepoate Sandule, de i-ai
spus, îl muștră pe cel venit în casă, ne-

vasta lui Oaniș. Nu-l vezi?... Nu-l știi?... Aleargă, Dochișo, și nu-l lăsa să plece... Mergi repede, fată, și cearcă-l să-l potolești... Să nu se întâmple o primejdie cum îi ard azi tâmplele... Du-te și dumeata, nepoate și ostoacel.. Alergați repede!..."

Fata și străinul eșiră.

Oaniș umbla năuc prin ogradă.

„Lasă, tată, lasă, [că-i [noapte, cercă Dochișă.

— Cum să-l las? N'auzi? Ară tâlharii la hotar și tu mă'ndemni să-i las? Da' se poate? Am să-i ucid. Unde-i toporul? Să are dușmanii fără să fiu și eu de față? Am să-i taiu..."

Dar îndată simți năvălindu-l slăbiciunea: urechele-i vâjâiau, înaintea ochilor i se făcu o lumină gălbue și picioarele i se muiară. Deabia răsufla.

— Să mergi să vezi... Să mergi și să aduci veste..."

Mânia îl înecă. Se așeză pe un butuc și porunci iarăși:

„Mergi repede și vezi... Și spune-mi... Du-te..."

Fata eși pe poartă. Oaniș o urmări până'n crucea drumului și se simți mai în putere când o pierdu din ochi.

Pe Dochița lui, Vasile Oaniș putea să aibă nădejde. În ogradă prețuia mai mult decât un bărbat. În lipsa altui fecior, Dochița punea sacii în car și tot fata asta cu spete de urs îi ridică în podul casei când moș Vasile, bătrân și slăbuț, venea dela moară ; Dochița așeza trunchii de lemne, Dochița sălta boloboacele pe căpătaie, Dochița prindea sara târziu cail depe poiană, încăleca bărbătește și-i aducea la ocol în fuga cea mare...

Odată într'o noapte, au venit niște oaspeți la Oaniș, în ocol, și-au cercat boii. Oaniș i-a prins și i-a dat pe mâna stăpânirii, dar lumea toată știe că Dochița a fost pus mâna pe dânșii în noaptea aceia, întâmplându-se în grădină.

Dar acum ?...

Dochița a eșit din sat și-a luat drumul spre hotar... Nimeni pe drum... Răcoarea-i aprinse îndată sângele'n obraji și inima începu să-i bată...

Prea strălucea în chip neobișnuit luna și prea multe umbre jucau peste arăturile de toamnă...

„Unde merg eu ?” se întrebă fata așezându-și șiragul de mărgele.

În piept simțea un fel de apăsare.

„Unde merg ?”

Dar îndată se pomeni 'n față c'un car. Dochița cunoscuse argățelul și boii lui, Costache Măstăcan.

„Vii dela plug?”

— Dela plug, răspunse copilul.

— Ați arat „la stejar”?

— La stejar.

— Cu cine?

— Cu bădiea Ion! — răspunse copilul apăsător.

— El unde-i?

— În urmă!

Și fără să mai aștepte altă întrebare, copilul fugi după car.

Dochița rămase iarăși în mijlocul câmpului; se 'ntrebă din nou „unde merg”? Apoi se opri...

Din față o întâmpinară frânturi de cântece... Ascultă, așteptă și înțelese... Cântau flăcăii, venind domol spre dânsa, spre sat.

Fata îi cunoscuse... Erau mai mulți și printre ei era, cu adevărat, și Ion...

Simți într'o clipă că o sugrumă ceva pe sub coaste, și-o țintuește pe loc. Nu mai văzu, nu mai auzi, nu mai știu nimic.

*

Acestea s'au întâmplat alaltăeri la două ceasuri de noapte.

Eri că de obicei, au umblat mai multe minciuni prin sat: Ba că Dochița lui Vasile Oaniș a fugit după flăcăul lui Costache Măstăcan, ba că Ion feciorul lui Costache Măstăcan ar fi pândit-o la fântână, ș'ar fi mistuit-o,—știe Dumnezeu pe unde. Fel de fel de vorbe, care mai de care mai mincinoase și mai ne la locul lor.

L-au văzut mulți pe moș Vasile Oaniș umblând ca un nebun prin sat, dar nimeni n'a îndrăznit să-l întrebe ce poate fi adevărat din toate câte se spuneau, și ce anume nu.

De-abia astăzi pe la prânz, lumea s'a putut liniști, când s'a vestit adevărul curat: singur Costache Măstăcan l-a spus în mijlocul primăriei, în gura mare, stând cu mâinile înfipte în brâu:

„Oameni buni, de-acu, mortul dela groapă nu se mai întoarce, și ce s'a făcut, nu se mai poate fărîma... Asta-i a tinereții, și n'ai ce-i pune împotrivă! Ce vreți? Eu ce putere am avut! Mi-i martur Dumnezeu sfântul de sus dacă mi-a spus mie Ion, băetul meu, 'un cuvânt,—ori dacă eu am bănuit ceva... Noi chiar ne gândeam alaltăsară și ziceam: „fa femeie, oare de ce nu mai vine Ion? Căruța este, el nu!...“ Il așteptam cu masa pusă

când numai ce aud într'un târziu poarta scârțâind și niște guri, și niște răsete pe afară. „Ce să fie?“ zic eu femeii. Da' femeia zice: „Nu-i nimic; trece o noăjă de flăcăi la vale!“ Eu, cum aud, mă bufește răsul. Da' după asta, aud iar gură străină în ogradă, un glas subțire și pe urmă, glasul lui Ion. Când să i s, numai ce văd că se deschide ușa înaintea mea... Și 'naintea mea Ion... Ș'alături fata lui Vasile Oaniș... Am rămas ca de lemn. „Tată și mamă, deacu, să mă ertați, da' pe Dochîța n'o mai dau din mână! Deacu e a mea“, zice Ion... Pe mine cum mi-i felul meu, mă bușește iar răsul și-l întreb; „Da' und-ai prins-o?“ El zice: „La hotar!“ Apoi, zic eu, s'o porți sănătos, dacă-i vorba de așa; și din partea mea, — și Costache Măstacăn sfârși, — Dumnezeu să vă sprijinească viața!

„Și așa s'a isprăvit. Ce puteam face altceva? Spuneți dumnevoastră! Acu drept, pe fată pe Dochîța, pe noră-mea, n'am mai întreat-o să văd ce zice, da' cred eu că nici nu avea ce grăi; m'am uitat oleacă în ochii ei și am văzut eu bine că n'avea mult suflet în sara aceia!...

„De-acu, să mi-l văd pe cuscru' Vasile de unde va să-și mai îplinească par-

macele din stânjonii dela hotar? De unde,—că eu am hotărît chiar în sara aceea, ș'am zis:—Măi feciorii tatii, dumneata loane și dumneata Dochîto, să trăiți să munciți, să vă bucurați... Că noi v'om da, v'om înzestra cu îndestule... Și'n căpul foii de zestre, după blagoslovirea noastră, v'om pomeni întâiu bucata aceea de loc, dela hotarul cel de demult, dela stejar, și pe urmă alte bucăți și alte agoniseli ale vieții noastre... Așa am zis."

Și norodul adunat în primărie își dădu cu părerea că bine face Costache Măstăcan... Păcat, numai că nimeni nu aflase mai în grabă gândurile înciudatului Vasile Oaniș...

ERA ATUNCI...

Era atunci...

Recunoștință d-rului Sârbulescu.

Mă trimisese mama pân'la crâșma lui Chiscop, cu patru ouă proaspete, ca să cer o cutie de chibrituri... Era ca pe-atunci, pe vremurile copilăriei mele, — ca prin părțile noastre de pământ și de lume sălbatecă... Mergeam încetișor cu ouăle în sân, c'o mână apărându-le peste cămeșă, cu alta și cu ochii în lături, să mă feresc de câni, de bolovani...

Mergeam așa, fricos, ocolind oamenii și gândindu-mă, cum voi intra în crâșmă, cum voi cere cutia de chibrituri, și cum voiu eși... Voiu zice așa: „Moșule, a zis mama să-mi dai o cutie de chibrituri... Iacă, ouăle-s aici în sân la mine... A spus mama că ouăle-s proaspete“... Dar îndată simțeam un fel de rușine, o căldură până n vârful nasului! „Dar dacă zice crâșmarul că n'are vreme, că n'are chibrituri, — ce mă fac?“...

În pragul hanului m'am oprit oleacă ș'am tras cu urechea: „Vorbe, lume“... Asta era mai rău... „Cine știe ce lume poate să fie acu în hanul lui Chiscop! Dar dacă se'ntâmplă și-i bunicul pe-acolo, ori părintele Dionisie, ori alții... ori poate chiar domnu' ?...

Și iar mai stătui și ascultai: „Lume, lume multă; sporiște de vorbă, din care nimică nu s'alege... Ce va fi, eu în ru“. Îmi scot pălăriuța și mă furișez pe lângă părete ca o umbră..

Parcă-l văd, — crâșmarul sta în dosul zăbrelelor, sprijinindu-și coatele'n teighea. Chiscop bătrânul, vestitul Chiscop, cu capul sur, cu pletele de taur, cu ochii mari înfioriți în mijlocul unui câmp roș, aprins... La masă, — trei inși: moș-dascalul, Toader Milcu și altul; în fața lor, stăteau în picioare alți șase, șapte... Pe masă, o oală înaltă cam de două palme, și alte șapte-opt olcuțe mai mărunte, cum erau măsurile de băuturi pe-atunci, prin părțile noastre...

Vorbea unul... Striga își flutura mâneca largă a cămeșii și zicea că așa-i cum spune el:

„Ce-mi vorbești dumneata mie, moș-dascale?... Așa-i precum zic eu“...

Dar îndată, sărea vecinul, apuca oala cam de mijloc, umplea cu vin olcuțele și striga :

„Să mă erți, cumetre Chiriece, da' nu-i așa... Să mă erți... Cată bine și vezi că nu-i așa... Ce dracu”.

Și fără să se mai uite în jos, își lua măsura, o-aburea c'un oftat ș'o da pe cea-fă, încându-și toată mâhnirea din ceasul acela..

După câte am înțeles, era vorbă în vorba lor, despre-o toamnă din ani îndepărtați, despre o toamnă ne mai pomenită, când s'a făcut atâta vin ș'atâta rod pe câmpuri, că n'au mai avut oamenii unde să le strângă... Ei bine, —acu sta lucrul să se știe câți ani erau de atunci? Unii țineau să fie douăzeci și nouă, douăzeci și opt, — pe aici ; alții dimpotrivă, se ridicau pân'la patruzeci și șase, patruzeci și șapte. Dezbaterile începuseră, dar ce folos ! Cei mai tineri, neputându-se sprijini pe ținerea de minte, dădeau zor mereu cu olcuțele, crâșmarul căta să țină cumpănă între păreri și să tragă linii după numărul oalelor umplute, iar bătrânii, ca bătrânii, — mai domoli, mai ticăiți.

Toader Milcu a tăcut o bucată de vreme și pe urmă a spus și el neted :

„Eu, oameni buni, să vă grăesc, precum se și cade; eu nici nu-mi aduc bine aminte de anul acela; eu de multe ori n'am avut în ce s'adun toată poama din vie... Eu, oameni buni, am cules odată și'n ziua de sfântu' Neculai.. Eu asta știu“...

Celalt bătrân, care sta în dreapta dascălului, *parcă* știa... *Parcă* ar fi vrut să spue, dar se fêrea.

„Eu par'că mi-aduc o țără aminte, măi nepoate Chiriace, da' bine nu. Eu *parcă* mi-aduc aminte... De-atunci eu cred că trebuie să fie... trebuie să... *parcă*... zic eu...“

Și repede și-a plecat tâmpla dreaptă pe masă și-a rămas așa, cu ochii lui umezi, pironiți în ochii umbroși ai dascălului, rugându-l *parcă* să sară, să-l ajute și să spună el: câți ani să fie din anul cu toamna aceia.

Dar dascălul, bătrânul dascăl Vlad din satul nostru, ca un om bătrân și ca un cărturar adânc, sta încă și se gândea, căci, să mă ertați dumneavoastră, cetitori din zilele de astăzi, dacă voiui spune că nu era așa de ușor pentru un om bătrân și pentru un om așa de învățat precum se afla dascălul Vlad, să spună dintr'o

dată și fără greș, un veleat ca acela, așa de îndepărtat.

Trăgea olcuța mai aproape, o sălta, o răsturna, își așeza must țile și-și răcorea apoi cu palmele ude fruntea lui. Atunci, veleatul cu sporul de vin și de bucate, s'apropia... s'apropia „Acuș-acuș, acuș-acuș“.

„Măi nepoate, vi-l pui acu pe masă ; o leacă de răgaz...“

Dar de geaba. Tocmai când să-l afle și să-l așeze pe masă, tocmai atunci dascălul Vlad își simțea ochii mai aprinși...

Apuca din nou olcuța, o ținea o clipă cât ar pomeni în gând ca un dascal ce era pe cei adormiți întru nădejdea învierii, și gata. Dar vai, se vede că era un făcut ; anul acela trebuia să rămâe pentru vecii vecilor nehotărît, neașezat. Păcat de-atâta vorbă, păcat și de-atâta...

„Ba nici de loc, moș-Toadere !“ zise Chiriac.

— Așa, așa, nepoite Chiriece, nici-un păcat, nici-un păcat — întărea moș-dascălul scuturându-și mustățile : „Așa, așa“.

Dar unul din cei care cinsteau bătrânețele unui om ca dascălul Vlad și făcea slujbă în picioare, incredințând oala deșartă în mâinile voinice ale crâșmarului și

primind-o mai apoi din aceleași mâni, cu toată grija, — unul ca acela știa o întâmplare din tinerețele dascălului.

O povestise dascălul odată la o nuntă, la o masă mare, în niște zori de zi... O întâmplare foarte minunată..., cu ajutorul căreia — credea el — s'ar putea ajunge la deslegarea unui nod așa de tăinuit: câți ani să fie de când cu toamna aceea.

„Moș dascăle, zise acesta; n'a fi atunci, când spuneai dumneata c'ai trecut printr'un sat cu oameni...”

Dascălul își aplecă fruntea pe palmă și se uită în fața nepotului.

„...Când ai trecut călare printr'un sat, odată... Și spuneai că era pe-o vreme frumoasă...”

Încă mai băgător de samă, moș-dascălul căută să prindă firul de cuvinte...

„Erai flăcău și treceai călare pe-o uliță. Era așa'n spre sară, și dumneata, fudul și mândru, te uitai... și te uitai... și te uitai...”

Dascălul Vlad se luminează dintr'o dată, își îndreaptă într'o clipă trupul și bătu, cu vânj în masă:

„Atunci a fost, măi nepoate !... Atunci a fost... Așa este... Atunci a fost...”

Inspăimântat de strigătul vesel al dascălului, de chiotele de bucurie ale oamenilor, m'am furișat pe lângă părete ș'am eșit.

Pe zarea viilor se'ntinsese o lungă brazdă de foc; din răsărit năvăleau valurile amurgului.

Cu inima înfrigurată, m'am îndreptat spre casă, ocolind iarăși oamenii și ferind porțile caselor unde lătrau dulăii în preajma cinii...

Au trecut ani de-atunci, și'ntr'o vrăstă când anumite lucruri se'nțeleg mai bine, mi-am adus aminte de sara când m'am întors acasă dela hanul lui Chiscop cu cele patru ouă și fără chibrituri. Mi-am adus aminte de adunarea dela han, de Teoader Milcu, de Chiriac, de dascălul Vlad și de alții, ș'am aflat apoi la un prilej și *minunata întâmplare*... O spunea dascălul Vlad, odată pe an la o masă mare; la o cumătrie, după un șir de pahare, când nepoți cinstiți, ori părintele Dionisie, ori altul, poșteau pe dascăl să o spună...

Era vorba de ani din tinerețe, de un lucru de nimic din veleatul când n'au mai

știut ce să facă oamenii cu vinul, cu grâul, cu popușoi... În anul acela Dascălul Vlad isprăvisese școala de psalți de la Bârlad, își luase dovezile și se 'nturna călare printr'un sat pe-o vreme de sară, într'o zi de praznic, privind tiran, peste umăr, cum toate fetele alergând și sprijininându-și coatele pe cununile gardului, își frângeau ochii și oftau cu amar după dânsul.

Atâta tot...

„Și eu treceam — zicea dascăl — și eu treceam măi nepoate, măi, și eram fudul că am cal bun sub mine, că am strae de preț, că isprăvisem cântările. Mă mințiam a fi cineva. Treceam în pas domol mă uitam în ochii fetelor, dar la suspinele lor nu mă gândeam... Țin minte asta. Și de atunci sânt tocmai șaptezeci de ani fără unul... Era în anul acela peste tot voia cea bună, căci milostivul Dumnezeu acoperise cu harurile sfinției sale pământul tot, de la un capăt la altul... Sânt șaptezeci de ani fără unul, în toamna asta chiar!...”

SCRISOARE

Scrisoare

Aveți dreptate, domnule R !... Nu vi s'a spus, n'ați văzut sau nu vă închipuiți decât ceiace a fost. De altfel, chiar dacă n'ați fi știut, fiți bine încredințat că veți fi avut din partea mea cele mai largi și mai credincioase mărturisiri. În totul, e așa ; vă lipsesc însă câteva amănunte, pe care vi le voi da, spre a întregi numărul „premiselor“ dumneavoastre, și a vă înlesni „concluziunile“.

Întâiu, convorbirea cu duduia Anuța n'am avut-o după întâiul, ci după al doilea vals. Musafirii dumneavoastră năvăliseră în sofragerie, muzicanții își primeau pahăruțele în ceardac ; dumneavoastră, cu domnii S. și U... v'aduceți aminte ? cercetați situația politică, cufundați în fotolii între cele două ciubere cu lămâi.

Salonul era aproape deșert. Eu stam răzâmat de pragul ferestrei și priveam

portretul logofetesei Ralu. Mă gândeam la ceva, când tresării :

„Cum îți pare, domnule N. ? — mă întrebă dudua / Anuța ; îți place ? Da ?... ”

— Firește că mi place ! — îi răspunsei.

Nu-mi aduc aminte să-i fi vorbit mai mult, dar știu că voiam să-i arăt nepotrivirea care mi se părea între tapiseria modernă a pereților, orbitoarea lumină a candelabrelor, celelalte tablouri, — și icoana aceasta rămasă dintr'o lume cu totul deosebită... O undă de răcoare îmi atinse tâmplile, și când mă întorseiu, dudua Anuța deschisese fereastra și privea în grădină.

Trebui, — am crezut atunci, — să mă apropii.

Vântul subțire abia foșnea în brâul liliacilor.

— „E minunată noaptea asta, domnule N !

— Da, dudue ! E minunată !... ”

— Dar mai ales când are cineva puterea s'o înțeleagă !“

O privii nedumerit mult timp. Dudua își rădică puțin bărbia într'o parte, și-mi spuse :

— Da, domnule N !... „Când are cineva puterea s'o înțeleagă...“ E o vorbă a dumitale !

N'am înțeles atunci ce voia să zică și nici n'am avut chip să-i cer o lămurire; duduia se'ndepărtă, deschise ușa, și din marginea terasei, mă chemă.

Puteam, domnule R., să n'o ascult?

Am eșit. Dealul-mărului își ascuțise zarea c'o dungă subțire de lumină albă, care se revărsă la dreapta și la stânga spre Motoceni și Volintiru. Răsărea jumătatea de lună, mare, strălucitoare, ca un soare mort. Imdată umbre groase începură să lunece pe costișă, cătră șesul Bârladului.

„Îți place, domnule N. ?

— Imi place, dudue !

— Dumneata știi cum trebuesc înțelese aceste minuni ale firii !...

— Ca ori și care !—ii răspunsei.

— Nu, domnule N. ! Știu eu lucrul acesta... Mi l-au spus și alții... Mi l-a spus și tata... Și m'am incredințat și eu, că așa e...

Era tot cuvântul de mai înainte.

„Nu te 'nțeleg, dudue..

— Hm ! nu mă 'nțelegi... dumneata...

— Lămurește-mă, te rog !...”

Am vrut să mai întreb odată, dar n'avui timp : duduia Anuța îmi reteză cu-

vintele c'un susur de răs copilăresc, c'o ciudată licărire a ochilor...

Greșesc, domnule R., că vă spun acesteia?... Cred!.. Dar altfel, nu pot...

Trec, acum, asupra punctului al doilea...

Dumneavoastră vorbiți de-o „furișare“... Nu!.. Nu!.. Dovadă este că ne-ați putut urmări... Nefiind „furișare“, nu poate fi vorba de cine știe ce lucruri „spuse“ în taină, N'a avut ce-mi spune, și nici ce să mă întrebe, pe mine, care veneam în casa dumneavoastră abia a cincea sau a șasea oară... Că m'a întrebat dacă n'ași fi de părere să tăiați stejarul cel bătrân din colțul grădinii, nu cred să aibă vre-o importanță pentru cercetările dumneavoastră.

Eram, firește, alături, după ce-am scoborit treptele terasei și-am ocolit tufișul de liliaci; am simțit atunci sub brațul meu un tremnr ușor ca al unei păsăruici prinse: mi-am dat samă că-i noapte de primăvară, că-i răcoare, și într'o clipă am fost în salon.

Domnule R., prietinii mi-au vorbit neconținut în lunile din urmă, de frumoasele cuvinte cu care dumneavoastră însoțiți pomenirea numelui meu. Eu nu cred

ca dumneavoastră, că procesul din Septembrie l-ați câștigat numai mulțămită felului meu de a pătrunde lucrurile. A fost atunci — mă veți crede — o întâmplare cu totul neobișnuită ; colegii mei mai în vârstă și mai încercați decât mine, puteau despica chesiunea tot așa de bine, dacă nu le luam eu mai înainte cu o clipă.

Hotărîrea aceea v'a dat câștig ; înțeleg bucuria dumneavoastră, dar mărturisesc, ea v'a fost prea mare. Nu mi-a plăcut niciodată când am auzit c'o legați de numele meu... Știți câtă vază aveți în oraș și cât de ușor vă este să făuriți în cercuri de prietini, cași în mijlocul familiei dumneavoastre, o reputație, care poate să înlesnească o neplăcere ca cea de astăzi.

Imi vorbiți, domnule R., de o grozavă „primejdie“ ; eu nu înțeleg care poate fi. Pare să-mi arătați și o „vină“ a mea ; eu n'o văd, dar cu toate acestea sînt gata să împlinesc ceia ce veți crede trebuincios... Dacă pot ocoli „macar un timp“ societatea dumneavoastră ?... Firește că pot... că trebuie să pot ; mai mult încă acest timp se poate prelungi, dacă dumneavoastră, personal, socotiți că vă poate aduce un folos ; imi pot cere chiar strămutarea în alt oraș...

Imi cereți „sfaturile mele“! – Vai, domnule R.!

Dimpotrivă, arătați-mi dumneavoastră, mijloacele la care pot alerga pentru a readuce în sânul familiei dumneavoastră, binefacerile liniștii vechi...

„...Atât cât omenește se va putea !...“

Se înțelege, domnule R., că numai atât...

Al dumneavoastră devotat, N.

DUMNEALUI DEPUTATUL IONIȚĂ

Dumnealui deputatul Ioniță

Răzășii din satul meu ar fi niște oameni cum se cade, dacă ș'ar lepada măcar unul din năravurile cu care s'au născut și cu care trag nădejde să trăiască până'n sfârșitul veacului... Harnici - se știe, cinstiți... Săritori la nevoie, primitori, buni la inimă, prietinoși, — dar tocmai când îl cuprind pe om și-l strâng mai cu drag lângă pieptul lor, tocmai atunci își dau în petec și-l înțeapă. Prea iau lumea'n pohod, prea râd de vii, de morți și de cei care nu-s nici vii, nici morți...

Mi-aduc aminte de întâmplarea cu Ioniță Mândru, cu „dumnealui deputatul Ioniță“... În anii lui, Ioniță era flăcău din oameni. Tudorache Mândru, bătrânul fusese fecior de p. znic, de vornic; mătușa Sanda, maica sa era nepoată dreaptă de polcovnicel, — cum erau pe-atunci polcovni-

ceii pe la sate. Ioniță era fruntea flăcăilor, — frumos și voinic, — să nu'ndrăznească nimeni a-i zice vorbă legănată împotriva; el lega, el deslega prietinia cu cine voia, el juca în horă pe fata cui poftea, azi pe una, mâni pe alta, — ca să le amărăscă sufletele ș'apoi, biruitor și nemilos, să le privească de departe și să se bucure, văzându-le cum își frâng privilegiile după dânsul...

Dar acestea au ținut un an, doi, trei... Când Ioniță a ajuns la douăzeci de ani, când unul și altul dintre tovarășii lui de tinereță au tras cu coada ochiului și au înțeles că umblă de-o samă de vreme drum bătut, și-au dat arama pe față, ca niște odrasle de răzăși ce erau, și-au început, pe la mese mari și adunări de lume, să poruncească lăutariilor, să le cânte *Păunașul-codrilor*... Ce era *Păunașul-codrilor* decât un cântec bătrânesc!... ca ori și care altul! Înțelepții lăutari zâmbeau, își dregeau glasurile, își struneau scripcele și cobzele, și azvârlindu-și ochii în podele, începeau... Flăcăii cinsteau, se veseleau dar când depănarea stihurilor ajungea la lupta din poiană, tăceau cu toții și ascultau cu urechi de sfinți prefăcuți: se potrivește duș-

mânia din cântare cu dușmânia dintre Ioniță Mândru și Dănuș, ori ba?... Și apoi: Savina *aceia* din cântec—

Frumoasă Savină—
Floare de grădină,

pentru care doi inși îndrăgostiți mergeau să-și curme zilele—se potrivește ori ba cu *aceasta* de acum?... Ascultau tăcuți, vicleni, își dădeau coate pe subt ascuns și ajungeau totdeauna la credința că o potrivire mai deplină nici că se putea. Păunașul-codrilor și Ioniță deoparte, — Dragomir din cântec și Dănuș, feciorul Hondrului, de alta... Iar la mijloc, întocmai cași Savina *aceia* sălbatecă și păgână, vedeau aevea pe Ilinca — o fată, Ilinca — un diavol, cu ochi fără hodină, cu trup urzit din foc și neastâmpăr... Parcă vedeau cu toții înainte poiana *aceia* din mijlocul codrului... Sus cerul aprins, jos verdeața moale... Dragomir dușmanul, gema încleștat la luptă cu Păunașul-codrilor; iar deoparte, subt streșină deasă de fag, priveau la Savina, și se minunau cum de-o mai rabdă unul Dumnezeu să stea, să aștepte și să-și cânte:

Cine-a birui
Bărbățul mî-a fi.

Ascultau flăcăii și se bucurau, și nici nu luau de samă că Ioniță și Dănuș gem, scapără de mânie și-și mușcă buzele...

A biruit mai apoi feciorul Mândrului ș'a luat pe Ilinca. Dănuș a fost înfrânt... Dar aceasta nu înșămnează mare lucru...

„Un vânt mai tărișor și scânteia iarăși sare din cenușă—zice unul, la o întâlnire, la o petrecere.

— Ba nu; de-acuma s'a sfârșit.

— Ba nu s'a sfârșit.

Și ca dovadă că încă nu s'a încheiat povestea, totdeauna s'a aflat câte unul, la o masă-mare, la o cumătrie, la un sobor de lume, care-a poftit—de față fiind Ioniță Mândru și Dănuș—să i se cânte stihurile turburatului voinic de pe vremuri, Păunașul-codrilor...

„Am gustul meu!...”

Lăutarii începeau. Ioniță Mândru își ridică fruntea, — Dănuș Hondru își scobora privirile — iar Ilinca, nevastă de-un an, de doi, de trei... ca un puiu de vulpe venit în laț, își tremura neliniștea, se înroșea până'n vârful urechilor... Din când în când, ca și cum ar fi cerut un ajutor, căta cu stăruință în ochii lui... Aștepta, aștepta... și-apoi, ostenită parcă, își lăsa pleoapele grele și rămânea astfel nemișcată.

„Ilinca se gândește acum... Iși aduce aminte de toate câte-au fost odată... de ceasurile înverșunatelor mâinii, de 'mpotrivirea iscusită a lui Dănuș... de ziua de pe urmă... de ceața groasă care s'a întins între ei... Bat vânturi din toate părțile și negura stăruie...”

Căci la dreptul vorbind, Ioniță Mândru și Dănuș Hondru sânt dușmani și astăzi. Nouă ani!... Trei înainte, șase după ingenunchierea lui Dănuș...

„N'ar trebui — zic unii. Sânt oameni gospodari, au case așezate și fiecare câte trei și patru suflete împrejurul mesei...”

— Nu se vorbesc de rău...

— Dar nici de bine.

— Ziua bună nu-și dau...

— Pentrucă totdeauna au ținut ocolul.

— Păcat, cearcă unul să închee, că oamenii aceștia — fruntea satului nu înțeleg într'o zi că trebuie să ajungă la pace.

— Așa ar fi să fie — răspunde altul — dacă ar rămâne vorba numai de înțelegere.. că omul, dragă vere Gheorghe, înțelege lucrurile cu mintea, da' când cearcă să se împace, atunci bate mai mult și întreabă mai stăruiitor la poarta inimii...

*

Am povestit aceste lucruri neînsemnate și am ajuns în vremea aceia când în țara noastră, care are un sat ca Ipoteștii și Ipoteștii un răzăș ca Ioniță Mândru, s'au răsturnat niște vechi așezări, socotite mai veșnice decât pământul...

Se dăduse *drepturi*: țăranii aveau pământ mai mult și boerii mai puțin; boerii și țăranii au început să meargă și să se așeze deputați, unii lângă alții...

„Nu-i bine așa! grăiau în anul acela bătrânii din satul nostru, clătînându-și pletele răteza'e... Semn rău când lucrul se schimbă așa dintr'odată...”

Cum poate să fie semn bun acolo, când boerul își pleacă fruntea, își acopere ochii și se dă în mâna norodului?... Rău, rău!..

— Da' cum așa? — se mirau alții.

— Așa! Buni, răi, boerii ne trebuie; rău, bine — făceau cum îi duceau capul și noi ne vedeam de nevoile noastre nesupărați..

— Se învață omul cu de toate, moșule — adaogă atunci unul între două vrăste... Ne om deprinde și noi!...

— Cătu-i lumea, nu!... Trăgeți samă, băeți, că boerii nu vă cheamă la parte;

boerii vă cheamă să-i aburcați pe scară... Nu vă înfierbinte graba, oameni buni, și nu săriți fără cuget la strigarea boerilor, ca să nu ne zică mâni-poimâni, „iată, ceiace s'a făcut, s'a făcut de toată lumea!” Luați-o, rogu-vă, mai cu încetul...”

Așa sfătuiau moșnegii, dar moșnegii ca acesta, rămaseră în curând fără crezare. Venise unul și sfârșise neînțelegera; venise unul c'o pildă și asemănase țara c'un urs care știe să-și salte labele pe băț:

„De ce, la adică, pe urs să-l joace numai boerii?... Nu este-așa?...”

— Ba chiar așa, răspunseră tinerii; să mai fie și pe-a noastră, vere Ioniță, nu numai pe-altora... Zic rău?...

— Nu!”

Și Ioniță Mândru zicea la fel cu toți cei de-o samă cu dânsul. De ce să nu fie și unul ca dânsul, mare și puternic?... De ce un răzăș ca el, care a biruit pe viclanul Dănuș și-a pus stăpânire adevărată pe inima Ilineăi — de ce unul ca acesta s'ar putea să fie chemat „om slab”?

„Ce-i țara toată decât o adunare de case? Ce-i casa decât o îngrădire, înă-

untru! căreia unul gândește și-și strigă porunca, iar ceilalți ascultă și îndeplinesc?...

— Așa-i! Dumneta ai dreptate, vere Ioniță, și dumneta poți judeca și poți zice orice în numele nostru... Cer boerii un deputat din partea noastră?... Să fii dumneta, din neam și neam din satul nostru, din Ipotești... Nu te-or vrea satele vecine?... Să poftescă să ne arăte pe altul, mai vrednic ca dumneta...

Îndată s'au întocmit adunări pe la crășme, pe la răspântii, pe la primărie, — și-așa a rămas: Ioniță Mândru să fie pus deputat.

Au fost mese-mari, au fost petreceri, și oamenii s'au întâmplat ca pe la niște zile frumoase ca acelea... S'a sculat unul, a bătut cu pumnul în masă și-a strigat:

„Tăceți oameni buni, și ascultați!...”

Și oamenii curmau îndată larma...

„Ei... ascultați... Ioniță Mândru să ne fie deputatul nostru... vreți?... ”

— Să fie, să fie!...”

După o clipă venea unul, din capul mesei c'o părere de rău:

„Păcat că nu-i ajuns cu vrâsta, că l-am alege tot acum și...”

— Ba nu! Il curmau alții; să ne fie

mai de-odată deputat, și după ce-a sfârși deputăția, l'om alege și senator...

— Așa, așa!... strigau zece deodată...
Întăiu să-l punem deputat.. Poftim !... Să fie așa, da' să ne faceți și nouă un gust... Să lăsați lăutarii, să ne cânte acuma Păunașul-codrilor..."

Zvonul a crescut, a ajuns la urechile boerilor și într'una din zile Ioniță Mândru s'a întors dela târg cu făgăduința cuconului Gheorghieș — avocat mare, prefect și mâna dreaptă a guvernului, că va fi așezat deputat la București, ca din partea țăranilor.

„Păcate!... — strigau iarăși bătrânii... Nu-i bine !... Să-l scoată pe-un om bun teafăr dintre păreții casei lui și să-l pornească pe drumuri, — asta nu-i treabă cum se cade... Meargă cine a mai mers, ducă-se cine s'a mai dus și s'a deprins cu drumurile și străinătățile, — da' pe oamenii noștri ar trebui să-i lase boerii în pace..."

Dar tinerii, ca 'ntotdeauna, erau de altă părere:

„Așa ar fi, moș Năstăsache, dacă vremurile ar fi stat pe loc și nu s'ar fi schimbat..."

— Ce spuneți? Da' credeți că de-a-

cum încolo vom avea ploii mai dese și vânturi numai la nevoe? Ce s'a schimbat? Ziceți dumneavoastră că s'a schimbat înțelepciunea dela târguri, la sate?... Cătați-vă de treabă, oameni buni, și nu vă mai luați după nimicuri... Unde s'a mai pomenit om, să-și ia bucata lui de pâine și s'o întindă dumitale, nepoate loniță!"

Dar loniță Mândru credea mai altfel :

„Trebue să ne spunem și noi părerile noastre..."

— Bine, n'ai decât... Și cine nu te lasă?... Du-te la târg și grăește cuconului Gheorghieș; cuconul Gheorghieș va merge la București, va spune guvernului, — și gata! Așa trebue, — și politica asta nouă mie nu-mi place..."

Și lucrurile rămâneau aici; unii c'o părere, alții cu alta și cei mai mulți fără nici una... Ca niște oameni nestatornici, după ce-și arătau bănuelile toate, unii ca aceștia începeau să-l eie pe loniță Mândru în țepușă:

„Aud, frate loniță, că deputații au leafă mare..."

— ...că merg la Vodă, și Vodă-i poștește pe la ospete din când în când...

— Se înțelege! — întărea al treilea —

da' vai de cela care nu-i deprins să calce pe covoare domnești și să-și pue șervețul la gât ca boerii... Lucru știut... Dar tot eu mă întorc și zic : omul se deprinde și cu binele - măi vere Sandule—că mărirea-i boală lipicioasă.. Nu zic bine vere Ioniță ?..."

Intr'o zi obișnuita roată de oameni, desbătea, din nou, în mijlocul drumului, deputăția lui Ioniță Mândru. Să fie, ori să nu mai fie?... Trebuie, ori ba ?...

„Lăsați, oameni buni, grija asta pe sama mea - le răspunse Ioniță Mândru; așa precum singur mi-am luat-o, tot singur voi duce-o la capăt... Mai bine să vorbim de altceva..."

Și într'adevăr, unul ocoli cuvântul cu meșteșug și se opri deodată la nevoile arăturii. Acuș-acuș începea întorsul de toamnă, și poate, unul avea boi, altul nu avea, - unul avea ajutoare pentru plug, - altul nu avea...

„Tocmai, nepoate Ioniță, la asta mă gândesc și eu, când zic anume că alegerile acestea-s prost așezate... Mă gândesc la dumneta și mă 'ntreb : cine să-ți mae boii la pluguri și cine să-ți ție plugurile de coarne ?..."

- Firește c'ășa-i, îi răspunse neîntre-

bat moș Dumitrache Hurdulea... Dacă a ajuns să meargă deputați și dela noi, trebuia să-i pornească mai încolo, mai pe iarnă, și nici de cum în lunile acestea, când țipă omul în mijlocul treburilor...

— Foarte bine zici dumneta! îi ajută un altul... Înțelept cuvânt... Iarna-i iarnă, și treabă,—te miri ce și mai nimica... Ce faci iarna? Stai colo, în casă, cu nevasta ta, cu copiii tăi; mai tai un lemn, aduci o cofă de apă, te duci cu vitele la șipot, svârli un omăt din pragul ușii...

— Tot treburi pe care le poate face la urma urmei și o femeie.

— ...singură...

— ...pe care o poate ajuta un neam...

— ...ori un vecin...

— ..ori un străin,—la o nevoe,—pe la niște ceasuri mai întunecoase ale nopții...

Ioniță Mândru cătă să-și întoarcă fața cu desgust, să nu mai audă vorbele unor oameni pe care nici o pravilă nu i-ar putea aduce la brazda cuviinții; își întoarse fața încolo, dar tocmai atunci, cerca să se strecoare de pe lături cineva. Ioniță Mândru îl cunoscuse. Era Dănuș... era el, cu pălăria trasă pe ochi, cu sprâncele strânse... Era el, vrăjmașul, care auzise proastele glume ale celor din roată;

era el Dănuș, și în colțurile gurii căuta să-și ascundă un zâmbet...

Ioniță Mândru rămase ca lovit; privi împrejur, mai așteptă ceva, și căutându-și prilej, se rupse din ceată și porni către casă.

Ajunse, luă o filă de hârtie, o scrisese, o pături și într'aceiași noapte o trimise pe-un băetan la târg, la cuconul Gheorghieș... li scriea de toate și cerea ertare... „M'am răsgândit... Am cugetat și am văzut, cucoane Gheorghieș, că nu se poate... Sânt singur, sânt înglodat cu multe de toate și n'ași avea nici o nădejde în urmă, alegeți pe altul...”

După aceasta într'adevăr, boerii au hotărât pe altul, un om de-aiurea, spre marea nedumerire a întregului sat Ipotești. Dar...

„Atâta pagubă!—au strigat bătrânii; atâta pagubă să avem cu toții!...”

Și-atâta pagubă au și avut. Ioniță Mândru a rămas precum a fost. fruntea frunțașilor, iar răzășii la fel: săritori la nevoe, primitori, buni la inimă și prietinoși cu toată lumea. Când se aflau adunați pe la petreceri, beau, mâncau, puneau țara la cale, râdeau când de unul, când de altul, și dacă Ioniță Mândru se

afla cumva de față, i se plecau înainte ca unui codru verde, și puneau lăutarii să le cânte Păunașul-codrilor...

„Ziceți-mi, măi, cântarea asta, striga unul... Ziceți-mi Păunașul-codrilor, domol și dulce, după gustul meu, că mie nu-mi pasă nici de Cel-de-sus și nici de dumnealui, de deputatul Ioniță...”

CU CEI DIN CRUCEA DE PIATRA

Cu cei din crucea de piatră

Un drum mai frumos decât acela care fuge pe subt dealuri, dela Adjud înainte, și intră la Onești în munții Trotușului, nu se poate afla cu ușurință ori unde. Eu îl știam demult, și de-aceia, când în toamna trecută trebuia să merg la Dăr-mănești, mi-am zis: „Am să călătoresc pe vreme de noapte, s'ascult bine cum cântă Trotușul la prunduri, cum zvo-nește vântu 'n livezile căsuțelor de pe coastă, să văd încăodată cum se aprind crestele îndepărtate ale munților, în ploaia de lună.“

Aveam un prietin la Borzești, și acela ținea acuma patru ani vestitul han al lui Bogdan din margina drumului. Aveam să mă opresc acolo, și numai un gând ca acesta mă înfiora de bucurie! O slăbi-ciune ca oricare alta, era și aceia pentru mine s'aud cum latră zăvoii la han și

cum răsună valea... Să merg în hământul lor, ca cineva din depărtări întunecoase, să bat de trei ori rar: — cioc, cioc, cioc! — în ușa mare și grea de stejar, și s'ascult... Să mă întrebe cineva dinăuntru: „cine-i?“, și să-i răspund: „sânt eu, deschide-mi; sânt acela care acum patru ani treceam pe aici și mergeam la Dărmănești, la fabrica de scânduri.“

Cu gândul acesta trecusem la Rădeana, și mă aflam în gura Borzeștilor.

Trebue să fi fost două-trei ceasuri din noapte.

Eram aproape de han, dar la han, peste tot întunec, și peste tot liniște. În stânga, după niște coperișuri de case mărunte, biserica de piatră a lui Ștefan-Vodă își asvârlea în față o umbră care îneca, în vale, drumușorul ce suia la sat.

Eram aproape, priveam și, cuprins de-o bănuială, îmi căutam sprijin nădejdei; un han, la șleaul mare, nu putea să fie decât așa cum era acela, cu porțile trase, cu obloanele peste tot lăsate... Dar unde-s zăvozii, unde-s gardurile din dos, unde-i grajdul cel nou din fund?... Pripriur, în colbul albit de lumină, nici-o urmă de roată; în fața hanului, troscot mare crescut peste vară... „Hanu-i pustiu...“

„Trebuia să trec înainte și pornii.”

„Voiu rămâne pân'la ziuă în Onești; nu pot să fac pân'acolo mai mult de-un ceas...”

Dar nu după mult, mă vedeam pe dinaintea unor căsuțe albe, cu pocrîș de draniță neagră, cu tabanuri și stâlpi de jur împrejur, cu scări înalte în fața ușilor; peste guri de pivniți cu porțițe zăbrelate. Intr'un loc, pe după o căsuță de acestea, venea dela deal o gură de uliță strâmtă; în colțul celalt, printre crângile unei împreunări de tei, se vedea ceva ridicat, — un pătul, o biserică ascunsă într'o verdeață rămasă încă nescuturată, așa cum se vede pe la poalele munților, în întâile săptămâni de toamnă.

„Trebuie să fie biserică satului” — îmi zisei eu, dar când m'apropiei mai bine, îmi dădui samă că lângă porțița ei ședea cineva.

„Buna sara! dădui eu.

— Mulțămesc dumitale! îmi răspunse cineva din umbră c'un glas ușor.

„Straja satului” — socotesc eu; să stau și s'o întreb un cuvânt.

— Mă rog dumitale, da' Hanul lui Bogdan nu mai umblă?

— Nu! S'a 'nchis, demult.

— Da' de ce?

— Pentruc'a plecat, crâșmarul cel vechiu.

— Da' de ce-a plecat?

— Că nu mai mergea treaba, se vede; lumea pe la noi umblă astăzi mai mult cu *trinu*... A făcut parale bune acela și s'a pornit de pe aici... A cumpărat păduri, a vândut lemne, și s'a dus..."

Apoi, tot el:

„Da dumneata de unde vii?

— De unde vin?...“

Și m'apropiei de colțul gardului.

Când își ridică fruntea, luna îi luminează fața și putui să-l vad: un flăcăuș smolțit, cu chipul lungăreț, cu niște ochi aprinși, c'o dungă subțire de mustață.

„De unde sânt?—zisei eu zâmbind; mă 'ntrebi de unde sânt? Ți-oiu spune-o și pe asta, dar mai întâiu să-mi spui și dumneata mie: Ce cauți la potecă pe-o vreme așa de târzie?... Pe cine aștepți?“

Flăcăul îmi surâse prietinos și-mi răspunse:

„Aștept pe cineva...“

— Și pentruce, mă rog?...“

— Pontruce?... Așa... L-aștept aici...“

Urmară câteva clipe de tăcere, apoi, tot el :

„Nu înțelegi? Dumneata n'ai obiceiul s'aștepti așa... pe câte cineva ?

— Hei, prietine,—îl bătui eu pe umăr ; eu îs om la locul meu, eu îs om însurat...

— Demult ?

— Nu prea demult...

— Așa ! zise el... Și ți-i drumul în sus, departe ?

— Nu prea departe, prietine...

Și începui să-i spun.

„Hei ! sări voinicul de lângă mine ; apoi dacă ți-i vorba de-așa, rămâi aici la noi până mâni...

Și, repede, iarăși :

„Are să fie bine, la Borzești,—ici, o palmă de loc,—îi clacă mare la unul Nistorică... Știi dumneata cum îs clăcile ?

— Cum să nu!...

— Așa ! Vin fete la lucru, vin flăcăi, și-i mai multă gură, decât treabă... Și eu, aștept pe-un prietin și văd că nu mai vine ; îl aștept că vreu să mă duc... Înțelegi?... Trebuie să mă duc, și-aștept de asta pe-un prietin al meu... Nu mergi și dumneata ?...

— De ! răspunsei eu într'o doară...

— Haidem... Trei inși fac mai mult decât unul singur la o clacă, într'un sat străin, la o întâmplare... Ce zici?

— De!... știu eu!

— Haidem!..."

Și repede, flăcăul mă prinse în brațe și mă strânse cu putere, saltându-mă dela pământ...

Bietul om!...

„Merg, prietine, merg : de ce să nu merg, dacă te prinzi dinainte că ai pe cine să-mi arăți și mie, să-ți cunosc și eu gusturile... Vrei?..."

— Numai să fie acolo... Da' cred că trebuie să fie, după răspunsul care mi l-a trimis..."

Când isprăvi, s'auziră pași duduind dela deal...

— Vine... Vine Vasile; am înțepenit așteptându-l aici, lângă cruce..."

Când mă uitai în lături, văzui într'adevăr o cruce de piatră ceva mai înaltă ca statul unui om, înecată într'o tufă de liliaci cu frunzișul veșted. Dincolo de tufă se vedeau cei patru stâlpi și scările de suit în clopotniță; dincolo de clopotniță, o bisericuță cu pereții de scânduri înegrite.

„Ce-i asta? întrebăi eu, arătându-i în spate.

— *Crucea de piatră!*

— Dar dincolo?”

Flăcăul nu mă'nțelese:

„Dincolo și dincoace—satul nostru, *Crucea-de-piatră* sa deprins lumea să-i zică după cruce: La'crucea-de-piatră“...

Vasile era lângă noi:

— Haidem, Vasile, sântem acuma trei inși.

Repede, dădui mâna cu proaspătul meu prietin, și pornirăm în jos tusei, dând răgaz flăcăului dintăiu să-i spună celuilalt de unde sânt, unde merg și ce vânturi m'au adus prin părțile acelea de subt poalele munților.

Cum uneori lungi răstâmpuri de tăcere se lăsau între noi, putui să cuget ce neînsemnată jucărie poate ajunge omul, uneori, în mâna întâmplării!... „Ce ar zice cineva de mine, văzându-mă și cunoscându mă! Ce-ai zice tu, nevasta mea, văzându-mă, mergând în puterea nopții, la o clacă de flăcăi și fete din Borzești, între Vasile de-o parte, și între Cătălin a lui Costache Robu de altă parte!... Ce-ai zice văzându-mă că merg spre Borzeștii cei fără pic de lumină, la o clacă

de fete și de flăcăi !... În lume străină, bănuitoare...”

Mergeam așa și mă gândeam ce-ar fi să fie, Doamnă ferește, o întâmplare, să s'aprindă lumea și să zică : „Ce caută veneticii aceștia la noi, în satul nostru, la fetele noastre?”

Dar cum îmi făceam asemenea socoteli, Cătălin se sprijini c'o mână pe umărul meu și cu cealaltă pe umărul lui Vasile și chiui odată prelung. Apoi, ne zise, ușurat parcă de-o mare greutate : „Să știi, Vasile!... Nici-un cuvânt ! Să-l lăsăm dracului dac'a fi acolo ; să ne facem că nici nu-l vedem...”

Eu mă aplecaiu la urechea lui Vasile și-l întrebai ;

„Cum îl cheamă *pe acela* ?

— Răducan... Răducan, flăcăul lui Neculai Dumbravá...”

Și apoi, tot încet :

„Da' pe *ea* pe-a lui Cătălin?

— Răluca... Ai s'o vezi dumneata...”

Cătălin, părea că nu ne-auzise :

„Are să crăpe de năcaz, răzășul, măi Vasile ; are să pocnească de năcaz, când ni-or vedea zbugni feciorul lui Costache Robu, câtând un răspuns în ochii lui Vasile.

Dar acesta tăcu.

„Are să plesnească fierea în el și 'n tot neamul lui de răzăși, dac'o fi Raluca de față... Ce zici?”

Vasile iatăși tăcu.

Trecurăm pe lângă hanul lui Bogdan și cotigirăm la deal, pe ulița înecată de poalele nucilor.

„L'auzi ! zise încet Cătălin ; s'aude gură !”

Intr'adevăr, de undeva, peste livezi și peste garduri, venea un svon surd de vorbe.

O luarăm pe altă uliță, mai strâmtă cu nucii încă mai plecați, și ne oprirăm în fața unei porțițe.

„Aici ! strigă Cătălin ; uite, se văd ferestrele luminate...”

Ș'apoi :

„Vasile ! Auzi ?... O vorbă să nu zici ! — Să moară toată răzășimea din Borzești...”

Trecurăm printr'o ogradă largă și intrarăm în casă.

Lume, — multă : flăcăi, fete și femei mai în vrâstă, — mamele fetelor, — toate cu furcile în brâu. Avea gazda clacă de tors. Fetele ședeau pe cele două paturi, de-a lungul pereților, iar flăcăii, pe laiță, pe scăunele mici, cu coatele pe genunchi,

cu capetele sprijinite în palme. Femeile torceau pe vatră. Omul de gazdă împletea o târsână dintr'un păr negru și lucios de capră; iar gospodina, bag sama, îngrijea de-o fertură, într'un ceaun mare pus pe chiostii.

„Buna sara! și spor la lucru“, ziserăm noi!

Vorba încetă dintr'odată; flăcăii își rădicară frunțile iar fetele își dădură coate.

„Mulțămim dumneavoastră! ne răspunse gazda. Bine-ați venit la noi! Poftim, ședeți!...“

Și ne întinse un scăunel cu patru picioare, pe care stătuse el și cu altul.

„Poftim, ședeți; poftim!... Da' ce mai faci, dumneata Vasile? Bine?... Da' dumneata, Cătăline, ce mai zici?... Ce face nenea Costache: tot la Miclescu, la pădure?...“

Nici n'auzii dacă Vasile și Cătălin îi răspunseră ceva.

Apoi mă nvălui și pe mine într'o privire călduroasă:

„Dumnealui, — arătându-mă, — nu-i de prin părțile noastre?“ zise el.

— Nu, moșule! îi răspunsei eu; eu îs de departe; eu îs din părțile Bârladului, dar m'au apucat treburile pe aici...

— Bine, bine. . Tare bine... Și ai venit cu duinnealor pe la noi... prin satele noastre...

— Am venit...

— Tare bine ai făcut..."

Intr'unul din paturi izbucni între fete, un incot înfundat; se vede că una dăduse alteia cu cotul ori o înțepase cu vârful fusului, că toate căutau acuma să-și înăbușe răsul cu dosul palmelor. Cam înțelegeam eu ce putea să fie, după fața și ochii turburați a uneia dintre ele, o fată roșcovană, cu gene mari, c'o gură mică, mică, și roșie ca o călină,

— Tu, Voico, ce faci? strigă o femeie din fundul cotruții.

„Nimica, mamă!... îi răspunse una de pe pat, uitându-se mereu la roșcovana de-alături... Nimica nu fac, nimica nu este... Da' poate-a spune Răluca ce este..."

Dar turburata de-alături își scutură umerii, cu oarecare nehotărîre. Repede, o undă nouă de roșată îi acoperi fața... Cătălin gemu ușor lângă mine, o fură pe roșcovana dintr'o aruncătură de ochi, și eu înțelesei. Da, era Răluca fata aceia, și Cătălin, nu-și greșise gusturile...

Fără să bag de samă, vorba alunecă în colo și încoace. Ce nunți vor fi în căș-

legi prin satele de pe delături..., cum îi chiamă pe starișul cel nou dela Bogdana, de unde-i, și ce vrâstă putea să aibă... Unul aduse cuvântul despre un taur scăpat din Grozești, mai eri-alaltăeri, iar altul povesti mai îndelung despre întâmplarea unui sergent de artilerie din Bacău. Chiar așa bine n'am înțeles povestea aceea, dar știu că era vorba de un lucru obișnuit, într'o noapte, târziu, într'o uliță dosnică, undeva... Tocmai se gătea să-și închee povestirea când unul din flăcăi întrebă :

„ Ce căuta acolo ?

— Ce căuta, a găsit ! îi răspunse vecinul cu înțeles...

— Pe dracu' îl căuta !” întări cel dintâiu.

Vasile se plecă la ureche și-mi spuse :

„Aista-i Răducan...”

Românul de gazdă înțelese aruncăturile flăcăilor din Borzești și se încercă să potolească focul :

„D'apoi, când ați căuta - zise el — nu se prea poate pune hotar pentru inimă, dragii mei... Că, n'ați cetit, și n'ați auzit ? Se duce omu' la capătu' pământului să-și caute ce-i place lui... Nu-i așa ?

Răducan sări :

„Așa-i, da' nu mai trebuie să mai fie

aşa de-acuma'ncolo, bădiţă Nistorică ! Unde ai auzit dumneata că se întâmplau amestecături de-acestea pe vremea părinţilor şi-a bunicilor noştri ? Indrăzneă cineva să calce în Borzeşti acum două zeci de ani ? Răspunde-mi ! Era cu putinţă să vezi pe aici picior de venetic ? Da' ai noştri se duceau pe-aiurea ?...“

Cătălin, cum şedea cu capu'n mână, îi răspunse c'o vorbă scăzută :

„Dece nu te duci tu ?

— Eu ? — sări Răducan aprins ? Eu ?...

Şi unde ?... In Crucea-de-piatră ?...

— In Crucea-de-piatră.

— La voi ?

— La noi.

— La voi ?

— Da, la noi, in Crucea-de-piatră...

— La voi, la clăcaşii lui Scarlătachi Roset, la robii hatmanului Manolache Roset ?... La voi, să venim noi ?... Da' cine a strigat boerilor de pe-atunci să-şi scoată ruptaşii lor din vatra satului, din mijlocul răzăşilor, şi să-i ducă să-şi facă bordeile la colţul pădurii, la cruce ?... Şi astăzi să venim noi în Crucea-de-piatră ?... Ptiu ! Ptiu !“

Şi stupo spre noi.

Cătălin sări aprins, dar eu și cu Vasile îl stăpânirăm câtva.

„La voi? strigă Răducan, din nou. La Crucea-de-piatră să vă duceți, - nu aici! Acolo să trăiți, unde vi-s bordeile, — feciori de robi și de țigani ce sânteți!”

O clipă, Cătălin se smunci, și în altă clipă era cu mâna înfiptă în pieptul dușmanului său. Femeile și fetele țipară îngrozite, noi și flăcăii din Borzești sărirăm să-i desfacem. Incleștați, tăceau amândoi, gemeau și'ndesau pumnii unul într'altul, ca și cum ar fi căutat să se pătrundă.

După puțin, truda lor se văzu de prios și protivnicii trebuiră să se încredințeze că chiar în sara aceia nu se puteau ucide...

*

Indată ne scularăm să plecăm. Vasile, cel dintăiu, dădu, gazdei și fetelor noapte bună, și eși. Cătălin se uită spre ferestre, unde erau flăcăii, și apoi cuprinse, într'o privire călduroasă și umedă, patul cu fetele; șopti și el ceva și eși. Eu, trebuia să-i urmez; pășii peste prag, în tindă, și mă'ntorsei să-mi fac, înainte de-a pleca, închinăciunea cuvenită. Mă uitai la flăcăi, mă uitai la femeile de pe vatră, mă

uitai la fete... Și văzui cum din ochii
uneia din ele, scobora, pe obrajii aprinși,
grăunțe mari de lacrimi...

Plîngea, stăpînindu-se, roșcovana lui
Cătălin, feciorul Robului, dela Crucea
de piatră...

AMĂRĂCIUNEA UNUI SFAT

Amărăciunea unui sfat

Imi era de-a mirare să-l mai văd pe fratele Ioniță, — vechiul meu prietin dela școala normală, pensionarul de-acuma, — să-l văd și să-l întreb cum i se pare târgul nostru și cum îi place viața de oraș, după care jinduise treizeci și șapte de ani. Fratele Ioniță fusese învățător în Vorniceni, își sfârșise cu prisos anii de slujbă; și după ce-și pusese copiii la cale, plecase și el... O nespusă durere pentru întregul lui popor de școlari, și altă durere, tot așa de mare, pentru fratele Ioniță...

L-am găsit așezat pe-o bancă subt poalele nukului din ogradă, cetindu-și gazeta.

„Hei, frate Ioniță !... — i-am strigat dela poartă, — bine că mi-a ajutat Dumnezeu și m'o învrednicit să mă aducă la cui-

bul bătrânețelor tale... Stai, precum te afli, neclintit, nesupărat..."

Și apoi ajungând lângă el :

„Stai, și ascultă-mă... Am să-ți pun o singură întrebare la care am nevoie de răspuns : Cum ți se pare viața asta a noastră, a boerilor, a târgoveșilor ?...”

Dar fratele Ioniță, — ca un rural, ca un sălbatec, — își holbă ochii și rămase mut; văzui și eu într'adevăr, că întrebarea mea venise prea năvalnic, și de aceea, strângându-i mâna, mă așezai alături, și-l privii îndelung.

„Sănătos, voinic ?...”

— Mulțămesc lui Dumnezeu pân'acum.

— Ți-ai întocmit, frate Ioniță, casa ?

— Da...

— Bine, foarte bine! — întăresc eu.

— Ai început să te deprinzi cu vecinii ?

— Am început...

— Foarte bine, foarte bine. Asta însemnează, frate Ioniță, c'ai urzit prietinie nouă, înțelegi ?... Prietinie nouă, la o vrâstă nu tocmai... Dar nu-i nimic ; lucru-i ușor... Mai greu îi este omului să uite... Ce zic despre asta Vornicenii tăi, — părintele Sandu, domnul primar Iacov,

domnul notar Hurdulescu și toți ceilalți ?
Ce zic de această necredință ?...“

Fratele Ioniță mă privi cu ochii înecați într'o adâncă mâhnire, privi pe de-a-supra capului meu, peste garduri și peste marginea târgului, și rămase astfel precum îl văzusem de-atâtea ori rămas, în Vornicenii lui, când îi vorbeam despre mutarea lui de-acolo, în Dorohoi... „Haide, cumpără-ți casă, și vino...“ „Nu, nu mă îndur, măi, -- nu mă'ndur. După atîția ani de școală, înțelegi bine, dacă-mi mai pot smulge de-aici, fără sminteală și durere, rădăcinile ajunse în inima pământului“... „Nu cred să fiu în stare vre-odată să-mi las Vornicenii...“ Și cu toate acestea, a fost tare ș'a biruit. Azi are atîta casă, alți vecini, alt aer răspiră; aici, o viață nouă; dincolo, -- o viață întregă.

Mă gândii, cât fratele Ioniță rămase cu privirile rătăcite peste marginea târgului nostru, -- mă gândii și-mi adusei înainte Vornicenii... Satul acela mare, cu oamenii harnici și așezați... Casa fratelui Ioniță... Biserica, școala, primăria. Parcă-l văd pe părintele Sandu, un om mărunt, cu barba sură, cu ochii negri, întrebători, cu sprâncenele crețe. „Adevărat om

ș'adevărat creștin", alături de care fratele meu Ioniță dusesese nenumărate bătălii pentru stârpirea fărădelegilor. Pe urmă, domnul Iacov Ursache primarul, „cumătru Iacov", „cumpărătorul și împărțitorul de moșii pe la oameni"... Pe urmă, notarul, „diavol cu mustața roșie", care încă și el, la toată nevoia, nu s'a dat la o parte din sfatul făcut și așezat între părintele Sandu, cumătrul Iacov Ursache și fratele Ioniță... Parcă-i văd pe toți; și dincolo de dâșii, parcă văd întreaga gloată de fini și finișori, cumetri, școlari și oameni ai fratelui meu... Vornicenii în întregimea lor.

C'o ușoară clătinare de cap, abia îndrăznii să-l întreb:

„Ce ai?...“

Fratele Ioniță își strânse gazeta și-mi întinse din celalt buzunar, o filă mare de hârtie, scrisă destul de îndesat pe amândouă părțile.

Mă uitai la început... „Iubite, și mie întocmai ca un frate, Ioniță! Mă iartă că nu ți-am scris de săptămâna trecută nimic..." Intorsei foaia și cercetăi încheierea: „cu plecăciune, al dumitale de-a-pururea doritor, preotul Sandu Istrati“.

„Îți scrie părintele Sandu?... între-
băi eu.“

Ioniță tăcu.

„Îți trimite vești din Vorniceni?“

Fratele Ioniță abia își aplecă fruntea
dar rămase iarăși mut.

„Înțeleg și eu, frate, nevoița sufletu-
lui tău desrădăcinat din ogoarele acelea
care abia acum își deschideau bogatul rod
al unei munci de om... Cu toate acestea,
dragul meu, găsesc c'ai făcut foarte bine
apropiindu-te aici, în Dorohoi, de feciori
și de gineri... Ai ostenit din greu, ai în-
durat, ai avut mulțumirile tale după aș-
teptări îndelungate... Aceste toate câte
ți le spun, nu-s laude, frate Ioniță, ci-s
adevăruri rostite de un prietin ca mine,
care nu te-a fățarnicit niciodată; sânt
socotințele pe care de-atâtea ori le-am
auzit atâtoră... Ele, toate, ajung să-ți al-
cătuească frumoasa cunună a vieții tale...
A năzui mai departe, a umbla după flori
nouă, flori târzii, pentru podoaba frunții
tale,—mi se pare o greșală; să lăsăm
urmașii în cele neisprăvite dn noi; să se
adauge la faptele noastre, faptele lor;
la chibzuința lor, să se adauge sfatul
nostru. Va fi de ajuns. La o vrâstă ca
a noastră, cu puteri scăzute, cu vederi

slăbite, — cred eu, — nu vom greși gândindu-ne mai mult la truditul nostru trup, și mai puțin la alții... Mă înțelegi? Ni se cade să fim ceva mai egoiști: un prânz mai bun și mai la vreme; un păhăruț mai dulce; un căpătăiu mai moale; o supărare mai puțin...

— Când se poate, frate Grigore, când se poate! — îmi reteză scurt, fratele Ioniță, șiragul meu de considerații, pe care, într'adevăr, îl socoteam și cu îndestul de lung.

— Firește, — întării eu; firește, atunci când se poate..."

Fratele Ioniță mă privi de astădată cu strălucirea unor ochi biruitori:

„Și atunci când nu se poate, ce faci dumneata, frate Grigore?”

Se înțelege, acum îmi venise și mie rândul să tac; eram bucuros că aud acest scurt clocot de vorbe, această neașteptată întrebare, care putea alcătui, oricum, începutul unei convorbiri pe care o doream.

„Ce faci? — mă întreabă din nou fratele Ioniță; ce faci atunci când *nu se poate* altfel?”

— Când nu se poate, — răspunsei eu, — omu-i dator să ocolească pe-alături; aceasta-i întreaga filozofie.

— Așa? Crezi dumneta că o astfel de tactică este totdeauna cu putință?... Poftim, cetește-l...”

Și-mi întinse din nou răvașul părintelui Sandu.

„Cetește-l, te rog, dela început și până la sfârșit, și spune-mi dacă sfatul pe care părintele Sandu mi-l cere și dacă datoria mea de a i-l da în grabă, se pot ocoli... Eu știu ce spun...”

Nu era nevoie numaidecât să cetesc scrisoarea părintelui Sandu, ca să-mi dau sama de mâhnirea prietinelui meu. Știam că fratele Ioniță se bucură de o sănătate deplină, că'n casa lui și'n casele feciorilor lui este pace; știam însă că de parte, în Vorniceni, uneori putea să fie altfel... Satul, prea mare, oamenii feluriți, nevoile prea multe. Ciocniri între vecin și vecin pentr'o găină, pentru un câne, pentru un gard; ciocniri cu boerii pentru imașul unei vite, pentru un loc măsurat cam în vârful prăjinii; neînțelegeri apoi cu domnul învățator „isi'nou”, cu jandarmul, cu politica... Și pentru toate acestea, satul aleargă și acum, după o datină veche, la „cuconu' Ioniță profesoru'”, ca să-i înșire o poveste, să-i picure un păhăruț de venin în suflet, să-i

ceară un sfat, — „un sfat și nimic mai mult...”

Trecând pe dinaintea caselor lui din Ulița-pârăului, de multe ori îl vedeam pe fratele Ioniță stând de vorbă subț nuc, ori în pragul casei, în pragul porții, ori mai încolo—la a patra poartă dela dânsul, cu unul, cu altul... Spuneau, sfătuiau, sfătuiau mereu... Uneori îl întrebam din treacăt, încet :

„Cine-i acesta, frate, cu care vorbești ?

— Este unul dela mine din Vorniceni; l-am învățat carte acum oșprezece ani; s'a ales om, da' acum are o mare nevoie, ș'a alergat la mine să-mi ceară un sfat...”

Știam toate acestea și nu mă îndoiam că și de data asta părintele Sandu nu avea de cerut decât tot un sfat, pentru o nevoie a sfinției sale, ori a altuia. Răsucii scrisoarea pe-o față și pe alta și căutai să îndrumez constatările mele pe altă cărare.

„Acestea, frate Ioniță — zic eu — trebuie să te bucure la toată urma. Ca să pleci din Vorniceni tăi pe care sufletește i-ai stăpânit o viață de om, și totuși să păstrezi niște legături așa de strânse ș'așa de duioase, cu niște oameni așa

de buni și de înțelepți ca aceia,— să stai încă de vorbă cu ei, și să-i cârmuești mai departe,— însemnează că Dumnezeu îți hărăzește mai departe bucuria celui ce-și vede neistovită recolta unei munci adevărate. Câți n'ar dori să fie în locul tău!...”

Dar fratele Ioniță își încreți fruntea și-și flutură capul. Mă privi c'o adâncă supărare și-mi răspunse domol :

„Așa ar fi, dacă ar fi totdeauna așa, — prietine și frate Grigore... Dar acuma nu mai este precum a fost...”

Mă uitai nedumerit.

„Ce te uiți așa?... îmi sări fratele Ioniță. Așa ar fi și acuma dacă Vornicenii mei ar veni și mi-ar cere sfatul, așa cum făceau odată, pentru o nevoie în viitor, pentru un lucru gândit, *pus la cale*. Înțelegi?... Așa făceau odată, așa era bine, dar acuma nu mai fac așa... Acuma vin și-mi cer sfatul *după*... După ce greșesc, după ce dau de amar, vin și mă întrebă: „ce să facem?” Și mie, frate Grigore, între felul cum alergă astăzi la mine și chipul cum alergău altădată, mi se pare o însemnată deosebire; înainte le arătam cărarea pe care nu plecașeră încă,— astăzi îmi cer să-i scot la

lumină după ce-au părăsit drumul bătut și s'au afundat în întunerec și pustiu... Incă odată, frate Grigore, o deosebire mare, foarte mare, și această deosebire, — mai mult decât situațiile respective în sine, — îmi aduc supărări necurmăte.“

Fratele Ioniță se așeză mai bine pe scaun, primi din mâinile mele răvașul părintelui Sandu, îl întoarse, îl suci și urmă :

„Nu mai departe, acum. Vezi? Imi scrie părintele și mă'ntreabă ca din partea lui Vasile Prisăcariu. Ascultă și vezi... Pe Vasile Prisăcariu îl știu ca un om cum se cade, — ași putea spune, — prea cum se cade. Vorbă proastă, vorbă de glumă din gura lui n'a auzit nimeni, dar nici dintr'ale altora Prisăcariu n'a ascultat vorbă proastă. Așa îi este felul lui. Vasile Prisăcariu are două fete și un băet. Băetul să aibă treisprezece-paisprezece ani; fetele sânt mai mari; una-i de optsprezece, cealaltă de șaptesprezece... Pe băet l-am învățat carte eu; fetele nu; fetele au deprins ceva să cetească și să scrie dela băet, acasă, în sările de iarnă, sub cuvintele aspre ale lui Vasile Prisăcariu... Vasile Prisăcariu, frate Grigore, om în felul lui cam rușinos și singuratec, s'a însurat cam târziu, pe-a-

proape de patruzeci de ani, a luat o nevastă bună, a trăit cu dânsa vre-o șase ani, și-a rămas apoi bietul om cu trei copii mărunți; a muncit ca un rob și i-a păzit ca un câne credincios... Asăzi, Prisăcariu are aproape șaiszeci de ani și-i slăbănog... Băetul i-i bun: sămânța lui; fetele, ca fetele care ajung la o vârstă ca a lor, într'un sat ca Vornicenii noștri, c'o sută și mai bine de flăcăi frumoși ca brazii și isteți ca niște necurați... cum să-ți spun... Ca'n toate părțile, cred eu... Și, frate Grigore, se vede întâmplarea, după cât înțeleg din scrisoarea părintelui Sandu, că unii și alții dintre acești flăcăi netrebnici, au cercat după datina și năravul lor, să s'apropie de fetele lui Vasile... Intăiu, pe la horă, pe drum, la o fântână, dimineața și sara la o cireadă... O vorbă svălită de încercare, —și nimic mai mult. Nu uita a ști că fetele lui Prisăcariu nu-s urîte, că au zestre 'n casă, că au prinsoare destulă în țarină, că s harnice de nu le mai cuprinde pământul...

— Cred, cred! — îl ajutai eu.

— Nu-i de-a crede, frate Grigore — zise prietinel meu, oftând.

Este așa cum spun eu... Flăcăii au in-

ceput să umble iorgusa prin preajma casei ș'a fetelor lui Vasile Prisăcariu, azi pe ici, mâni pe dincolo, până când omul a prins de veste și s'a pus la pândă cu pușca... Nu mai dormea nopțile. Cum a-uzea un câne zupăind pe la ferești, pe subt streșina gardului, cum i se părea c'a-ude pas străin pe drum, era afară... Peticerul așezat, cocoșul puștei ridicat... Bun lucru — nu pot spune altfel, frate Grigore, — dar vezi dumneata, și în asemenea lucruri omul înțelept trebuie să cunoască o margene... Și Vasile Prisăcariu n'a înțeles... Mai acu o săptămână, două, după ce tot satul știa de una ca aceasta, după ce unii dintre flăcăi au început să-i ațâțe pe *ceilalți*, — să-i rădă, să le scoată ponoase, că-s așa, că-s pe dincolo, că-s fricoși ca niște papă-lapte, că se tem de casa lui Prisăcariu, de pușca lui Prisăcariu, — după toate acestea s'a întâmplat un lucru cu totul neașteptat... Ascultă! Intr'o noapte, pe când bietul om dormea ostenit-mort într'o căruță din mijlocul ogrăzii, au venit doi tâlhari dintre aceștia, au înșelat câni, au deschis poarta și apucând unul de chilna carului și altul de proțap, l-au luat și l-au dus, nemernicii, în marginea satului, în câmp...

Și bietul Vasile Prisăcariu, frate Grigore, nu a simțit nimic... Și bietul om a rămas așa, cu totul rușinat... Ai înțeles ?

— Am înțeles.

— Ș'acum îmi scrie părintele Sandu că Vasile Prisăcariu nu se mai culcă în mijlocul ogrăzii, și nici pe prispă, și nici că va trage cu pușca nu se mai laudă... Om bătrân și cam nehibzuit în felul lui; dar drept să-ți spun, o ticăloșie ca aceasta nu m'așteptam să iasă din capetele unor băetani cu care atâta vreme m'am trudit, ca să-i deprind rânduile unei bune cuviințe...

— Bine, frate Ioniță, — încerc eu a zice, — dar de unde știe Vasile Prisăcariu că una ca aceasta i s'a întâmplat din partea unor foști școlari ai tăi. S'ar putea întâmpla, foarte bine, ca...

— Nu! — îmi reteză scurt vorba, prietinel meu. Nu! S'a dovedit, frate Grigore c'au fost doi diavoli dintre aceia, care-au trecut prin mânil mele acuma zece--doisprezece ani. Eu îi știu, îi cunosc și mă mir; părinții lor--oameni de omenie--și înșiși ei nu s'au arătat nici odată până astăzi a fi în stare să calce pe-alături de drum.

--Ș'acuma ce poștește Vasile Prisăcariu ?

--Omul a mers la părintele Sandu și

I-a rugat pe părintele Sandu să-mi scrie, și părintele mi-a scris și mă întreabă ce să facă? Uite, zice aici: „Vasile Prisăcariu, precum foarte bine îl cunoști, este om bătrân, creștin, și prea a rămas rușinat de niște tâlhari ca aceștia... Ce să facem?... Ce sfat îmi dai?

--Hei?... Și dumneata?...

--Eu?...

Fratele Ioniță privi desnădăjduit în lături și oftă:

„Frate Grigore, eu trebuie să stau și să cuget... Trebuie să sorb, cu răbdare, această băutură amară până la fund... Să aflu un sfat pentru bietul Vasile Prisăcariu... Înțelegi dumneata, frate Grigore?... Sânt dator, mi se cere și trebuie să mă plătesc de această datorie...

--Bine, frate Ioniță, dar ce ești dumneata vinovat, dacă niște nebuni ca aceia au turburat socotințele lui Prisăcariu?

--Sânt... Trebuie să fiu... aceia au fost școlarii mei...

--Tine... Dar poate crede cineva că tu le-ai spus să facă aceia ce-au făcut?...

--Asta nu vor zice-o, dar vor zice altceva: „S'a întâmplat ce s'a întâmplat... Da'acu să-l vedem pe cuconu' Ioniță profesoru' cum așeazăși întocmește lucrurile...”

Șezi, frate Grigore, în locul meu, și vorbește... Și spune-mi dacă am ori nu am dreptate să fiu și să mă arăt așa precum mă vezi... Spune-mi, câte zile îmi curmă din viață sfatul acesta pe care mi-l cere părintele Sandu, pe care-l așteaptă Vasile Prisăcaru și pe care până'n sară trebuie să-l scriu și să-l trimit... Spune-mi !...

DORMIND...

Dormind...

În noaptea aceea de Mai, călătoream undeva în Moldova; lume fusese în destul de multă, dar dincolo de Doçolina, după schimbarea trenului, nu rămăsese în compartimentul meu decât doi tineri, un ofițer de cavalerie și-o domnișoară. Ne-am schimbat salutările de nevoe și arătându-ne păreri de rău pentru lipsa neobișnuită a luminii, ne-am așezat fiecare, tăcuți, la locurile noastre.

Trenul urca încet, aproape ca la pas; mașina pufăia prelung; sub noi, când și când, scrâșneau măruntaele de fier ale vagonului, când și când s'auzea călcătura roatelor pe îngemănarea șinelor. În dreapta se întindea un șes îngust, sub o coastă de dealuri întretăiată de guri dese de văi, în care dormeau căsuțe cu pereții albi, înecate în cununile livezilor. Peste deal, poala cerului, cu nouri scămoșați, printre care vâslea luna aproape plină.

După tăcere, tovarășii mei de drum erau de bună samă străini. Domnișoara din mijloc rămăsese dela început, cu totul nemışcată, privind necurmat în jos ; ofițerul dimpotrivă : cu mișcări nervoase, căuta să anine undeva perdeaua răsvrătită a ferestrei. Il robise, după cât înțelegeam, priveliștea nopții, și căuta, după putință, să ne împărtășască și nouă, — celorlalți doi, — ceva din aceste tainice prisoase ale firii.

Câteva clipe, luna se arată pe-un câmp mai larg. Ofițerul cuprinse perdeaua și o ținu așa. Costișa din față ni se arată întreagă, limpede ca ziua ; un drum de țară, îngust și cotiț, alb ca laptele, cobora și se oprea într'un mănunchiu de case, subt deal, în marginea căruia, lăcrăma în stropi strălucitori o roată de moară...

Iazul... un lung șirag de sălcii... o livadă mai în fund cu patru plopi năzuind în văzduh... o casă în margene, la drum... Am închis ochii ca să păstrez mai îndelung această icoană rară, și-am rămas așa... Lună sus ; jos verdeață, peste tot lumină, întuneric și răcoare...

Parc'auzeam cum fierb firele de apă frân-te în căușul scocului, parc'auzeam cum privighetorile își risipesc în livadă chemările lor... Lipsa numai aceiațe nu pu-

team să văd dela locul meu, și lipsa a-
ceia căuta închipuirea mea s'o împlinească...
O întâlnire!... *El*, trebuia să scoboare dea-
lul, pe drumul alb ca omătul; *ea*, trebuia
s'aștepte în umbra livezii; — el, un drumeț
ca orișicare, fără știință și fără bănuială;
— ea, un suflet însetat, dornic, așteptând
ascultând, suferind...

Atunci, abia auzii această întrebare :

„Domnișoara merge la Rădești?”

O clipă, îngândurata de lângă mine,
cred eu,—stătu la gând : să răspundă,
ori ba?...

„Da, domnule...”

Tânărul veni îndată cu a doua întrebare :

„Domnișoara vine de departe ?

— Da, domnule... Și astăzi dimineață,
din pricina întâzierii trenului, am pier-
dut legătura...

— Și, desigur că nu vă așteptați deloc
la o călătorie de noapte, mai ales prin
niște părți de țară ca acestea...

— A, nu, domnule ! Locurile le cunosc
foarte bine ; apoi, fără aceasta chiar, nu
mi s'a întâmplat niciodată să călătoresc
singură...”

Vădit, tânărul își sfârșise întrebările
pregătite, și tăcu. Domnișoara își strânse

cu grijă rochia lângă sine, și s'așează mai bine în loc...

— N'ați călătorit niciodată singură !... suspină sublocotenentul de cavalerie, tremurându-și ușor pintinii ; — și cu toate acestea un astfel de lucru se întâmplă chiar acum...

— Nu înțeleg ; eu văd că nu-s singură... " Și după puterea vorbelor pricepuî că domnișoara își înturnase privirile spre fereastră.

"Ba da ! îi răspunse grăbit tânărul ; ba da ! Vedeți ? (și de bună samă, că-i arătă spre mine) : Vedeți ? domnul doarme de-o jumătate de oră, liniștit, *absent* ; pe mine m'a furat cu totul puternica chemare a acestei nopți... Ași vrea ca până mâni, necurmat, să urc, să scobor astfel de locuri, să privesc această măestrită învălmășală de văi și dealuri pe care se razimă cerul, să văd cum noorii s'aprind și se stâng, cum sclipesc stelele, cum noaptea urzește peste tot, își deapănă și iarăși urzește minunatele ei fire de lumină, de întuneric, de răcoare, de blândețe... Și eu sânt *absent*, domnișoară... Eu plutesc, în aceste ceasuri de noapte ; și astfel, împotriva așteptării dumneavoastră, călătorii, cum vedeți, cu totul, și ca niciodată. — singurică... Nu vi-e teamă ?... "

Întrebarea era așezată cu meșteșug și domnișoara, cu tot neastâmpărul care-i mișca umerii, tăcu ; tăcu mult...

O bucată de vreme, ofițerul o lăsă în fiorii acestei întâiu nedumeriri...

Se înțelege, eu trebuia să... dorm, cu capul răzâmat pe colțar. Demulțorii, tinerii mei își vor fi întors privirile cătră mine și demulțorii se vor fi întreat : „doarme cu adevărat domnul ?“ N'aș putea să bănuiesc care dintr'amândoi era mai dornic să știe hotărît, dacă dorm ori ba ; ca s'o spună, desigur, trebuia să fie, ofițerul. Într'un târziu, îl auzii :

„Domnișoară, domnul cu barba 'nspicată doarme !...“

Tăcerea lor prelungită îmi adusesese din nou înaintea ochilor icoana satului, cu moara, cu drumeagul depe coastă, cu cerul și toate privighetorile nopții. Iarăși vedeam și iarăși auzeam totul... *El* încă scobora, abia atingând pulberea moale a drumului ; *ea*, neștiutoare și nevinovată, asculta în umbră, chemarea nebiruită a întregii firii. Și potrivit vârstei mele de om cu barba înspicată, socoteam că așa e mai bine, mai moral... Așa îmi place mie, ca omul să cadă robit puterilor izvoritoare din depărtări fără de margini,

ca voința lui să se destrame neputincioasă ca un biet val de ceață rătăcit în bătaia vânturilor... Era lună, și din pricina lunii zbucnea 'n gâtlejul vietății pe care noi o chemăm privighetoare, acel clocot de patimă oarbă pe care noi îl botezăm cântare... Era lună, era o noapte ca aceea, și din pricina lor, tovarășii mei de drum...

Cu felul acesta de a afla îndreptări în tot ceiace lumea găsește o vină, o greșală, un păcat, eram deocamdată foarte mulțămii; și dacă lucrul acesta l-ași fi putut mărturisi cuviincioșilor tineri de lângă mine, fără ca să-i supăr, muțămirea mea ar fi fost deplină.

Imi repetam în gând această încheiere, ca s'o țin minte, și nici nu băgasem de samă că alături porniseră din nou întrebările și răspunsurile.

Dumnealui, tânărul ofițer, venea dintr'un târgușor dobrogean și mergea la pădești, la o soră a mamei sale; vrâsta douăzeci și unul de ani împliniți, pe douăzeci și doi. Era mărturisirea lui, pe cuvânt de cinste, după ce aflase anii domnișoarei Sofia, — optsprezece. Luna lui de naștere, Noembrie, o lună rece și aspră, în care, după părerea tânărului, se cade să se nască tot ce-i bărbat:

„E cu temei, domnișoară, părerea mea ?...“

— Și mie mi se pare că așa, ar trebui să fie“ - îi răspunse vecina.

Ofițerul rămase împăcat.

„Dar luna de naștere a dumitale, domnișoară ?“

Fata tăcu. Dealtfel, mi s'a părut că sublocotenentul nici nu dorea un răspuns, căci îndată își arătă părerea sa.

„Eu nici nu pot crede o altă lună de naștere pentru domnișoare, decât April...“

— Și cu toate acestea, luna mea nu este April! abia vorbi domnișoara, ca pentru altul.

— Mă mir, domnișoară, și mă mir mult... Dar Mai ?...“

Domnișoara tăcu, și tăcerea aceasta făcu pe ofițer să bată ușor din palme : gâcise, și gâcise repede...

C'un surâs venit pe neașteptate, domnișoara Sofia își adună mai bine rochița, și primi cu bunătate cuvintele cu care se poate zugrăvi o lună ca aceasta, luna florilor...

„A tuturor florilor, domnișoară, a tuturor florilor, dela cea mai micuță, până la cea mai mare, dela cea mai sălbatecă și mai îndepărtată, până la cea mai dulce,

și mai aproape... mai aproape de... de cine, domnișoară ?...

— Nu știu...

— De mine !...“

Tânărul îi cuprinse mâna, și domnișoara Sofia avu bunătatea să i-o lase..

*

Nu după mult timp, pe coridor, răsunară pașii și întrebările conductorului ; sosi îndată la noi, deschise ușa cu zgomot și ne ceru biletele.

Domnișoara Sofia își pironi ochii în pământ ; domnul de-alături, sublocotenentul Valerie Bantăș, se alipi de geam ; și până să scoborîm, răspunsei la o întrebare a sa :

— Ați dormit bine, domnule ?

— Am domit, tinere, am dormit foarte bine și foarte adânc.. Au venit toate împrejurările în ajutorul unui bătrân ca mine : întuneric, răcoare și niște tovarăși ca dumneavoastră...“

Trenul se opri și domnișoara Sofia sări înaintea mea ; își găsi mama și fratele care o așteptau cuprinse și sărută pe fiecare de mai multe ori, și pornind spre trăsură, îi ispitea cu o nespusă veselie :

— Ce faceți ?... Ce face Mihai ?... Ce face Sănduc ?... Vai, mamă ! Nu mai pu-

team de dor.. Și știți?... Când am ajuns
la Docolina și-am aflat că trenul de di-
mineață plecase, mi-a venit nu știu cum...
Da' pe-acasă este bine peste tot?...

Urcară, și trăsura lor porni duruind..

PĂCATELE LUI GHEORGHE TIVODARU

Păcatele lui Gheorghe Tivedaru

„Spune dumneata, băbușcă, spune,— dacă n'avem noi dreptul să trăim ca niște împărați din vremurile vechi!...

Sănătoși sântem, slavă Domnului; de griji, ne-a ferit (el-de-sus, după ce tot El ne-a ajutat și-am văzut-o și pe Măriuca la casa ei! Nu-i așa? O muncă-i și asta, să robești o viață întreagă pentru opt feciori, să ai cuvenita dijmă pământului, și la o vrâstă ca a mea, la șaizeci și doi de ani, să zici: iată, de-acu, ce-a fost mâhnire, ce-a fost turburare, ce-a fost gând mai aspru, legat de lume și de toate câte-s în lume, s'au dus, s'au ridicat ca niște boabe de rouă, când vine fața soarelui și le soarbe!..

...Tu ce zici?... Am însurat, am măritat, am rânduit toate praznicele pentru sufletele răposaiților, și acumă, să zicem în ceasul cel bun, că toate s'au pus la

cale după voia cea dragă a lui Dumnezeu!... Măriuca-i la casa ei... Am fost și azi, da' n'am stat mult... Am văzut-o nevastă gospodină în tot locul... De-abia-s șase săptămâni și crezi că-s șase ani de când a plecat dintre păreții noștri!... Tu ce zici, băbușcă?... Hai?...“

Dar mătușa Ru'sanda tăcea..

„Tu taci!.. vād eu!... Ție-ți pare rău după fată!... Așa sântei voi femeile, lăsate de Dumnezeu, — poale lungi ca să aibă de unde să se atârne plodurile, când... Doamne iartă-mă, trec zilele și nu vă mai șede bine cu dânsule în brațe... Voi, femeilor, ce gânduri mai alese puțeți avea, decât să vă creșteți feciorii, să vă legănați nepoți și să vă ridicați strănepoți, casă nu se piardă sămânța ome-nească... Știu eu!... La altceva nu v'ajunge mîntea voastră... Ori ba?... Spune!... Nu?... Tu taci, băbușcă, și te uiți la mine cu coada ochiului, cum te știu de-acu patruzeci și patru de ani: vicleană și totdeauna de-a curmezișul înțeleptelor întocmiri!...“

Dar bătrâna parcă nici n'asculta; oă-lele de pe laiță trebuiau mutate unele în locul altora, străchinile trebuiau făcute clit, și lingurile puse laolaltă.

Gheorghe Tivodaru întinse mâna pe poliță și cuprinse cartea.

„Hei... zise el, întorcând filele... Care om ar putea grăi ca mine : - Doamne, Doamne, ajuns-am în zori de dimineață, și aștept slăvitul răsărit al soarelui tău ; ajută-mi, puternice stăpân al meu, să nu-mi cuprindă văpaia ochiului tău neadormit, nemernicia mea, întru totul, și să mă ardă înainte de ceasul pocăinții!... Doamne-Doamne...”

Caută în Psaltire locul unde zice așa... Iar fila aceea n'o găsea...

„Mi-a spus părintele Dionisie, astăzi la mărturisire, să cetesc mai cu samă psalmul de pocăință... Și-a adus aminte părintele și m'a întrebat dacă tot mai trăește la mine cartea asta a bunicului, sfânta Psaltire a marelui împărat și prooroc David... I-am spus : „Se poate ?“... Mi-o cere cu mare rugămintă părintele pentru sfânta biserică, — zicea el, că n'are, că pe cea veche nu se mai poate ceti... I-am spus că nu i-o dau.. E-o carte bună și de folos...”

Moș Gheorghe mai răstoarnă câteva file, dar tot nu găsește numărul acela.

„Nici nu se vede bine, — băgă de samă bătrânul ; gazornița asta parcă dinadins

ai făcut-o mai chioară ca totdeauna... Nu văd de loc..."

Un hămăit scurt se auzi cătră uliță.

Bătrânul închise cartea, o așeză pe poliță și se sculă.

"Ce Dumnezeu are cănele de se dă așa?..."

Intr'adevăr, dulăul dupăi din nou pe lângă fereastă, și fugi apoi spre vale.

Moșul își trase chebea între umeri și se furișă pe ușă.

Mătușa Rusanda tocmai își isprăvisese așezarea blidelor și se alipise și ea de fereastră, s'asculte... Ce putea fi?...

În colțul bătăturii, cătră uliță, erau oile cu meii cruzi. Poate că... lumea asta rea...

Dar cănele nu se mai auzi, și nici umbra „dumnealui” nu se mai vedea...

Cât i-i de urît singură! An, pe vremea asta, ce grijă, ce trudă, — ca'ntr'o săptămână mare. Dela prag și până'n fundul cuptorului, casa trebuia grijită și toate lucrurile scuturate; ouăle trebuiau scrise și înroșite, cozonacii împlețiți... Era fată mare în casă, și casa era plină. Anul trecut!... Acum, — nimic, pustiu, — aproape pustiu, dacă n'ar mai fi „dumnealui” ca să intre și să iasă pe ușă, să cetească

veșnic Psaltirea și să-i spue după asta, toate câte le mai are de gând să le facă, pentru agonisirea lumii celeilalte...

„Hm! lumea cealaltă—își zise în sine mătușa Rusanda, — parcă mai poate fi grijă de lumea cealaltă pentru o femeie care a trăit și a crescut doisprezece (cât a vrut Dumnezeu), care i-a ferit de apă și de foc, până când i-a văzut pe toți oamenii întregi pe la casele lor... Lumea cealaltă?“. Că ce păcate știe mătușa Rusanda?... Părintele Dionisie nici n'o întreabă, așa, cu deamănuntul; „da' ceia ai făcut, da' ceia ai făcut?“ Vorba părintelui Dionisie era asta: „Dumneata n'ai avut când greși; știu eu“, — și-i da canon, s'aducă la biserică o oacă de lumânări și una de oloiu; atât...

Sta cu mâinile supuse și căută să pătrundă întunericul orb care plutea peste vale, dar deodată dela cercevele simți săgeți de 'ngheț.

Se sculă și se plecă lângă foc, cercând să-și aducă aminte dacă Paș'ele au picat an mai devreme ori mai târziu decât acum...

„Tot în vremea rece...“

Lucrul l-ar fi aflat dacă și-ar fi adus aminte de câte săptămâni fuseseră căș-

legile, dar numărul acesta îl uitase cu totul.

Când să se gătească de culcare, ușa se deschise încet și moșneagul se furișă înăuntru :

— Frig, frig; nici semn că se apropie sfintele Paști...

— Da' de ce se da cânele?... îl întrebă mătușa...

— ...Nu merge bine câmpului cu-atâta frig, acu trebuie căldură și ploae..."

Dar mătușa Rusanda avea altă grijă : „N'auzi dumneata ?

— Ce s'aud ?

— De ce se da cânele...

— Ei... De ce!... Nu știi?...

— De ce ?

— Hm... Doamne iartă-mă !...

Moșneagul își întoarse fața spre răsărit, apoi cu desgust, ridică umărul și cotul spre casa vecinului său de cătră soare apune.

Mătușa Rusanda se potoli :

„Da'n casă la dânșii era lumină ? Da' fata era pe afară... Da' l-ai cunoscut bine : era flăcăul lui Alexă?..."

Moșneagul tăcu.

„Ce taci ? Te întreb ; era Gligoraș al

lui Alexă?... Da' pe Odochia ai văzut-o pe-afară?"

Moşneagul nu-i răspunse.

Cu vârful acului săltă lumina opaiţului, luă psaltirea, şi după două căutări, dădu la fila cu psalmul pocăinţii; se închină şi începu:

— Milueşte-mă, Dumnezeule, după mare mila ta, şi după mulţimea îndurărilor tale, şterge fărădelegile mele...

Mătuşa Rusanda îşi aşternu şi se culcă. Şi în aşternut se gândi mult. „An, pe acu... şi mai de vreme... şi mai târziu... de câteori pe lângă prispele şi gardul ei dupăia dulăul!... Şi ea ca mamă ştia... şi „dumnealui“, ca bărbat, n'avea de unde şti... Acu, Măriuca s'a dus la casa ei... Vine de-acu rândul Odochiei lui Tanţu. Odochia-i fată cuminte... fată harnică, da' şi flăcăul îi bun...

Şi până să cumpănească dacă Gligoraş al lui Alexă face ori nu face pentru Odochia, adormi.

*

Adouazi, de Joia cea mare,²¹ biserica nu mai încăpea de lume... Bătrâni mai ales, şi.. tineri, prea tineri...

Părintele Dionisie, nu mai putea de bucurie când își vedea biserica plină; își legăna vesel capul și barba lui cea mare albă și curată; și întâmpinând în fața altarului, pe cei ce veneau să-și primească sfânta împărtășanie, de-abia, de abia muia lingurița în marginea potirului și se ruga pentru fiecare, îvăluindu-i în undirea dulce a ochilor săi curați, cuvioși, care săltau încă voinicește sub cele două cununiți de sprincene netede.

Gheorghe Tivodaru se apropie cel din urmă. După ce sărută mâna părintelui, se uită bine la el; i se păru că-l întreabă ceva c'un semn, și-i răspunse:

„Am cetit asară de nouă ori psalmul pocăinții, părinte...”

Părintele își aduse aminte și-i răspunse:

— Bine; și după ce-l vei învăța pe dinafară, să dăruiești sfânta psaltire pentru slujba bisericii, că are mare lipsă...”

Toată ziua moșneagul a fost vesel și îнадins s'a ferit să dea prea mult ochii și să pornească vorbă cu mătușa Rusașanda; de altfel și aceeași băbătie vicleană și înțeleaptă a făcut foarte bine, că după strângerea mesei, și-a luat pestelca și barizul cel de an, și-a plecat să-și vadă fetele și feciorii, ginerii și nu-

rorile, să-și cântărească în brațe și să-și săru'e nepoții și nepoatele...

Sara, când mătușa Rusanda intră pe poartă, cânele-i sări înainte, bătrâna îi spuse câteva cuvinte și-l mângâie; moșneagul simți și se bucură:

„Babușca mea, pe ziua de azi pare veselă; se cunoaște de departe!...”

Intr'adevăr, mătușa Rusanda era în toane bune. Peste tot găsisse numai bine. Și la Ilie, și la Culaiu, și la Catrina... pe la toți și pe la toate. Și mai bine de cât ori unde, după părerea ei, la Măriuca:

„Uncheșule, dumneata știi ceva?”

Moșneagul își încrêți sprincele și-o întrebă din ochi: Ce este?

— Știi dumneata?... Măriuca noastră...

— Ce-i?

— Măriuca noastră, de-acu... Și-i pare bine lui Călin, de nu se mai află... Da' și fetei îi pare bine...”

Dar moșneagul își întoarse capul cu scârbă... N'avea nevoie nici într'o sfântă zi ca cea de-atunci să nu-i vorbească baba de nepoți vechi, de nepoți noi, și de lucruri necuvioase... Făcu un semn larg cu mâna domol, apăsât, și-abia șopti:

— „Taci.. Să mâncăm... Nu vezi că-i târziu?”

— Eu nu mănânc... Am gustat la Măriuca niște sărmăluțe cu oloiu de nucă... Mănâncă dumneata.“

Și repede îi întinse un șervet pe capul patului, îi așază blidele și-l pofti:

„Haide,—singur spui că-i târziu!“

Cât ținu cina, mătușa scurmă focul de mai multe ori, ridică și scoborî lumina opaițului, așază mătura și potrivi pernele dela căpătăiu în toate chipurile. Când bătrânul isprăvi, mătușa strânse masa, și grăi blidelor:

„Acu, stați și nespălate până mâni... Nu mai am când fierbe apa...“

Moșneagul se închină și apropiindu-și scaunul de hornă, cuprinse cu evlavie Psaltirea.

„Nu te culci, omule? Nu te culci?...“

„Dar „dumnealui“ găsi de cuviință să nu-i răspundă...“

„Dacă vrei dumneata, poți încă ceti; da' întâiu să-ți spun una zicea Călin c'a auzit o vorbă prin sat: umblă tâlharii peste tot ca liliicii; as' noapte au furat găinile lui Toader de lângă punte și patru miei dela Scarlat al lui Ștefoiu. Era — spun oamenii — tare scârbit bietul român... Nu-mi dau samă de ce

nu s'astâmpără ticăloșii nici în săptămâna asta..."

Moșneagul ridică puțin fruntea. Tăcu, apoi iarăși ceti, abia mișcându-și buzele și ceti îndelungat...

Poate că era un ceas din noapte, când se auzi cănele sărind de pe prispă; după o clipă, s'a putut înțelege că era deasupra, la pândă, pe cununa gardului...

„Nu-i nimic!“ își zise moșneagul, și începu să caute mai departe stihurile la care rămăsese.

Dar parcă ceva, un cuvânt, o tusă uscată, tot se auzise pe-afară...

„Ce poate fi?“

Ascultă cu băgare de samă, și se păru c'aude o mișcare la oi... A gemut parcă una, ușor... dar îndată cănele s'a repezit și a mușcat gardul, hămăind scurt.

— „Sai, omule! Au venit tâlharii la miei!“

Mătușa Rusanda era în mijlocul casei și se îmbrăca, moșneagul lăsase cartea și se furișase ca o nălucă în întuneric.

S'auzeau pași spre ocolul oilor și cănele mârâia într'acolo ca la un lup de care-l despărțea numai gardul...

Bătrânul, în loc să meargă de-a-dreptul, o luă la stânga, deschise încet por-

țița grădinii, se aplecă pe subț poalele nucilor și pe subț zarzari, și ajunse în fund, de vale...

„Am să trec gardul cum voiu putea și-am să ridic ulița, așa am să pun mâna pe hoț..“

Cu fereală, se sprijini în cununile îngrăditurii, se apucă de pari și trecu dincolo, scoborînd încet; apoi stătu puțin, să i se astâmpere bătăile inimii și să i se răcească tâmplele.

La deal, hotărît, era ceva. Oile se'n-torceau în culcușul lor, și gemeau înghesuindu se; cânele se frământa... La vecin la Alexă era întuneric.

S'au culcat toți, - socoti Gheorghe Ti-vodaru.

„Ce-i fac acum dacă-l prind?...“ „Cei pot face?“ Mai merse câțiva pași și se opri din nou. Ar fi vrut chiar să prindă tâlharul, să-l strângă bine'n brațe, să-l vadă la ochi, pe urmă să-l mustre, și după asta să-i dea drumul... Într'o zi mare ca aceia așa se cădea.

Dar îndată cânele se repezi, prinse nuelile cu dinții, se trase înapoi mârâind și iar se repezi în gard. Moșneagul iuți pașii la deal, ridicându-și tot mai mult fruntea în orbul întunericului...

O clipă i se păru că aude niște pași în dreapta, dar îndată se văzu apucat de cineva. Un braț îl prinsese pe după umăr și un altul pe după cap; în obrazul stâng simți o căldură ușoară, moale; pe obrazul drept îl sărută cineva...

Bătrânul țipă înspăimântat:

— Odochio!... Nelegiuito! Ce faci?... În lături, nemernico din fața mea..."

Fata își desprinse brațele și fără un cuvânt de răspuns, pieri...

Cânele tăcuse.

Moșneagul ostenit, urcă ulița, deschise cu greu poarta ogrăzi și abia ținându-și sufletul, intră în casă.

Mătușa Rusanda îl aștepta la geam:
„Ce s'aude?... Ce-a fost?..."

Bătrânul nu-i răspunse.

„Te-am întrebat: ce s'aude pe afară?..."

— Nimic...

— Cum, „nimic“!... N'am auzit cânele în preajma oilor?... Cine a fost?..."

Dar moșneagul își scutură umerii cu silă și se trânti pe-un scaun. Băbușca înțelese că-i tulburat și căută să-l îmbuneze. I dădu ocol de câteva ori, și vorbi singură:

„Mi s'a părut, — se vede... Eu una, nu pot să cred c'a venit cineva la oile

noastre tocmai într'o zi și într'o săptămână ca așa..."

Bătrânul sta înlemnit; căta în pământ și sufla din greu.

„Ia-ți pisaltirea și cetește — îl îndemnă mătușa Rusanda; singur spui că-i o carte aducătoare de folos..."

Tivodaru gemu și bătrâna înțelese îndată că poate fi vorba de altceva; de bună samă, cercase cineva la Odochia lui Țanțu.

„Hm! — zîmbi așa, ca s'o audă moșneagul... Eu una, nu pot să cred..."

Se opri în fața unchiașului și-l întrebă:

„Da' n'ai tras sama: în ogradă la Țanțu... n'ai auzit cumva pe Odochia?... Nu pot să cred, că tocmai într'o zi mare ca asta, s'ar putea întâmpla să... Odochia-i fată înțeleaptă..."

— Taci! strigă bătrânul, ridicându-se înspăimântat... Tu, să taci..."

Bătrâna înțelese și tăcu... „Odochia nu-i o fată înțeleaptă, dacă uncheșul i-a zărit ibovnicul pe uliță..." Stătu puțin pe gânduri, și în mintea ei găsi cu cale să strice un cuvânt:

„Lasă-i norocului și nu-ți mai amări, omule, sufletul degeaba. Ia-ți pisaltirea, și cetește..."

Moșneagul oftă din adânc, își ridică palmele peste cap și le izbi de genunchi; apoi se ridică, își așează căciula, își trase cojocelul și luând de pe coardă Psaltirea, eși în întuneric, fără să vorbească un cuvânt...

Părintele Dionisie deschise bucuros ușa când auzi cuvântul lui Gheorghe Tivodaru.

„Tu ești, Gheorghe ?

— Eu, părinte...

— Am zis eu, că tu ești... Ia, poftim, pe ici încet, ș'o'u aprinde îndată lumina.

„Ii bine Gheorghe? — îl întrebă bănuitor părintele... Rusanda-i sănătoasă?...“

— Ii sănătoasă, părinte, da' alceva-i acu... S'a'ntîmplat că mi-am zis: Cartea asta nu mai poate sta în casa mea... Așa am ajuns eu...; ș'atunci mi-am adus aminte de vorba sfinției tale ș'am adus-o în ceasul acesta, când mi-am zis, ca să nu vie necuratul, să mă ispitească, să mă facă, să mă răsgândesc... Primește-o părinte!.. Am adus sfânta Psaltire, ș'o dau, ș'o dăruiesc sfinției tale, pentru sfânta slujbă în sfânta noastră biserică; să-mi fie mie pomană, și sfinției tale să fie necurmat prilej de rugăciune, pentru mult păcătosul meu suflet...”

Întinse cartea, sărută mâna părintelui și eși în clipele acelea.

Părintele Dionisie rămase foarte nedumerit; se bucura totuși, își întinse ochelarii, luă condeiul, căută în carte o filă cu slove mai puține și scrise chiar atunci câteva cuvinte spre a se ști: ce carte este aceea, cine a dăruit-o, când a dăruit-o sfinției sale, și pentru ce a dăruit-o sfintei biserici...

O ZI

O zi

— Insemnări dintr'un caet —

Duminică, 24 Martie.

M'am sculat ceva cam târziu ; cașieri, cași alaltăeri, îmi dau samă că lucrul acesta nu poate sta bine unei fete de optsprezece ani, dacă l-ar ști vecinii !

Mă trezesc cu mult înainte de răvăr-satul zorilor, dar îmi place să stau așa, și să mă gândesc,—ba mai nimerit, să nu mă gândesc la nimic,—și să deschid ochii după ceasuri lungi de lenevire, când lumina îmi împurpurează pleoapele... Vre-mea-i senină, caldă ; știu mai dinainte că este așa, după ciripitul vrăbiilor, după zborul lor scurt, după nebuniile lor...

Astăzi, mai potrivit decât oricând, o zi de raiu...

Dar, pentru numele lui Dumnezeu : ce am ? Simt, mai ales astăzi, un neas-âm-păr... O ușoară, o foarte ușoară oboseală,

ca după un vis lung, din care nu-mi mai amintesc nimic...

Simt în umeri și'n obraji puțină căldură..

*

Mama s'a uitat lung în ochii mei: „Ce ai? Te văd trudită... Te doare ceva?“
I-am răspuns: „Nu! Ce pot avea!... Am dormit bine și m'am deșteptat târziu... Unde-i tata?“

Imi rămăsese neprinsă 'n păr o șuviță obraznică; după ce mă supăraseră atâra, o așezam cu toată răbdarea, la oglindă, când, fără să vreau, mi-am aruncat ochii pe stradă.. O întâmplare numai. Mie nu-mi place să mă uit pe geam...

...A trecut el!...

Vai!... Cât sânt de nebună!...

Nu mă mai cunosc!...

Eu nu-s dintre acele fete, cu datină veche de-a merge totdeauna cu ochii plecați în pământ. Mă a fost drag să cunosc lumea deschis, așa cum este ea. Natura are cer, văzduh; pe pământ sânt lucruri, ființe: bărbați, femei, bătrâni, copii... tineri... Cum s'ar putea cunoaște toate acestea, fără a le privi în față?... Bărbații!... Ei și?... Numai în ochi se pot ceti toate adâncurile unui suflet. De ce

dar, n'ași privi deădreptul în ochii cuiva? Intrucât ochii unui bărbat nu trebuiesc măsurăți? Cum poate cineva să cunoască, fără această cercetare, bucata aceea de oțel însuflețit, care este omul lăsat de Dumnezeu, să apere și să stăpânească?... Eu, totdeauna când văd un tânăr, mă gândesc: „Poate fi acesta la vremea cuvenită un om?... Poate fi acesta vrednic de datoria lui?“

Că unii, au avut îndrăzneală să mă învâluie în lăcomia lor... ei și?... Erau bărbați, și aveau dreptul... Sufletul lor n'are nevoie de odihnă, și patima, oricare ar fi ea, dupăce doboară obișnuita încordare, își picură putere nouă de luptă pentru cuceriri. Știu că sântem una din țantele lor sie-și fatale și-am văzut totdeauna, limpede, mijloacele de împotrivire...

...Acestea *erau* părerile mele, dar vai, astăzi nu mai pot judeca la fel... Ciudat!

Cu cât... (Era să scriu: cu cât îmbătrânesc),—cu cât trec zilele, simt că nu-mi mai pot stăpâni înțelepciunea de până acum... Imi dau samă, și nenorocirea o văd, căci ce pot însemna atâtea vorbe scrise în caetul acesta!... Cum se poate tălmăci neputința mea de a nu-mi desprinde gândul dela... el... da, dela el, care

de două săptămâni trece necurmat pe sub fereastra mea !...

Nici nu știu dacă-l cunosc bine ; îmi pare numai.. Nu știu ce vrea... da'mi pare numai.. Nu știu ce va fi... dar așa, într'un nou raș de închipuire, parc'aș ști...

Nenorocirea mea !..

Pentru a doua oară, am uitat să torn undelemn în candela Maicii Domnului...

Aud cum vrăbiile se omoară jucându-se 'n teiu...

În grădină văd cum saltă 'n fiecare clipă colțul de iarbă : se curoaște că peste tot stăpânește primăvara, și că nimic nu poate pune zăgaz îndemnurilor sale răzvrătitoare...

VASILE SIMION BĂTRĂNU

Vasile Simion Bătrânu

Intr'o zi veni rândul să cercetez o plângere primită pe la începutul săptămânii: Neculai Ion Răchită din comuna Picioru-Lupului arăta că „domnul Vasile Simion Bătrânu, tot de aici, prin osebite vorbe necuviincioase și prin amenințări cu moartea, stă pururi în calea mea, pentru care cuvânt, viața îmi este în mare primejdie; de aceea, domnule procuror, vă rog să-mi dați și mie voe ca să port asupra mea revolver sau pușcă, spre a mă putea apăra împotriva unui astfel de om“.

Cum în fiecare an primeam câte o sută de plângeri în felul acesteia, obișnuit, am răsucit puțin fila de hârtie și-am scris în colț, sus, la stânga: „Se va aduce de față pârîtul Vasile Simion Bătrânu, spre a fi întrebat“.

„De bună samă, socotii eu, este vorba de-o amarnică dușmănie, pornită dela o

neînțelegere pentru hotar, pentru locul unde trebuiesc bătûți parii unui gard, pentru un pom tăiat pe nedrept, pentru vita unuia, scăpată în ogorul celuilalt... O minciună, o sfadă, o vorbă de învrăjbire puteau fi încă pricină de mânle între doi... Nelămurit însă, îmi rămăsese ceva; mai totdeauna jăluitoarii aduceau în treacăt, așternându-și plângerea, un cuvânt măcar despre începutul dihoniei; arătau învederata nedreptate a protivnicilor și apoi, cerându-mi sprijinul, treceau la dreptatea lor, întreagă, strălucitoare și albă ca un soare, pe cer și peste văzduh limpede. De data asta însă, — nimic... Domnul Vasile Simion Bătrânu amenință și se aține la gâlceavă; Neculai Ion Răchită caută să se apere...

Mi-aduc aminte apoi că, cetind iarăși plângerea și hotărîrea mea, am adaos de-asupra, tot în colț, cuvântul: „grabnic“.

Peste patru zile, aprodul îmi aduse înaintea un băetan înalt, subțiratec, cu ochii mari, acoperiți în pleoape trandafirii.

„Buna ziua, domnule procuror! — îmi dădu tânărul; m'a trimis domnul primar dela comună, ca să vin la dumnevoastră aici...”

— Da' de unde ești? — îl întrebai eu.

— Din Picioru-Lupului*.

Mi-am amintit îndată de jalbă; o căutai între hârtiile mele și-o scosei deasupra; îmi aruncăi ochii să-i văd cuprinsul, și-mi zisei: „De bună samă, Vasile Simion Bătrănu — n'a putut veni... Când știi că n'au dreptate, țărani noștri totdeauna fac ce fac și ocolesc rușinea de-a fi de față în ziua cercetării“.

Zic eu, privind pe flăcău în față:

„De ce n'a venit tatăl tău?... E așa de bătrân?“

— Nu! Îmi răspunse tânărul; tata are treizeci și șapte de ani, dar...

— Dar?...

— Dar nu i-a zis nimeni să vie; domnul primar pe mine m'a trimis.

— Cum asta?... Nu-i el Vasile Simion Bătrănu?

— Nu-i.

— Da' cine-i?

— Eu... Pe mine mă cheamă așa; eu am împlinit acu optsprezece ani și merg pe nouăsprezece... Tata are treizeci și șapte, și-l cheamă Simion. Pe bunicu îl chema Ion Catrinaru, ș'a murit la vârstă foarte mare; lumea i-a zis mult: Ion Bă-

trânu, și de aici a rămas și tatei porecla,
— Simion al lui Ion Bătrânu...”

Mă lămurii. În fața mea se afla însuși
„Vasile Simion Bătrânu” — Vasile a lui
Simion a lui Ion Catrinariu bătrânul, care,
„prin osebite vorbe necuviincioase și prin
amenințări cu moartea, stă pururi în ca-
lea lui Nicolai Ion Răchită, și-i pune viața
în mare primejdie...”

„Tu ești Vasile Simion Bătrânu? — îl
întrebăi iarăși, așa cum scrie la proce-
dură.

— Eu, domnule procuror...

— Bine. Da' pe Neculai Ion Răchită,
din satul vostru îl cunoști?

— Il cunosc, domnule procuror.

— Bine. Spune-mi acum, — strig eu pu-
țin răstit, cum se și cade să strige
procurorul în fața vinovatului prins, —
spune-mi ce ai cu el?...”

Flăcăul își desveli îndată ochii, mă privi
cu liniște și-mi răspunse potolit:

— Nu am nimic...

— Cum n'ai nimic? Uite plângerea lui
aici... Zice că ești un tâlhar...; zice că
sai cu parul, cu pușca...; zice că îl in-
sultă... ce ai cu el?

— Nu am nimic, domnule procuror...

— De ce a scris atunci această plân-

gere împotriva ta? Ce aveți de împărțit,
— el cu tine și tu cu el?... Sânteți neamuri?

— Nu.

— Ați mers la furat și n'ați căzut la pace când a fost la darea pe din două?

— N'am mers.

— Atunci?...

— Domnule procuror, — zise tânărul căutând ceva mereu cu ochii pe pământ, — eu n'am nimic cu el... Eu îl cunosc bine, ș'am fost acum un an oleacă de prietini... Da'azi nici nu mai vreau să-l văd... Zice că-i așin calea? D'apoi asta nu poate să fie adevărat... Zice că-l ameninț?... Apoi, aici poate că are dreptate... I-oiu fi zis, cred eu, o vorbă, ca să-l fac să-și caute de neville lui... Să-și caute de treburile lui...

— Care treburi?...

Flăcăul se văzu îngrămădit la ungher. Cuprins de nehoărare, își frânse trupul și-mi răspunse trăgănat.

„Deaceia i-am zis, domnule procuror, pentrucă el singur s'aține și sare la bătaie când mă 'ntâlnește...

— Unde?...

— Când mă 'ntâlnește pe undeva,

— Și pentru ce?

— Pentrucă, zice el, el îi mai în drept decît mine...

— De ce-i mai în drept decît tine ?

— Pentrucă, domnule procuror, zice el: „tu, măi mucosule, nu trebuie să umbli pe ulița asta“.

— Pe care uliță ?

— Pe ulița aceea, pe dinaintea casei lui Stavru.

— Și cine-i acela Stavru ?

— Acela-i tatăl fetei...

— Care fată ?

— Are una de șaptesprezece ani, ș'o cheamă Irina...

— Și dac'o are ?

— De-aceia, domnule procuror, zice Neculai a lui Ion Răchită, că eu n'am dreptul să trec pe dinaintea casei lui Stavru, nici ziua, nici la vreme de noapte, că spune el: „eu is mai bătrîn decît tine, măi mucosule!“ Și adăugă a zice că el a avut vorbă cu fata mai înainte de mine, ca unul ce se afla mai vrâstnic și mai priceput“.

Înțelesei astfel totul, și-l întrebai :

— Este aceasta adevărat ?

— Care ? — se arată flăcăul nedumerit.

— Că mai înainte de ori și cine, a avut el vorbă cu fata.

— Adevărat, domnule procuror ; mai înainte de mine, a fost el drag fetei, dar acu, fata lui Stavru nu-l mai cunoaște, mi-a spus ea mie de-o sută de ori, că singură și-ar face samă dacă ar ajunge să-i poarte nădejdea unul ca acela, — ca flăcăul lui Ion Răchită... Atunci, domnule procuror, ce dreptate mai are Neculai al lui Ion Răchită?...

Câteva clipe rămăsei pe gânduri. Tânărul acesta care-și întovărășea vorba cu mlădierile de oțel ale unui trup subțire, cu priviri galeșe, nehotărîte câte odată, aprinse peste puțin, tânărul acesta îmi pusese o întrebare în afară de articolele codului penal : ce trebuie să facă acela pe care cineva îl iubește odată și acum poate nu-l mai iubește?... și care sânt drepturile cuceritorului îndepărtat, asupra acelu nou?...

„Mă întrebi dacă Neculai Ion Răchită are, ori nu are dreptate ?

— Da, domnule judecător, eu zic că n'are.

— Ba are ! — zisei eu, apăsător ; Neculai Ion Răchită are dreptatea sa, pentru că el, mai înainte de tine, și-a căpătat un drept.. Nu-i așa?...”

Și îndată încercăi o pildă :

„Tu, mergi cu trenul dela un loc la altul, te-așezi pe bancă. Lume multă. Vine unul să te scoale. Tu ce faci?

— Nu mă scol.

— Foarte bine; este dreptul tău, și dreptul tău trebuie să ți-l aperi... Tot astfel se'ntâmplă și cu prietinel acesta, față de care n'ai cuvânt să-l ameninți cu moartea. El își apără, precum ai spus, dreptul său câștigat mai din vreme, așa precum tu îți aperi dreptul câștigat pe bancă.

— Așa ar fi, domnule procuror, dacă pilda dumneavoastră ași înțelege-o; dar eu văd că n'o înțeleg, eu înțeleg așa, că dacă Neculai a avut un drept, apoi el l-a pierdut cu totul. Eu nu mă gândesc acum la altceva, eu zic atâta: l-a pierdut... Și mai la toată urma, nu se poate face asemănare între o bancă dela tren și sufletul cuiva.

— Nu, n'ai dreptate, — îl luăi repede. Tu ești precum văd, un copil, eu sânt om bătrân... Tu ai văzut, ai auzit una, două, — eu am auzit și am văzut o sută... Tu trebuie să ai numai urechi de ascultat... Tu nu trebuie să aji calea oamenilor...

— Nu le o așin.

— Tu n'ai dreptate. Ascultă-mă pe

mine : nu ai nici-o dreptate. Înțelegi?...
Nici-o dreptate..."

Flăcăul îmi păru încredințat că este așa precum zic; lucru acesta îmi dădu avânt :

— Bagă de samă, urmăi eu, — sânt om străin, nu te cunosc, și tu n'ai auzit de mine până acum. Te văd pentru întâia dată. Ascultă-mă și crede-mă ce-ți spun. Tu n'ai dreptate, tu n'ai dreptate...

Tânărul își aplecă puțin fruntea și mă privi stăruiitor, obosit. Lăcui, rămăsei și eu cu ochii ațintiți în ochii lui, dar îndată, privirile-mi lunecară peste el, se opriră puțin în lumina ferestilor și apoi încetul cu încetul, își pierdură orice sprijin și rămăseră oarbe, înecate într'o pâclă, caldă gălbuie.. În fundul capului îmi țiuia ceva a pustiu. Un tremur scurt îmi trecu din creștet până 'n tălpi. Mă sprijinii cu mânilor 'n masă, închisei ochii, rămăsei așa, și când îi deschisei din nou, în nourașul gălbui îmi apărură în câteva linii, chipul unui copil. Peste el, în depărtare, se întindea o dungă subțire ce despărțea pământul de cer; sub raze, — un câmp, o vale, un pârâu un drum; lângă drum, — o fântână; lângă fântână, — copilul acesta de doispre-

zece ani, întins pe iarbă, alături cu un cârd cu câteva oi...

Imi amintii îndată de călătoria pe care o făcusem cu șase ani în urmă, ca judecător de ocol, pe drumul acela de țară care mergea spre Piciorul-Lupului. Era o zi caldă, senină, plină de ademenirile lui Mai; poposisem lângă fântână, și cât avea să-și adăpe și să-și odihnească moșneagul de pe capră, murgii săi, eu intrasem în iarbă cu acel copil.

Il văd; știu bine că-l chema așa: Vasile...

„Vasile — zic eu — paști oile?” „Da, pasc oile”. „Da' carte știi tu?” „Știu”. „Da' cine te-a învățat pe tine carte?” „M'a învățat domnișoara...” „Care domnișoară?” „Acea care s'a dus an.” „Da' unde s'a dus?” „S'a dus peste deal; a luat-o unul de acolo...” „Da' ce te-a învățat pe tine domnișoara despre oae?” „M'a învățat că oaia e un animal *domesnic*, ea ne dă lapte, brânză și lână; ea ne mai dă carne și miei, ea ne mai dă și piei pentru cojoace și căciuli...” „Nu-i bine, Vasile, așa; domnișoara aceia nu te-a învățat cum trebuie. Oaia, — să știi dela mine — nu ne dă nimic; numai omul, ca un mare tâlhar ce este îi fură lapetele din gura

mielului, o trânteste la pământ și-i tun-
de lâna, ori îl tae puiul de lângă dânsa,
lăsând-o înecată de durere... Auzi, tu,
Vasile?... Așa-i, cum îți spun eu... Și
bagă de samă că berbecul acesta care
se uită la noi și clipește din gene, el știe
și într'o bună zi va face mare răscoală
cu tine... Bagă de samă să nu te trânt-
tească într'o zi la pământ, și să-ți plă-
tească ție pentru toate fărdelege făcute
de tată-tău, de bunicu-tău...

Nu te increde în berbecul acesta.. Nu
umbla cu turma precum umbli, cu flue-
ru'n chimir, fără băț gros și fără câni...
Ascultă-mă pe mine și ferește-te de ber-
beci... Fă-ți bătă și nu te despărți nici
odată de dânsa“.

Copilul, parcă-l văd, își plecase ca-
pul și asculta încrezător...

Moșneagul pusese 'n capul cailor; mă
urcai în trăsură și plecai...

Sară mă întorsei tot pe-acolo. Văzui
fântâna, cunoscul locul unde stătusem
cu copilul de vorbă... Vasile își păștea
subt coastă cârdișorul lui de oi privin-
du-mă de departe cu barba răzimată în
măciuca lui nouă, lângă el un câne...

Am răs singur și mi-am zis „iată un-

copil. M'a ascultat ce i-am spus, și-a crezut totul..."

Când această veche priveliște de la Piciorul-Lupului se stânse într'o grabnică năvălire de lumină, în fața mea nu mai rămăsese de cât ochii blânzi ai copilului de odinioară.

„Tu ești acela Vasile? întrebăi eu obosit..."

— Eu sânt domnule procuror, — îmi răspunse zâmbind flăcăul. Mi-ai spus atunci că mă sfărâma berbecul...

— Da, mi-aduc aminte că ți-am spus... Ș'ai crezut?

— Da, *atunci* am crezut... *Atunci* eram copil de doisprezece ani ș'am crezut...

BĂDIȚA-DUMITRU

Bădița-Dumitru

Bădița-Dumitru nu vede pământul de amărit ce este. Lumea s'a întunecat și cerul s'a pogorit ca o lespede grea asupra lui. Ce s'a întâmplat lui bădița-Dumitru, oameni buni, de merge așa, cu ochii aplecați, cu fruntea creață de gânduri, cu obrații uscați de mâhnire?... Slavă Domnului, toate merg bine deocamdată în țară: guvernul stă neadormit la cârmă și poșta vine în sat fără greș, în toate zilele de dulce. Atunci, ce poate să fie alta pe capul lui bădița-Dumitru?...

Repede, zvonul acestei cumplite întâmplări s'a lățit peste tot satul, de-alaltăeri spre sară. Ca de obicei bădița-Dumitru întâmpinase poșta, își luase gazețele de Mercuri și de Joi, își petrecuse încet ochelarii pe după urechi, și le iscodise în fugă să vadă ce-i, și ce scrie a-

colo unde slovele curg mai negre ; pe urmă le păturise cu băgare de samă, le așezase în buzunarul din dreapta, își scosese ochelarii și se îndreptase cugetând spre casă.

Când bădița-Dumitru merge spre casă cu gazetele păturite, drumeții nu-i dau decât, încet, „buna ziua“, și-atât. Chip de vorbă nu poate fi atunci când nimeni nu îndrăznește să bănuiască măcar ce taină se poate vesti de-odată, din cele două gazete din buzunar... Poate guvernul... pacea noroadelor de pe lume... holera... sămănăturile... încununarea voevozilor!... Câte nu-s!... Dar după prânz, așa c'un ceas înainte de toacă, poporul se va putea ogoi ; bădița-Dumitru va veni la Hanul-Mâțului și va începe să tâlcuiască pe înțelesul tuturor, cuprinsul gazetelor din cele două zile trecute. Douăzeci, treizeci de inși își vor da ghes să pătrundă mai aproape de dânsul și să-l asculte cu nesaț.

Când bădița-Dumitru povestește și despică lucrurile, - Doamne!... Cu ochii lui mari, verzui, cu fruntea puțin aplecată când pe un umăr, când pe celalt, parcă soarbe ca un curcubău vederea și auzul tuturor. Nu-i chip să rămâi cu gându-

rile împrăștiate într'aiurea când bădița-Dumitru spune, — spune ca dintr'o carte măiastră, spune mereu, și tâlcuește, și luminează adunarea... La urmă, își închide ochii o clipă, și tace, și-apoi își întinde brațele în lături... A isprăvit!... Și iar își deschide ochii lui mari, verzui, ca două lăcușoare ascunse sub două praguri de stâncă... Un prooroc pare atunci bădița-Dumitru.

„Sirașnic om ! șoptește unul.

— Păcat că nu s'a făcut vlădică ! a-daugă altul clipind cu înțeles, — că nu știi zău dacă la niște ani mai tineri nu s'ar fi găsit cine să-l scoată din mânăstire...”

Al treilea încheia :

„Halal de el ! Știe carte nu glumă... Da' nu numai atâta. Cunosc eu un notar la Podoleni, mai învățat, mai cărturar, dar ce folos, că nu știe cum să-și răsucească vorba și cum să și-o tocmească așa, să nu mai ai ce zice...”

În spusele lui, bădița-Dumitru ayea totdeauna dreptate. Iată, nu mai departe, Mercuri, scria acolo în gazetă că Nemții și Moscalii stau gata-gata ; se sfădeau pentru'un fleac de vapor... Unii ziceau una, ceilalți ziceau alta, da' când a luat bădița-Dumitru gazeta și-a fărâmat în-

tâmplarea, vedeai ca'n palmă că lucrul era într'alt chip.... Ce-aveau Nemții numaidecât nevoie să tragă asupra vaporului rusesc? Și Moscalii, ce-aveau nevoie să umble dincolo de mările lor și să ispitească țărnul de departe? Și pe urmă, altceva: Nemții nu mai voiau să dea vaporul: Apoi treabă-i asta?

„Nu scrie gazeta,—striga bădița-Dumitru,—da' eu mă tem avan să nu s'aprinică lumea...”

Și adunarea toată întărea!

„Așa este, așa-i!”

Toate le știe bădița-Dumitru, toate le 'nțelege și pe toate le pune la cale; numai la casa lui, după câte s'aude, nu se prea pricepe la multe.

S'a fost însurat de tânăr; să fie aproape treizeci de ani de-atunci. Era frumos, scria la primărie, și când venea subprefectul, nu se putea să nu-l bată pe umăr și să nu-i zică „brava!” Și vorbea frumos, bată-l norocul! Pentru mierea gurii lui, lelea-Bunița și l-a fost luat de bărbat și pentru mierea gurii lui și l-a păstrat atâta vreme.

Slujba dela primărie, hotărît lucru, nu i-a dat răgaz să-și vadă cum se cade.

de cei patru păreți ai lui. Bunița era nevastă pricepută, își dădea sama și nu-i bănuia un cuvânt. Câte nu-s de scris într'o primărie, unde vine prefectul, unde vine judecătorul, unde vin boeri mari, cu gulere late pe umeri, patru palme, — tot vulpe de cea roșie, — răsturnați în trăsuri cu câte patru cai înaintași. Numai să stai de vorbă și să-i înțelegi, și tot e destul pentru viața unui om!... Plugul? D'apoi și copiii îl poartă de coarne... Sapa, secerea, coasa? D'apoi la urma urmei, nici acestea nu-s cine știe ce...

Așa, Bunița a rămas să ostenească singură, tocmind o femeie cu ziua, un argat... Mai greu i-a venit peste treisprezece ani, când Dumnezeu i-a trimes o fetiță, dar și atunci, nu mult; la șapte luni, Irina se ridicase în piciorușe și-și căuta de joacă toată ziua cu păpușele.

Nu putea fi vorba de cine știe ce mare agoniseală la o femeie care muncește singură pentru trei guri: pentru ea, pentru Irina și pentru bădița-Dumitru dela primărie, care stă de vorbă cu stăpânirea și care trebuie să aibă de unde să trimită, la fiecare trei luni, paralele pentru gazete. Dar, mulțămită lui Dumnezeu, erau sănătoși cu toții; fata creștea mare,

iar bădița-Dumitru se înălța, tot spre mai multă și mai aleasă cinstire. A tras o spaimă, lelea-Bunița, atunci când se zvonea că-l cere pe dumnealui scriitor la subprefectură, — dar bine că zvonul a rămas numai zvon. Ce se făcea lelea-Bunița fără dumnealui!

La drept vorbind, nici bădița-Dumitru nu prea avea de ce să se plângă, în afară de un lucru mărunț: nu-i prea era dragă fata. Atâta, dar fi vrut mai bine să fi fost Irina băiat.

„Lasă, bădiță-Dumitrache, — îl mângâia câte unul — că ți-i copila vrednică: la o gospodărie ca a dumitale, — fără laudă, — Irina plătește cât șapte feciori... N'ai ce zice... Nu vedem noi?

— Așa-i, — le răspundea bădița-Dumitrache uneori; dar ași fi vrut mai bine să fie băiat. Dacă ar fi fost băiat, până de aur i-ași fi pus în mână, și numai pe la școli de cele mari l-aș fi purtat...”

Bădița Dumitru ofta ușor, își apleca ochii, își lăsa capul pe un umăr și sta așa nemângâiat.

Odata unul i-a răspuns:

„Lasă că-i bine; dumneata să nu zici vorbă mare... Și la urmă ce-i o fată? Un bobocel de trandafir; nici nu știi cum

crește, nici cum înflorește, și nici cum vine unul și ți-l rupe... Mai rău e-atunci..."

Bădița Dumitru și-a deschis ochii mari, înspăimântați și-a zis :

„Așa zici dumneata... Da' eu alta zic...

Cu mine n'a vrut Dumnezeu... Ca o floare fără sămânță ; numele meu se va șterge depe fața dalbului pământ ; ca o fărâmă de lumânare lipită de un colț de piatră, așa se va stânge numele meu pentru totdeauna..."

Și pe când bădița-Dumitru își plângea nenorocirea, și cetea gaztele, și povestea adunării dela Hanul Mâțului îndrumând pe cărări noi întocmirile lumii, lelea-Bunița și Irina sămănau, trudeau și strângeau rodurile de pe câmp, purtau de grijă vitelor din ogradă, vindeau prisoasele și adunau. Peste zestrea lelei-Buniții, șapte fălci de pământ eșeau mai mult la număr. Și patru boi pe brazdă, și două vaci, și aproape șaiszeci de oi. Și casa plină de lucruri...

Câte unul acolo la han, lua cuvânt:

„Trecui pe la bucata dumitale eri, bădița-Dumitre, și-ți văzui grâul ; a'nfrățit ca peria, și-i negru de verde ce-i... Ai avut strașnici sămănători ast' toamnă !..“

Bădița-Dumitru se'neca :

„Da-da; mi-i frumos. Da 'n toate părțile pământului merg bine câmpurile... La Argentina, numai; după câte scriu gazetele,— mijlocia anului acesta va fi cu mult mai scăzută ca cea din anul trecut... Și guvernul nostru, dacă va ști să se folosească de împrejurări, ne va putea aduce însemnat folos...”

Apoi scăpat la larg, bădița Dumitru fugea, fugoa, vâslind peste mările cele fără de margini, mânând vapoarele de grâu încărcate în șchelele Galaților, și aducea, apoi, din părți de lume îndepărtate, alte vapoare, încărcate până peste coșuri cu feluritele mărfuri care lipseau în țara noastră!...

Toate bune, toate la locul lor, dar vorba-i: ce supărări au dat peste bădița-Dumitru? îngrijorarea ocolește toate ulițele satului, și toată lumea se 'ntreabă zadarnic:

„Ce-i?”

— Nu știm; n'a fost astăzi la han; trebuie să fie ceva...

— Dumnezeu singur să 'nțeleagă...

— Vor fi scriind gazetele de rău; mai știi!...

— Nu; asta nu se poate; trebuie să fie altă pricină...”

Nici adouazi 'poporul n'a putut vedea ochii lui bădița-Dumitru. Oamenii s'au strâns ca după obicei, și l-au așteptat până 'n sfințitul soarelui.

„Uite-l vine“ ! — sare unul.

Dar după puțin se vedea lămurit că nu era bădița-Dumitru.

„Oameni buni, îl așteptăm și astăzi fără folos...“

Adunarea se risipea, și fiecare pornea spre casă cu sufletul cuprins de o tristețe nelămurită :

„Nu se poate ; trebuie să fie ceva la casa lui bădița-Dumitru !“

De Joi, până Lunea viitoare, așa au trecut zilele. Luni spre sară, oamenii erau la locul știut, și așteptau cu răbdare, măsurând firul drumului care scobora după dâmb, și vorbeau...

„Nici azi nu-s semne bune !

— Se pare...

— Minunea lui Dumnezeu !...“

Soarele trecuse sub muchea viilor și drumul care fugea spre apus, se ștergea înecat într'o zare aprinsă. Cineva se vedea grăbind spre han. Oamenii își ațintiră numaidecât privirile într'acolo, dar înțelesesă îndată : era o femeie.

„Ei ? sări unul ; de unde vii ?

— De pe vale,— îi răspunse nevasta, fără să mai aibă răgaz de dat „bună sara“.

— Și ce se mai aude pe vale ?

— Ce să se audă!.. Hm!.. Nimic!.. Nu se dă!.. De șase zile stau pe capul lui, și el tot nu se lasă... Nu-i chip să-l poată cineva birui cu vorba..“

Oamenii se priviră îndată, nedumeriți, unii pe alții.

„Pe cine, nevastă ? pe cine ?

— Cum, „pe cine“— răspunse femeia... Nu știți?... Pe Dumitru Buniții... Nu se lasă nici mort... Și băgați de samă: el unul, și de partea cealaltă unsprezece guri, și tot nu-l pot răpune... Și flăcăul vrea, și Bunița vrea, și fata vrea, și Dumitru nu... Și ce mai flăcău, Iorgu lui Dragomir!.. Și ce mai potriveală de fată!.. Și Dumitru nu se lasă; într'una strigă: nu-i gata, nu-i vremea, nu-i ceasul... Și fata tace și se uită la flăcău, și flăcăul se uită la fată și pețitorii torăe de șase zile, și Dumitru nu se 'ndură, — să-l opărești cu ceară clocotită...“

Adunarea rămase înmărmurită. Câțiva zâmbiră.

Nevasta se răsuci în șolduri și plecă. În amurg, oamenii se apropiară umeri

la umeri, căutând fiecare să cetească în ochii vecinului său, dar nici unul nu îndrăzni să rupă tăcerea.

Deodată se auzi o bufnitură de pușcă, spre asfințit... După aceea, alta, și apoi, valea răsună în strigăte și 'n bufnituri de pușcă și pistoale.

„De-acum s'a sfârșit!” — strigă unul.

Cu toții bătură din palme, și dintre toți mai mult de jumătate, chiuiră voioși. Roata de oameni se urni, și cu toții porniră într'acolo, ca duși de un vânt...

Tăceau.

Aproape de poarta lui bădița-Dumitru, unul făcu semn larg ca brațele și ceata se opri.

„Ce este?”

— Stați! vorbi acela domol; dumnea-voastră ce ziceți? Ce socotiți de-acu?...“

Și fiindcă nimeni nu-i răspunse urmă tot el :

— Să dea Dumnezeu să fie toate în ceasurile cele bune, dar eu cred că de-acum și până în veacul veacului, școala noastră dela Hanu-Mâțului nu se mai deschide!...”

Norodul râse, și năvăli apoi zgomotos în ograda lui bădița-Dumitru...

O POVESTE MINCINOASA

O poveste mincinoasă

Nu se putea împotrivi cu nici un chip el unul, și ei o sută de guri ascuțite și iuți, — el un biet moșneag cum l-au răstogolit vremurile din una în alta pân'n ziua și'n sara aceia, — dumnealor o gloată de flăcăi și de fete, cu fețele ca trandafirul, cu inimile ca jeratecul.

„Cetește-ne o povestire frumoasă... cetește-ne o întâmplare din cartea duminică... Repede, repede, repede!...”

— O, ooo!.. lume năvalnică ce sânteți..“

Și moșul ridică palma, cu degetele lui împrăștiate, albe și uscate:

„Opriți-vă, noroade răsvrătite, că voiuceti, păcatele mele!“

Și abia acuma, glasurile se potoliră.

Moșul își lăsă încet mâna spre gură, și-și pieptănă cu degetele lui barba-i albă și netedă; era semn că moș Serafim s'a dat biruit; că trebuie să cetească ceva

flăcăilor și fetelor, din cartea lui mare.

Suspină, și aruncă în fața tuturor, un ponos vechiu.

„Lume pornită, lume din ziua de astăzi!...”

Dar ce putea începe? Cartea moșului cuprindea întâiu și'ntăiu *Hronograful*, dar știa el că flăcăilor nu le ardea lor nici de hronograf, nici de *Trepeticul cel mare*, nici de *Gromovnicul Impăra'ului Ieraclie*. Mai departe începeau un număr de file cu *Plăcuta povestire a lui Hiodor*, dar nici la asta nu se putea opri un popor de fete; l-a mai cetit odată, și-a auzit:

„D'apoi ce frumusețe se află în povestea lui Iliodor? Alta; asta nu ne place!”

— Vezi mai departe, moș Serafime; caută mai departe că trebuie să fie acolo o întâmplare mai minunată!...

La acest îndemn, moșul ar avea el ceva de răspuns fetelor, dar păcat „că-i prea strâmt în casă” — vorba lui. Iși încruntă sprincenele și caută mereu, și răstoarnă file peste file, când în colo, când înapoi, și-și șoptește în gând: *Cuvânt pentru mântuirea păcăto...*”

Dar iadul de guri începu să urle:

„Nu ne trebuie, nu ne trebuie!.. Altceva; caută-ne altceva mai departe...”

Bătrânul își roti ochii asupra tuturoră cu asprime:

— Nu vă trebuie? Da' ce poftiți dumneavoastră?...“

Li mai rămăsese o nădejde; după *Mâna lui Damaschin*, veneau niște lucruri de samă, scoase dintr'o carte dela Mânăstirea Horaitei: *Despre idoli și despre jertvele aduse la altarele lor*. Moșul se întreba în gând și găsea că „poate să meargă; acolo spune cum se jungheau robii în vremea Rușilor celor păgâni, până ce s'a milostivit Dumnezeu și i-a creștinat în zilele cneazului Vladimir,“ — dar îndată auzi strigătul că:

„Nu ne trebuie, nu ne trebuie!...“

Moșneagul tresări și zise:

„Mi-ați cetit în gând diavolilor, Doamne iartă-mă!... Hei ce voiți atunci?...“

— Altceva, mai frumos...“

Dar în cartea aceia, nu se mai afla nimic. Nimic! Hotărît, — nimic, din câte ar fi poftit s'audă fetele și flăcăii la o adunare ca aceia, și la un ceas de noapte ca acela.

Rău făcuse bietul moș Serafim că nu se stecurase mai de vreme, înainte de răsăritul lunii... N'avusese tutun? Ei și?... N'avea să moară fără lulea în noaptea

acea... Și fără sorbitură de vin chiar, putea trăi. Parcă tot din mâna lor și-a udat moș Serafim sufletul? Hei, da' așa era de-o samă de vreme. Flăcăii totdeauna știau să cinstească omul bătrân; ei totdeauna au cu ce, și când n'au, crapă lemnu'n patru și tot gălesc.

„Nu se poate, trebuie să le cetesc ceva nu se poate altfel“.

Moș Serafim închise cartea peste degetul arătător, își trase scaunul sub lumină și zise:

— Acum, să facă toată lumea... Am aici o întâmplare minunată c'un craiu din țări îndepărtate... Să ascultați cetirea cu băgare de samă...“

Apoi îndepărtă cu mâna pe câțiva:

— Ceva mai încolo, ca să auziți mai bine!...“

Își strânse picioarele, își așează cartea pe genunchi și-o desfăcu încet. Fetele și flăcăii curmară vorba.

— Ascultați...

— Numai cu idoli să nu ne spui! zise o fetișcană.

Moș Serafim găsi cu cale nici să-i răspundă; ridică într'o ușoară nedumerire un ochiu asupra ei, și-a fost de ajuns

să amuțească întreaga adunare. Apoi începu ;

„Era, într'o țară demult... o țară plină de codri, de câmpuri, de verdeață și lume. Cântau păsări pe acolo, mai multe și mai meștere păsări decât pe la noi... Și erau sate mari cu oameni cuprinși, cu oameni buni, cu fete și flăcăi tot unul și unul...”

Povestea făcea apoi un mare ocol. După ce aluneca în vremurile vechi, în zilele lui Iacov și-ale lui Isaac, pomenea milosivirea lui Dumnezeu, când a binevoit și a sfințit mireasma dragostii de pe lume. Glasul bătrânului curgea domol și dulce ca dintr'o taină adâncă, frângându-se din când în când cu câte-o oftare :

„Mare lucru-s vremurile de demult ! zise el, cătând cu fruntea aplecată în ochii tuturoră pe rând. — Ce ziceți dumneavoastră ?”

Dar nimeni nu îndrăzni să-i răspundă.

„Ce ziceți ? Nu ziceți nimic ?...”

Și fiindcă nu s'auzi un cuvânt, își lăsă privirile pe fila de carte, căută puțin și începu să cetească.

Povestirea se abătu apoi dintr'odată și vorbea de un drumeț, un străin, un voinic îmbrăcat în alămuri, călare pe un

zmeu cu frâul de aur. Uu flăcău. Și flăcăul acela necunoscut, venise într'un sat să-și caute mireasă:—Care din voi, fetelor, mă vrea pe mine? întrebă feciorul cel mândru, oprindu-se lângă o roată de copile.—Care? Eu sânt așa precum mă vedeți,—urmă voinicul—și sânt de neam ales. Bunicul meu a fost hatman pe vremea lui Duca-Vodă în domnia dintăiu, și tatăl meu era vel-vornic în Țara-de-jos... Care din voi mă vrea pe mine?"

Moșul își roti din nou privirile peste adunare, și urmă :

—Care?... Nici una! zise feciorul cel străin oftând!—Sărman de mine, om străin!—Și își frânse voinicul sufletul de durere văzând că nimeni nu-și oprește ochii pe dânsul... Și era frumos, bată-l norocul, și calul lui era ca un zmeu adevărat, și frâul de mătasă și potcoavele de argint... Și iar zise feciorul celor fete:—Sânt bogat, că nu știu numărul moșiilor mele, și nici prisăcile, nici morile pe ape, nici robii, nici vitele, nici turmele, nici galbenii, nici blănurile... Care din voi, din toate, mă vrea bărbat pe mine?..."

Iar se opri moșul și iar cercetează privirile celor de față.

— Care ?...“ Dar nici una din fete nu-i dădu a înțelege nimic... Era străin sărmanul fecior, și nu putea afla nici o crezare.“

Aici, moș Serafim găsi cu cale să aducă o pildă. O floare, o rădăcină de bujor, pe care o smulg apele de undeva și o duc valurile departe-depart, pân' la un mal... Și trece lumea, și n'o cunoaște ce este, și rămâne biata floare de bujor în drumul tuturor, s'o usuce vântul, s'o ardă soarele.

„Nu-i așa ? Spuneți dumneavoastră : nu-i așa ?...“

Câteva fete își aplecară frunțile : așa era, — dar îndată un flăcăoaș a fost de altă părere : că nu-i așa.

Neînțelegerea izbucni ; fetele mai ales, parc'ar fi vrut să-și arăte un semn de induioșare, dar flăcăul se împotrivi cu tărie.

„Nu se poate — nu se poate...“

— Nu-i așa, nu-i așa !...“

Moș Serafim, deschise din nou cartea :

„Să vedem acum ce zice mai departe...“

Apoi urmă :

„Deci, zise feciorul cel de neam ales : Ce-mi rămâne mie să fac ? Ce-mi rămâne mie de făcut, dacă nici în satul a-

cesta, atâta de bogat și de vestit, cu fete atâta de multe și de frumoase, nu-mi aflu eu una să mă vrea de bărbat? Ce-mi rămâne?—Și rădică de-odată ochii spre cer și cu mare desnădejde zise: „Să mor, să măucid!... Să afle și să rădă de moartea mea Leșii dela Sneatin, și Cazacii din Podolia, și Tatarii din Crâm, și toți acei pe care pumnii bunicului meu, și-ai tatălui meu, și-ai mei i-au biruit. Să rădă vrăjmașul Moldovei, de Moldova și de-un ostaș al ei, care nu-și găsește, între Nistru și 'ntre munții cu piatră, un suflet de fată milostivă. Așa se va întâmpla...”

Dar până să se oprească moșneagul și să întrebe în adunarea flăcăilor, după obicei, dacă se cade ori nu se cade așa ceva, ceata fetelor îi luă înainte și strigă:

„Nu se cade, nu se cade să se întâmple una ca asta...”

Și moșul, adunându-și puterile, își rădică glasul și zise:

„Aveți dreptate, copilele mele; nu s'a putut: O sută au sărit din grămada aceea de fete, spre feciorul cel străin, și acela cuprinse una, care i s'a părut mai dragă, a rădicat-o pe cal și-a zburat ca o nălucă peste câmpuri înflorite spre satele și moșiile lui...”

Fetele chiură de bucurie. Flăcăii tăcură, dar după o clipă izbucni unul strigând :

„Nu se poate. Nu se poate.

— Nu se poate ! răcniră douăzeci de guri deodată...

— Nu se poate ; nu se poate...”

Unul smunci cartea din mâna bătrânului și zise :

„Unde scrie asta în cartea dumitale ? Arată-ne unde scrie ?”

Câțiva cercetară pe cele două file.

— Unde scrie ce ne-ai cetit dumneata ? Spune...”

Moșneagul tăcu ; era biruit...

„Aici nu scrie nimic !... strigă un flăcău... Nu scrie !... Uitați-vă cu toții și vedeți, că nu scrie întâmplarea cu voinicul străin.”

Și până să meargă cartea bătrânului, dinfr’o mână într’alta, flăcăii începură să chiue :

„N’a fost adevărat, n’a fost adevărat... Aicea scrie altceva ; uitați-vă : aici zice despre *Cele douăsprezece Vineri de peste an*. Flăcăi, moșneagul ne-a fost spus o poveste mincinoasă.”

Da, era adevărat. Moș Serafim urmase

cu degetul peste lucruri străine, și din gură înșirase aceia ce-i tunase și lui prin gând, în ceasurile acelea de noapte... Crezuse, bietul bătrân, că scapă din nevoie...

ISTORIA UNEI CLOPOTNITE

Istoria unei clopotnițe

Lucrasem aproape patru ani la *Istoria vieții preacuviosului arhimandrit Teofan, starițul Mănăstirii Neamțului*: cercetasem toate arhivele din țară, scotocisem o sumedenie de hârtii ale moșiilor nemțene, și aflasem tot, aproape tot. Copilul Toma lui Dumitrache Năstacă și al Frăsinei; năvala Turcilor, când cu Grecii lui Ipsilante; pârjolul dela Grumejoara și moartea lui Dumitrache; orfanul; anii lungi de ascultare, după care tânărul părinte Teofan ajunge cămărașul mănăstirii, protosinghel și apoi, după alegerea lui în scaunul stăreției, Mitropolitul îl sfințește arhimandrit cu drept de a purta mitră arhierască.

Cine nu știe că niciodată averea mănăstirii n'a fost mai bine cunoscută și mai din scurt ținută ca 'n vremea acestui egumen! Dar sporul tipografiei!... La ti-

parniță, era ca pe-o vreme ca aceia, când nu mai trăia preasfințitul Paisie, părintele obștei, și când lumea nu mai era așa de evsevioasă... Dar oricum, tot se lucra, și în fiecare săptămână cucernicii călugări plecau cu dășagii plini, în țară, la deal și la vale, pela sfintele biserici care se ridicau din nou în cuprinsul Moldovei. Și să nu se uite că pe-atunci, mai era o tipografie la Iași, la sfânta mitropolie, și că mitropolia avea mai mare trecere decât o mănăstire înfundată în codrii de brazi.

Din viața părintelui arhimandrit Teofan știam totul, — aproape totul; aceia ce încă îmi rămăsese nepătrunsă, era chestiunea clopotniții dela biserica Sfântului-Vasile din Târgu-Neamț, mitoc mănăstiresc, strămutată la 1843 Maiu 14 lângă zidul de răsărit al ogrăzii, și apoi, adusă din nou în locul vechiu, la 1844 Iulie 26. Cu privire la această operă de gospodărie a părintelui Teofan nu mi-a fost dat să aflu nimic...

Cercetasem, încăodată, toate arhivele; și desnădăjduit, așteptam într'o zi pe dascalul Gheorghieș să meargă și să-mi arate locul unde s'a asvârlit, când cu focul din 1864 Aprilie 16, acoperișul chiliilor

din ograda Sfântului Vasile; dacă nici acolo nu aflu o urmă, un act, o piatră, care să-mi deslege acest punct întunecos, era știut că marea și bogata mea lucrare avea ceva... avea o lipsă.

Bătrânul Gheorghieș, — vestitul psalt Gheorghieș Ifrim, feciorul lui Ifrim proto-psaltul dela Adormire, nepotul lui Iraclie dascalul, toți din Târgu-Neamț, — n'a știut cum să vină mai repede și să m'ajute mai bine în cercetările mele. Cu dânsul, am dat deoparte putregaiul acoperișului de draniță, am găsit câteva fărâme de căpriori; dar.. hârtii vechi, — nimic. De altfel, chiar să fi fost, ar fi putrezit până acum de patru zeci și patru de ori, sub atâtea rânduri de omeți și atâtea ropote de ploi, la umbra tuturor bălăriilor din lume... Nici o frântură de piatră cu vre-o inscripție... Nimic, nimic...

Nimic!

Pierdusem patru ceasuri, dar mai ales, pierdusem cea din urmă nădejde. Capitoul clopotniței dela biserica Sfântului Vasile din Târgu-Neamț, era menit să rămână trunchiat. Lucru hotărât...

Mi-era năcaz.

„Mă rog, — zic eu bătrânului Gheor-

ghieș; de ce n'ați pus pe foc rămășițele acestea...

— Se poate? îmi răspunse psaltul mirat. Se poate? Sânt rămășițele dela vechea trapeză, sânt scânduri dela vechiul mitoc, sânt... Se poate?..."

Firește, n'am avut noroc, dar nu puteam lăsa nerăsplătită truda bătrânului Gheorghieș. Unde-l puteam cinsti?

Știam pe-aproape o crâșmă bună ținută de-un creștin: o boltă vestită pe păreții căreia era scris peste tot: „La doi munteni veseli de pe ulița argelei“. Haidem dar acolo, că nu mi-i rușine nici mie, nici lui.

„Mergem oleacă înăuntru? zic eu arătând moșneagului scările și ușa dela colț... Nu-i așa? Am auzit că are câte-o leacă de...“

Bătrânul păru că nu prea-mi da ascultare.

Vorbesc din nou:

„Zic bine?..."

— Voia dumitale!... — îmi răspunse dascălul.

— N'oiu fi așa de fără noroc, să nu gădesc, după atâta muncă netrebnică, o leacă de? Aicea, știu, îi șleau vechiu...

— Cum să nu! mă 'ncredințează bă-

trânul. Da' cine din Moldova nu știe de bolta lui Prisăcaru... Care podgorie n'o cunoaște el, și ce nație de vin nu are în pivnițele lui!...

— Bine, bine...“ zic eu, făcându-mi singur voe bună.

Și intrăm înăuntru. Peste tot mese-mese, pe la mese tot plăeși cu ochii negri. Și printre mesele lor, trecurăm în fund, într'o odăiță, sub ferestrele căreia curgea potolită gârla morii.

Așezai o masă lângă părete, ridicai fereastra și zisei!

„Domnule Cheorghieș, dumneata știi ce bunătăți are... Dumneata ești de-aici... Poruncește!...”

Bătrânul bătu în ușă și îndată se arătă un flăcăuaș:

„Ioniță!... O ocă de *ceal* de eri...”

Eu priveam afară. Departe, munții se închideau într'o ceață verzue, la capătul colinelor închise, între care de-abia se zugrăvea, ca două pete albe, Mănăstirea Varatecul. Și mă gândii îndată:

„Dar oare acolo, n'ar fi cu putință să aflu ceva-ceva care să-mi deslege taina clopotniții dela Sfântul Vasile?...“

A, nu! Acolo, la maicile dela Varatec,

n'aveau ce să caute documentele dela Mă-năstirea Neamțului...”

O undă de vânt scutură pletele sălci-ilor de pe malul gârlei.

„Poftim, îi gata!... mă strigă jupânul Gheorghieș. Poftim și vezi. Adevărat vin de Odobesti... alb, știi... și gustos...”

— Toarnă, domnule Gheorghieș... și cinstește — zisei eu, așezându-mă pe scaun. Îți mulțămesc încă odată pentru osteneala dumitale!

— Pentru puțin, mă rog. Poftim și ia dumitale întâiu“.

Luai și închinai...

„Bun... bun! încredințai eu.

— Strașnic!... Nu ți-am spus dumitale?... Adevărat de Odobesti... știi... dulce și gustos....”

Mai umplurăm odată paharele și le golirăm din nou.

„Păcat că nu ne-a mers în plin și dincolo — ziseiu eu, se vede, c'o umbră de mâhnire.

— De, domnule — cercă bătrânul să mă mângâe; poate nici nu-i ce cauți dumneata; poate că nici n'a fost...

— Cum să nu fie!... Da' ce s'a făcut pe lumea asta fără ca să nu rămână pomeneală într'un petec de hârtie?... Ce

s'a mișcat pe valea asta a Neamțului fără știrea părinților dela mănăstire? Ce-au văzut și-au auzit ei, și n'au însemnat ei în movilele acelea pe cărți, tipărite și netipărite care dorm astăzi în cea mai de-săvârșită pace, acolo!... Cum se poate să nu aflu pomenit nimica despre strămutarea clopotniței dela Sfântu' Vasile?... Și pentru asta mă mir, și pentru asta mă sbat... și nu știu ce să fac..."

Ochii bătrânului se deschiseră deodată mari, rotunzi :

„Cum, domnule, — îmi zise el, — dumneata vrei să..."

— Să știu ce este...

— Și n'ai aflat?... "

Tăcui.

Icoana psaltului s'acoperi c'o pânză străvezie de lumină. Iși ridică ochii în podele, îi scoborî încet în pământ, îi ridică din nou și iar îi aplecă...

Eu, bătui în masă :

„Să fie tot de-aista, te rog — zisei flăcăului: să mai aduci o măsură..."

— Clopotnița părintelui Teofan? — întrebă psaltul; despre asta vrei dumneata să știi?

— Da, da...

— Hm! Doamne, Doamne; păi, dom-

nule, de ce nu mi-ai spus mie dela 'nceput?"

Tăcu apoi și începu să-și plimbe ochii, căutând parcă să-și adune niște amintiri risipite.

Flăcăuașul ne-aduse vinul și după ce umplu päharele, bătrânul psalt mă 'ntrebă:

„Da' de părintele Inochentie Turcu ai auzit?"

— Ba nu! Da' a fost vr'un Inochentie Turcu la Neamț?

— Se 'nțelege c'a fost... Mă mir că nu știi dumneata de părintele Inochentie, cuscruțul părintelui Teofan.

— Ei, cum?

— Hm! Apoi să-ți spun dumitale..."

Și 'ncepu:

„Alătura, lângă Sfântul-Vasile, de-aici în Târgu-Neamț, în partea din jos, despre răsărit, ale bisericii erau pe-atunci casele unui Ianoș, unul din urmașii celor de pe când era aici în târg biserica păpistașilor... Erau mulți catolici, da' s'au sfărîmat între oameni și nu s'a mai știut dela o vreme care-i de legea aceia... Și când a murit Ianoș a lăsat dieată sfintei mănăstiri a Neamțului o casă mare, cu ceardac, cu beciuri, c'o dugheană la uliță, cu grajduri, cu cișmea la colț, cu toate cele de nevoie... Avea bun folos mănăstirea dela

gospodăria aceia, dar după ce-au venit Turcii peste Greci, când cu zavera lui Ipsilante și după ce i-au fărâmat Turcii pe Greci la Secu, la mănăstire, casa lui Ianoș s'a tot măcinat, până când mai stătea gata să cadă! Atunci a ales soborul pe părintele Teofan stareț... „Păcat de-așa case” — zice părintele Teofan... Și îndată se găsește un Turc, unul Mustafa de-aici din tîrg; era bogat Turcul, avea moară 'n Ozana, avea prisăci în Pometea, și-avea bani. Un frate de-a lui Mustafa, unul Ibrahim, făcea negoț cu catarge pe Bistrița... Cum zic, s'arată Mustafa cu plăcere pentru casele acelea, se prinde să le dreagă el și să dea mănăstirii pe tot anul câte șase ocă de ceară... Așa umblau chiriile pe-atunci... Și părintele Teofan le dă, și face zapis, și Mustafa s'apucă de zidărie, și ridică zidurile de doi stînji, și face porți, tot inimă grea de stejar, și face casele aproape ca din nou, — mă rog, — Mustafa, Turc bogat, cum s'auzea, putred de bogat, și om înțelept. Și părintele Teofan, de câte ori venea pela Tîrgu-Neamț, și trecea spre Iași, ori venea dela Iași, spre mănăstire, nu se putea să nu vadă pe Mustafa și să nu stea de vorbă cu el în chiliile bisericii... “

„Un nou capitol din viața arhimandritului Teofan“ — zic eu în gându-mi; umplu deci iute paharele și 'ndemn:

„Ei! pe urmă?

— Pe urmă, — pornește iarăși dascălul Gheorghieș, — părintele Teofan avea un nepot, un băetan cam de șaisprezece-saptesprezece ani. Un diavol. Învăța carte la tata. Băet minunat de bun, deștept și cu tragere de iaimă. Avea un glas care te slăvea. Mă rog, o podoabă... Sta la noi și părintele Teofan plătea tatei, și tata-l învăța de toate... Și strașnic ținea părintele Teofan la el. Când venea părintele Teofan la noi, și făcea puțintel examen cu nepotu-său, cu Vasilică — numele lui — și când făcea examen la psaltichie, aducea părintele Teofan și pe Mustafa turcul, ș'asculta, că încă și aceluia îi plăceau cântările. Și se vede, că se bucura Mustafa, și scotea câte-un irmilic, ba și câte un gălbănaș și-l punea în palma lui Vasilică, și se bucura Mustafa... Și-așa...

— Dar, — zisei eu, părându-mi că bătrânul psalt cam alunecă din cale, — părintele Teofan mergea vreodată pela Mustafa pe-acasă?

Gheorghieș clătină îndelung din cap;

— Ce spui dumneata? Da' se poate?

Ferit-a Dumnezeu!... Da' intra cineva în ograda Turcului în afară de frate-său, de Ibraim?...“

Clătină iarăși capul și urmă:

„La 1843 primăvara, într'o dimineață, se pomenește tata că Vasilică nu-i. Nu-i, nu-i; caută, încalecă tata repede și fuge la mănăstire... La mănăstire îl vede părintele Teofan, și de departe îi face semn și-i strigă să n'aibă grijă, că băetul este acolo. „Vasilică-i bolnav; îl prind niște friguri; are el *ceva*, dar cum s'a face bine, ți-l trimit numaidecât“. Tata vine la târg cum îi azi înspre sară, și cum îi mîni disdimineață, vedem pe părintele Teofan cu douăzeci și doi de călugări meșteri la zidit acarete, la cioplit piatră, la lucrul lemnului; până'n sară tot materialul era adunat și-adouazi pornește să ridice clopotniță nouă, la răsărit de cea veche, drept lângă zidul caselor în care lăcu'a Mustafa și cu ai lui, — acolo unde se mai cunosc și astăzi gropile.

Cine putea să-l întrebe pe părintele Teofan, de ce atîta muncă și risipă!...

În două săptămîni, lucrul a fost gata și la paisprezece Maiu, în ziua sfîntului mucenic Isidor, părintele Teofan a stricat clopotnița cea veche și a sfințit clopotnița

cea nouă. Cel care a tras clopotele întâiu și 'ntâiu, a fost Vasilică; se făcuse bine, și urma înainte la școală...

A trecut așa vara... Vasilică învăța mereu, ba carte, ba cântări, ba rîndueala bisericii... Și la biserică, se știa pe atunci, că nu s'a pomenit eclisiarh mai meșter la tocat și la tras clopotele ca dânsul...

A trecut toată vara aceia, și toamna, după săptămâna cea mare, s'aude o minune ne mai pomenită... Aleargă toată lumea din târg, aleargă întreg soborul dela mănăstire, norod din toate părțile, și toată lumea întreabă și toată lumea se cruțește... Vasilică nu-i nicăeri, nici în târg, nici la mănăstire și nici pe-afară, pe la vre-un sat din apropiere. În clopotniță găsește părintele Teofan legată o frînghie lungă și groasă, de sus, de grinda clopotelor, și capătul ei atârna peste zid, în ograda lui Mustafa... A cui putea să fie fapta asta decât a lui Vasilică?... Dar asta n'ar fi fost nimic. Ce-i o funie la urma urmei? Da, vezi dumneata, când caută Mustafa, și strigă și caută pe Zanaila, pe fata lui, — c'avea o fată, atîta fată, — mânia lui Dumnezeu!... Nu-i nici fata... Unde-i, unde-i? — nu-i..."

Bătrânul conteni,

„Pe urmă? — îl întrebai eu.

— Pe urmă... părintele Teofan a dat poruncă să nu se mai sue nimeni în clopotnița aceia...

Păcate... Ce crezi dumneata!...“

Apoi cu vorbe tot mai încete și tot mai rari :

„Păcate pe lume...

În primăvara următoare, părintele Teofan s'a încredințat că nu-i bine să mai lase clopotnița aceia acolo. Tot socotise că poate va sfinți-o din nou și va lăsa să se toace și să se tragă clopotele... Da' nu... A poruncit și-a desfăcut-o, a mutat-o în locul cel vechiu, în gropile clopotniței stricate și la 26 Iulie, în ziua de Sfântul iermonah Ermolae, a sfințit-o... clopotnița care-o vezi și acuma...

— Dar Vasilică?...

— S'a aflat nu târziu, după întâmplare, dar ce putea să-i facă!... L-a ertat părintele Teofan, și Mustafa a ertat-o pe Zanaila și i-a îngăduit acesteia să se boteze. Ce nuntă strașnică i-a făcut părintele stariț lui Vasilică! După asta, Vasilică a plecat cu nevasta la Iași și nu după mult s'a auzit c'a ajuns protopsaltul Mitropoliei. A avut feciori mulți și buni cu toții. A murit acum vre-o douăzeci și unu de

ani... Și Zanaïla — că pe aici tot așa i-a zis lumea — a fost femeie gospodină. Acu aud că s'ar fi călugărit la mănăstire la Agafton, încolo, în sus...

— Dar Mustafa?

— Mustafa? ce să facă bietul om! Dacă a venit întâmplarea cea, și-a fost așa, l-a luat părintele Teofan cu binișorul, și l-a mîngîiat și l-a adus la mănăstire la Neamț, că se vede n'avea nevastă; l-a cinstit cu sfîntul har al botezului; l-a făcut frate și pe urmă l-a făcut călugăr și i-a zis: Inochentie... Părintele Inochentie a fost cel mai evsevios călugăr dela Paisie încoace... Lumea-i zicea Inochentie Turcu. În toată iarna, părintele Inochentie mergea la Iași, la mitropolie; părintele mitropolit blagoslovea pe părintele Inochentie, și părintele Inochentie blagoslovea pe Zanaïla, pe Vasilică și pe feciorii lor. Vara, Vasile venea la Neamț cu Zanaïla și cu toată gloata; și-atunci bucuria părintelui stariț și-a părintelui Inochentie nu mai avea sfîrșit."

DELA IAȘI LA PAȘCANI

Dela Iași la Pașcani

Dela Iași la Târgu-Frumos, într'un compartiment de tren fără lumină, într'o noapte oarbă, posomorită, de Noembrie, cu tovarăși de drum care își cuceresc cu grabă locurile, pentruca îndată să-și razime capetele și să-și urmeze odihna întreruptă, — avui destulă vreme să mă gândesc la afacerile mele.

Mă duceam la Fălticeni ca să primesc niște vagoane de lemne plătite din primăvară. Primisem telegrama furnizorului și plecasem în grabă, uitând acasă copia contractului; cu chipul acesta, obosit și amărît, căutai cu ochii închiși, să-mi aduc aminte câteva, cel puțin, din condițiunile în care negustorul de lemne urma să-mi facă predarea... Nu știam cea din urmă zi hotărîtă pentru un astfel de lucru, uitasem procentul de esență moale

— plop și tei — față de stejar, fag, ulm ; uitasem chiar și arvona plătită...

Ce călătorie nenorocită !... Iași-Pășcani-Dolhasca-Fălticeni, cu două schimbări, în întuneric, cu îmbulzeală, și, firește, cu lungi așteptări ale trenurilor de legătură... Aveam totuși o mare mângâiere : în asemenea nenorociri, mai aveam tovarăși.

„De bună samă, — gândii eu, — toată această lume este mânată de același val de nevoi, căci altfel, cine ar fi nesocotitul care și-ar lăsa căpătâiul său moale și cald, ca să pornească pe-o asemenea vreme, obrăcăind prin trenuri și pe-o vreme ca aceasta ?... De pildă, — domnii și doamnele din vecinătatea mea : pentru ce călătoresc ?...“

Dar, încă dela început, îmi apăru invederata neputință de a găsi un răspuns : „Care domni ?... Care doamne ?... Dimpotrivă, poate că-s foarte tineri, sau foarte bătrâni... Cine-ar putea să știe dacă nu cumva alături de mine se află un negustor bogat, un ministru plecat într'o inspecție inspirată, un logodnic care voește să facă o surpriză viitoarei sale soții, un preot poftit la o cununie, un ucenic reușit la un examen ?... Voiu deslega această întrebare după rădicarea întunericului ;

până atunci nu mai poate fi mult... Totuși...”

Rămăsei, precum eram, cu ochii închiși, și-mi propusei să'ncerc a-mi recunoaște vecinii mei de călătorie—ca mijloc de-a-mi petrece vremea,—după timbrul vocal (atunci când vor începe a vorbi), după liniștea somnului, după alte mișcări; era, afară de aceasta, și un exercițiu foarte interesant, în arta de a cunoaște oamenii, pe care îl puteam controla mai apoi, după ivirea celor dintăiu unde ale luminii.. Un exercițiu foarte necesar, pentru oameni de afaceri ca mine, care umblă pe drumuri, în negustorie de lemne, mai mult de jumătate din zilele unui an..

Înainte de-a ajunge la Târgu-Frumos, persoana din stânga mea se rădică încet își trosni brațele, își adună pachetele și eși, abia trăgând ușa după sine.

„A fost un bărbat—socotii eu, cu gândul la trosnirea brațelor; un om cât se poate de cumsecade, după grija cu care a deschis și-a închis ușa... N'a voit să ne trezească din somn,—pe noi toți și pe mine inclusiv,—el, pe care la rând-mi îl credeam că doarme ca o piatră... Cât de lesne se poate înșela cineva !...”

După câteva minute trenul porni, își luă iuțeala obișnuită, dar nu peste mult, mașina începu să ofteze.

„Incepem lungul urcuș spre Cuza-Vodă... După un ceas, — pe la șase și jumătate, vom fi în dreptul castelului din Ruginoasa, lângă zidurile căruia se află sălașul de veșnică odihnă al celui dintăiu domn al României... Până acolo se luminează bine...”

— Nu-mi putui însă urma cugetarea, căci cineva, de lângă fereastră și din partea opusă șterse ochiul de geam, se îndoi, privi, desnodându-și mușchii, mișcându-și în același timp picioarele :

„Pardon !... V'am lovit?...

— Nu, domnule ! — îi răspunse o voce femeiască.

— Lipsa aceasta de lumină, aduce, fără voe un cortegiu întreg de neplăceri !” zise domnul c'un accent bărbătesc, sigur, sonor.

Din replica sa, am dedus îndată că totuși lovise puțin pe doamna sau domnișoara din față.

„Iată un exces de politeță, — socotii eu ; doamna sau domnișoara are datoria să rămână cu totul mulțămită...”

Dar n'a fost așa ; persoana din dreapta

mea, își simți prea grea povara atențiunii, și-i răspunse :

„Nici nu se poate fără asemeni neplăceri!... Așa e vremea... Cu aceste lipsuri de petrol și ulei, luminarea vagoanelor rămâne o problemă grea. De vină e numai vremea...

— O, da, desigur că vremea e grea, că problema iluminatului este sortită să rămână îndelung nerezolvită... Mă gândesc însă, că nu este aceasta cea mai mare din calamitățile în care ne zbatem, — și iarăși, mă gândesc că multe din aceste neajunsuri s'ar rezolva, dacă cei în drept ar avea o doză de bunăvoință mai mare... Chiar în chestia iluminatului, găsirea unor lumânări nu mi se pare prea dificil lucru; trebuie să se gândească cineva că nu toată lumea iubește, — ca să zic așa, — întunericul, călătoriile de noapte...

— Desigur că aveți dreptate... Eu, care numai foarte rareori făceam aceste drumuri cu expresul, mă deciseseam să plec eri, ziua; am căutat însă, să văd o colegă a mea din Trandafirilor 68, și...

— Domnișoara Voinescu ? — întrebă domnul.

— Da, domnișoara Voinescu... O cunoașteți?...

— Cum nu! A urmat acum doi ani un an la litere; eu, eram în ultimul... ”

Conversația ajunsese astfel la punctul când recomandările erau necesare. Domnul se rîdică și îndoindu-și cu încetineală mijlocul, își întinse mâna și rosti încet un nume trisilabic pe care nu-l auzii. Persoana din față șopti:

— Viorica...

— Domnișoara Viorica?...

— Da, domnule!

— Sînt foarte vesel, domnișoară...

— Nu mai puțin, domnule... Mergeți la București?

— Nu, domnișoară. Am o catedră de limba română la Botoșani.— Schimb trenul la Pașcani, iau imediat Bucureștiul, și plec; am după amiază oră...

— Sînteți, în cazul acesta foarte conștiincios, domnule... ”

Profesorul dela Botoșani primi cu zâmbet mărturisirea acestei păreri și o țasă fără răspuns; se așeză fără grabă în locu-i, își așeză genunchii pantalonilor și prinzînd din memorie chipul domnișoarei Voinescu, zise mai mult pentru sine:

„Foarte simpatică... Foarte bine... Am

avut marea plăcere s'o cunosc... S'a mai schimbat?...

— Puțin! — răspunse domnișoara Viorica surprinsă. Desigur că s'a schimbat puțin în cei doi ani de când n'ați mai văzut-o... Oricum, tot drăguță...

— Da ?

— Da — da!... Adică zic și eu așa, ca să fiu în nota... dumitale... După mine, dacă este sau nu este cineva bine, este o chestie cu totul de gust..."

Tânărul profesor primi și această părere, fără replică, însă izbucni într'un ușor râset sunător. Domnișoara Viorica se bucură de această izbucnire și zimbi biruitoare, privindu-și probabil și răsucindu-și un nastur mare de os care-i ținea închisă haina până mai jos de genunchi...

Toate acestea îmi dădură încredințarea că s'a luminat pe deplin ; deschisei ochii și-i pironii în pământ, înainte de a-mi face rezumatul fizionomic al tovarășilor mei. Imi zisei, deci :

„Tânărul profesor, care cu doi ani în urmă cunoscuse pe domnișoara Voinescu, — (el fiind în ultimul an al facultății), — foarte ușor: douăzeci și trei, douăzeci și cinci de ani... O voce puternic masculină și măsurată, mi-o asociez totdea-

una c'o înfățișare brună ; sprincene distincte, ochi mari, pleoape lungi ; mustața bine conturată, subțire și netedă... Domnișoara Viorica poate fi, — tot brună ? — Nu ; probabil e blondă..."

Celelalte amănunte, și vrâsta, îmi rămaseră cu totul neapropiabile.

Cu toate acestea, — curaj...

În compartimentul nostru erau cinci inși. Profesorul, care încă nu era profesor, care încă nu-și dăduse examenul de capacitate din pricina deselor amânări ale ministerului, suplinea o catedră de limba română. Era un tânăr cu adevărat brunet ; un păr bogat îi chema în ajutor din moment în moment degetele-i fine și lungi ; bine studiată, această mișcare coincidea totdeauna cu un punct, o pauză, cu schimbarea de ton în explicațiile pe care le dădea... În clipele acelea, ochii i se ascundeau, și atunci, — după cât îmi putui da samă, inima domnișoarei Viorica bătea de teamă că nu-i va mai vedea niciodată... Tânărul se purta ras ; era cu toate acestea în ziua a doua, și o mustață nedepriinsă a rămîne prea multă vreme în epidermă, îl umbrea buza. Vrâsta era aceea a unui suplinitor de

limba română la o școală secundară de fete.

Domnișoara Viorica avea un cap rotund, părul castaniu, răsvrătit și creț; fruntea potrivită; gura tăiată 'n sărăcie: ochii nedormiți, albaștri-vineți, pleoapele împurpurate; pe obrajii fără culoare, o linie subțire scobora, aproape nevăzută, din coada ochilor... Vrâsta...

Lângă profesor, în dreapta, un loc neocupat; în fața și 'n stânga mea, două tinere; una foarte urâtă și foarte voinică, își zugruma zadarnic corpul într'o jachetă cu croială căzăcească; cealaltă, într'un palton de catifea cafenie, era subțire și, —dac'ași avea pretenția că pot defini, ași spune: aceasta era frumoasă, — foarte frumoasă chiar. Vrâsta celei din fața mea: nouăsprezece-douăzeci de ani; subțirica: șaptesprezece, optsprezece. După port păreau a fi dintr'un oraș de peste Prut, două Rusoaice, sau în orice caz, așa ceva...

A cincea persoană, eu; vrâstă și amănunte, fără nici o importanță.

Studiindu-mi vecinele care încă dormeau, nici nu băgăi de samă că tânărul profesor, adânc intimidat, căuta răspuns

unei întrebări a domnișoarei Viorica; sau, mai bine zis, se făcea că-l caută :

„Cum mă simt?... Dar cum m'ași putea simți, domnișoară decât *foarte rău*...”

Și apăsând asupra acestor din urmă două cuvinte, își tremură mâinile; și aplecându-și puțin fruntea, își clătină bogăția părului; șuvițele ușor undulate îi acoperiră ochii, și îndată mâna dreaptă îi sări într'ajutor... Părea deșteptat din somn, părea scăpat de un vis urît. Cu toate acestea se pronunță din nou:

„Mă simt... foarte rău...”

— „De ce ?

— Domnișoară, — zise profesorul, — mi-i imposibil să vă spun: de ce; sânt senzații care nu se pot descrie în așa fel ca cel ce ascultă să le poată înțelege, să și le poată însuși... Să simtă o domnișoară aceiace simte un bărbat întrând pe ușa clasei a șaptea a unui externat secundar de fete, primit c'o sută de săgeți, măsurat c'o sută de ochi, cântărit cu atâtea inimi, cu atâtea temperamente, — mi se pare... imposibil... da, imposibil...”

Domnișoara Viorica afla cu cale să izbucnească într'un râs fără izvor; eu, cel puțin, nu-i putui găsi nici-o explicație.

„Imposibil?... repetă domnișoara Viorica, abia stăpânindu-se o clipă?

—Imposibil!—răspunse iarăși tânărul... Nu crezi aceasta, domnișoară?...

Și domnișoara râse iar, mai puternic, mai silit, mai uscat; un răs mecanic...

Persoana din dreapta mea se trezi și întrebă ceva pe cealaltă, pe Hania. Aceasta îi răspunse în aceeași rusească. Pe vecina mea o chema: Vera; avea ochii albaștri umbroși, gură mică, dinți mărunți strălucitori, răs aromit în căldură. După ce-și potrivi haina, făcu semn Haniei:

„Domnul, poate fi student?...”

Hania îi răspunse ceva nelămurit.

Cu-o înclinare piezișă a capului, Vera privi apoi spre domnișoara Viorica: se vede însă că nu-i plăcu.. Strâmbă din nas, se ridică repede și cuprinzând mâinile Haniei, o târî după sine, deschizând cu zgomot ușa spre coridor; apoi arătându-i ceva, începură amândouă să privească valea și costișele cu pușinele bucăți de popușoi neculeși, copaci sângurateci, cantoanele împrejmuite cu tufe de salcâmi, budaile galbene de subt maluri, râmnicele înghețate parcă,

lângă sprincene înguste de trestie ruginită.

Domnișoara Viorica respiră bucuroasă; tânărul suplinitor căută în ghiozdan și scoase o carte... Domnișoara Viorica îi privi cuperta :

„Studii de critică ? — se miră ea. Iată niște cărți care mie nu-mi plac... Critica mi-o fac întotdeauna eu, și numai eu; tocmai pe urmă, dacă întâmplarea îmi scoate înainte o asemenea carte, o cetesc și-mi controlez impresiunile; și atunci însă, de cele mai multe ori, rămân la ale mele... *Prima impresie*, — este, după mine, — sortită să rămână...”

Apoi după o clipă, își întrebă prietinel, c'o voce scăzută și bănuitoare :

— Ți s'a întâmplat vreodată, să-ți faci, la intervale, mai mult sau mai puțin scurte, două păreri deosebite asupra aceluiași obiect ?..“

Crezu însă, că cerea unui întâiu văzut, prea mult, de aceia avu o tresărire ușoară și înainte ca tânărul să-și formuleze răspunsul, domnișoara Viorica mărturisii aceia ce-i plăcea :

„In schimb, cetesc foarte mult literatura ..“

Prietinul îi arată un volum; părea c'o întreabă, și-i zice :

„De acesta? — Și eu cetesc!

— Il cunosc, — încredință domnișoara Viorica; e unul dintre volumele mele favorite. Dumneata l-ai cetit?

— Da, domnișoară...

— Ai cetit *Primavara*? E una din cele mai minunate bucăți ale lui Mihail Sadoveanu... O întâlnire neașteptată, la o fântână... în mijlocul câmpului... Un hoț necunoscut... ș'o domnișă în primăvara cea dintâiu a vieții sale... Foarte frumoasă bucată, foarte frumoasă... De-o sută de ori ași ceti bucată aceasta...

— Poftim! zise tânărul întinzându-i volumul.

— Mulțumesc! voiu reciti-o chiar acum, cu toată nepotrivirea de anotimp și priveliști... Crezi și dumneata că literatura își cere ceasul și locurile sale?... Crezi și dumneata că altfel, nepotrivirile acestea...

— Desigur, împiedică foarte mult, scad foarte mult din plăcerea cetitului... Veși avea de trecut peste priveliștea zugrăvită de Sadoveanu și cea a acestor dealuri aproape pustii; veși avea, apoi, de trecut *alte* nepotriviri... Haiducul acela...

Unde veți mai putea întâlni un haiduc?... Un haiduc, despre care dumitale să afli că are o ibovnică... undeva... pe departe..."

Domnișoara Viorica își învâluie prietinelul într-o duioasă și muștrătoare privire. Profesorul mai șopti ceva:

„...Un haiduc, ca acel Damian, în stare să plece, să lase pe domnișă la fântână, poftindu-i doar atât: „Cu bine!..."

Domnișoara Viorica, biruită, își subție buzele, își ascuți râsul și căuta „Primăvara“. O află cu oarecare greutate, și îmbătată de vis, începu să cetească.

*

În gara Cuza-Vodă, trenul aștepta încă. Pe sub ferestrele vagoanelor treceau călători, vorbeau, se chemau, se întrebau. După alt sfert de ceas auzeam că plecarea încă nu se cunoaște. „Poate că încă douăzeci de minute va mai sta“. „De ce?“ „Se face încrucișarea acceleratului de București... Acesta n'a plecat din Pașcani..."

Vera și Hania stăteau la geam; vorbeau grăbit și tare, se cuprindeau de mâini, de mijloc, își arătau câte ceva și rîdeau cu sgomot... Rîdea mai ales Vera. Hania ar fi vrut să pară altfel, dar Vera, ca o floare puțin cam sălbatecă, o înțepa mereu, cu râsul buzelor și ochilor săi...

Rusoaicele pronunțau des cuvântul „Buharest”; prin urmare mergeau acolo; acolo este „universitet” și o fată care crede că-i mai rămâne destulă vreme într’o zi, poate învăța „medicină”... De zece ori am auzit aceste cuvinte, pe care Vera le rostea cu plinătatea vocii sale sunătoare. „Sânt și studenți frumoși acolo?”... Cam aceasta trebuie să fi fost cea din urmă întrebare, la care Hania cea urită nu știu să dea nici-un răspuns.

„Nu știi?” îmi păru a o ’ntreba iarăși Vera... Și izbucni într’un râs pătimaș pe care-l curmă brusc întorcându-se spre ușa noastră, spre tânărul profesor:

„Nici dumneata nu știi?”

Nu știu dacă aceasta va fi fost întrebarea, și tot astfel nu știu dacă prietinel vremelnic al domnișoarei Viorica va fi ’nțeles sau nu ceva; l-am văzut însă închizându-și cartea de critică, și-o așeză pe locu-i și ieși...

Vera îl primi ca pe-un cunoscut de demult; îi zâmbi, îi făcu puțin loc, îi pomeni de Buharest, Universitet și medicină; își purtă degetele-i albe subt ochii luidin care parc’a-tunci trebuia să răsară soarele; îi arată o casă pe-un vârf de deal, la marginea unui corn de pădure... Tânărul o asculta, își aco-

perea zadarnic umbra mustăților, își așeza pururi părul neastâmpărat; își așeza un cot pe geamul deschis, își îndoia un genunchiu, schimba pe celalt și-și așeza mai bine cotul pe geam... Vera avea un cuvânt de laudă... Iașul, — oraș frumușel; Târgu-Frumos trebuie să fi fost foarte frumușel...

„Pașcanii sânt frumoși?... Buharestul este mare?...

— Toată Moldova noastră, domnișoară Vera, este foarte frumoasă... zise tânărul botoșenean... N'ai mai trecut niciodată pe-aici?... Păcat că nu-s zările limpezi, ca să vezi valea Siretului cu nesfârșitele sale lunci, cu strălucitoarele-i ochiuri de ape... Pajiști, flori, păsări mici pururi cântătoare... Peste vale departe, s'ar vedea munții... fruntea fumurie a Ceahlăului...”

Vera, mulțămită, își legăna capul; înțelegea...

„Dumneata, — întrebă tânărul pe Hania, — nemțește știi?”

Hania făcu din cap semn că: nu.

„Nici franțuzește?”

— Nu.

— Numai rusește?

— *Tolico paruschi.*

— Tolico?

— Tolico! — răspunse Hania, — ceiace

Vera găsi că este cu totul neadevărat: cu gesturi largi, mlădioase, Vera dovedi îndată că oamenii se pot înțelege și fără mijlocul unui graiu comun... Atâtea lucruri se pot arăta. Iată, alături, râmnicul boeresc pe fața căruia vânt domol de dimineață scutură linii crețe cătră piatra înnegrită a opustului; iată pâlcul de rațe albe plutește, ca așezat cu mâna... O copilă încălțată în opinci nouă, cu iie strânsă pe trup, cu bondiță înflorată, cu dumițiță în păr... Vera o găsi foarte frumoasă:

— *Ne pravda, gaspadin?*

— Ba da; dimpotrivă domnișoară, — răspunse tânărul; *pravda, pravda...* Cu-adevărat foarte frumoasă... Avem destule, dar, ca ori și care oameni care au, noi nu ne mulțumim numai cu... *tolico sâ nașe...* numai cu cosânzenele noastre..."

Vera bătu din palme, și fiindcă Hania nu înțelegea nimic, prietina sa li lămurii îndelung...

„Acesta este un student foarte plăcut, — părea că zice Vera; el arată că merge la Botoșani... El predă acolo lecții la *gimnaziste...* *Forté minunat lucru*“ — trei cuvinte românești...

Intre acestea trenul porni, ocoli încet câteva indoituri ale podișului și apoi în-

cepu să coboare, scrâsnindu-și frânele...

După un sfert de ceas, înecată în ceață, valea Siretului era alături. Podul de fier urui puțin, după care începurăm s'auzim schimbarea macazurilor. Ajunseserăm în Pașcani.

Când mi-aruncaii ochii spre dreapta, domnișoara Viorica părea demult împietrită, cu cartea întredeschisă pe genunchi. Ca după un lung fior de îngheț, aștepta acum... aștepta să treacă cele din urmă scuturări...

Tânărul trecu pe dinaintea mea, își încheiă paltonul, își luă pălăria din plasă și puse 'n geantă cartea lui de Critici literare, și aplecându-se spre domnișoara Viorica, o întrebă:

— Ați cetit?... V'a plăcut și de astădată *Primăvara*?

Domnișoara Viorica închise cartea și i-o întinse, tăcând.

— V'o pot oferi, domnișoară...

— Nu; mulțămesc...

Tânărul i-o primi, se aplecă, fără să spună o vorbă, ușor, închizându-și ochii și eși...

După jumătate de oră, trenul de București plecă spre Roman, Bacău... Mă

gândii că peste trei sferturi de ceas, domnișoara Viorica putea ajunge acasă.

Trenul de Fălticeni, Burdujeni, Cernăuți, Botoșani, se formă și plecă peste câteva minute... Rămăsei la geam și mă uitai la cei ce măsurau peronul dela un capăt la altul. Fostul meu tovarăș de drum avea în dreapta și foarte aproape de sine pe Vera; în stânga, și ceva mai înapoi, pășea Hania... Câteva clipe, mă stăpâni groaza celor ce se 'ntâmplă și rămân în mijlocul drumului dar îndată mă liniștii; îmi adusei aminte că aproape la aceleași ceasuri de sară pornesc alte trenuri... Unul merge la Botoșani,—acolo unde se află un externat secundar de fete, altul spre „Buharest“..

Ce bine-i,—mă fericesc totuși eu,—că ajung la Fălticeni pe lumină. Imi primesc vagoanele de lemne, fac plățile și-mi pregătesc transportul... Dar îndată îmi apăru în stânga mea domnișoara Viorica, străvezie, tăcută, îndurerată... Ședea ghemuită în locul ei dela geam și mă privea, parcă; cerca să mă întrebe ceva... Și în clipa aceea, mă răsgândii, și ajunsei la o încheere cu totul ciudată; mă încredințai că uneori poate ajunge omul, la Botoșani sau la „Buharest“, și cu al doilea tren, tot așa de bine cași cu întâiul...

INTÂMPLAREA DELA HAN

Intâmplarea, dela han

Vineri sara într'amurg Andrieș Meran intră în crâșma lui Chiscan. După obiceiul lui, purta autereul pe umeri, căciula într'o parte și amândouă mâinile înfipte în brâu.

In han era încă întuneric.

Andrieș Meran se uită împrejur și i se păru lipite de părete două umbre, doi inși, — și auzi o vorbă...

„Buna vremea! — dădu Andrieș, oprindu-se în mijlocul hanului. — Moș Neculai!... Da' nu se află nimeni în țara asta?...

— Se află, se află... răspunse crâșmarul din capul mesei de brad... Tu ești, nepoate Andrei?...

— Eul! Da' ce-ai pățit de-ai lăsat hanul pe întuneric până 'ntr'o vreme, ca asta? N'ai mușterii, n'ai marfă, moș Ne-

culai?... Ți-ai umplut pungile și-acuma ți-i silă de-al de noi?..."

Abia mișcându-se, bătrânul hangiu începuse să bâjbâie pe după portița teighelei, și să vorbească singur:

„Hm!... hm.. Asta încă poate fi una... Acu, să văd dacă mai aflu chibriturile... Dacă mai aflu chibriturile... Bată-le să le bată... A umblat decuvreme copilul cu ele..“

Pipăi teigheaua, pipăi policioarele cu mărfuri, căută pe fereastă, și trecând din nou pe lângă masa lungă a hanului, zise iar :

„Când umblă copiii, nu mai am cap să aflu un lucru unde-l așez... Veșnic spun eu... și degeaba...“

Lui Andrieș Meran i se păru întâmplarea aceasta minunată, se apropie câțiva pași de masă, se încredință că ntr'adevăr cineva aștepta acolo, tăcut, în întuneric, și'apoi, rotindu-se pe călcăe, zise:

„Las, moș Chiscoape, nu mai căta: am eu chibrit...“

Scoase un paiu din brâu, îl potrivi și trase cu el peste perețele proaspăt văruiț; merse încet apoi, apărându-l cu palma, și-l întinse hangului:

„Poftim... lată lumina... Da' incetișor,

moș Neculai, să nu se stingă... Așa, în-
cet..“

Și pentrucă vicleanul crâșmar își tot
freca ochii și se făcea a nu ști nici lo-
cul unde este lampa și nici unde-i sticla
ei, — amândouă grijite și curățite din
vreme, — Andrieș Meran îl ajută pe bă-
trân, îi aprinse lampa și-o așeză în cuiu..

„Iată, — îți făcui și eu o slujbă negân-
dită... Ești mulțămît?...“

— Mulțămît, mulțămît, — îngână bă-
trânul, trăgând cu mânica peste teighea..
Da' ce mai faci, nepoate Andrieș?...
Bine?...“

Înainte de a-i răspunde, Andrieș Me-
ran își aruncă într'o clipă ochii peste u-
măr și zări fața celui cu care Neculai
Chiscop stătuse pân' atunci de vorbă.

„Bine, moș-Neculai, bine... cu treburile,
cu casa... Dar *Dumnevoastră* ?“

— Eu, — răspunse crâșmarul domol, —
cu nepotu' Simion... Vorbeam despre una,
despre alta...“

Andrieș se făcu a n'auzi vorbele aces-
tea și zise repede :

„Aveam și eu... aveam nevoie pentru
Luni... Aveam nevoie pentru câteva cațe ;
am niște grâu și caut să-l pornesc Luni
dimineața la șchele... Și credeam că volu

întâlni la dumneata pe careva din oameni... Mă împăcam, dădeam arvună și mă știam c'o grijă mai puțin... Miercuri dimineata, neapărat, trebuie să fiu cu grâul la Galați... Așa mi-a fost vorba cu negustorii... Știi dumneata ce va să zică vorba dată în treburile negustorești...

— Știi, știu, — răspuse Chiscop... Da' n'a venit nimeni... Se vede, is oamenii trudiți cu podvezile... N'a venit nimeni pe la han pân' acu... Numai nepotu' Simion...

— Care Simion? făcu Andrieș nedumerit.

Dar până să aștepte răspunsul crâșmarului, se 'nturnă spre ferești și întrebă mirat:

„Tu ești, Simioane?... Da' ce stai acolo inlemnit?... Mi s'a părut mie așa-ceva, ca un om... Da' nu credeam... Tu ești?..”

Simion își foi doar umerii, și rămânând înaintă cu bărbia sprijinită în amândoi pumnii, cu amândouă coatele răzimate în în masă, răspuse cu silă:

„Eu... eu sînt...”

„Omul acesta era *cineva*... Bătrânii îi ziceau „feciorul lui Toma Zăvu”, „Simion a' lui Toma Zăvu”, pe când flăcăii

și tinerii însurați îl numeau mai pe scurt:

„Simion“.

Era unul în sat. Fusese acu șase-șapte ani, singurul flăcău din Răchițiș cu numele acesta. Era voinic, mândru, furtunos și aprins, știa că este astfel și nu se sfia niciodată să se arate altfel. Avea un chip lungăreț, în culoarea cremenii; ochii negri, mari... Era frumos, — din neamuri și părinți, — știa că este astfel, și avusese despre aceasta mai multe dovezi decât voise să aibă. Bătrânul Toma Zavu, tată-său, era bogat pe-atunci, și Simion știa că bogatului îi sânt îngăduite mai multe plăceri decât altora... Simion trecuse prin aceia ce flăcăii numesc „ani de tinereță“, ca un vârtej de vară...

E de aceeași vrâstă cu Andrieș Meran. Au lumblat împreună la școală, când se afla școala în casele cele vechi, și când dascăl era părintele Gheorghe. S'au despărțit după școală ș'au rămas astfel patru-cinci ani, întâlnindu-se numai când și când, la un Crăciun cu colindele, la un Sfânt-Vasile cu plugușorul, la un scăldat pe malurile cu frumoase pajiște ale Berheciului, ori într'o noapte de vară, pe șes, pascănd caii, numărând stelele, ascultând poveștile... S'au întâlnit apoi mai

des, la șaisprezece ani, la șaptesprezece, ș'au rămas nedeslipiți, prietini dulci la început, și dușmani de moarte, mai apoi, până când Andrieș, înțeleptul fecior al lui Zamfir Meran, a părăsit biruitor ceata fărtașilor, ridicându-și casă nouă, adăpostindu-și în cuprinsul ei aceia ce-și cucerise de subt ochii tuturor și rămânând, noapte și zi, străjuitor, ca un câne veșnic neadomit...

„Dușmanii ? Dar cine n'are dușmani ? — zicea de multe ori Andrieș, stând mândru în ceata celor de curând însurați... Numai proștii și nătângii n'au dușmani !... Numai proștii pot gusta din bunătățile acestei lumi, fără să le cunoască prețul...

Poate, n'ar trebui să fie așa, dar deocamdată așa-i ; poate n'ar trebui să-mi pară așa, dar așa-mi pare mie. Lucrul pe care-l știi mai rar, mai râvnit, îți este mai dulce, îți pare mai moale ; ceia ce-ți aperi tu, ți se pare mai neprețuit... Fericit cel ce are dușmani ! Acela trăește, acela simte cu adevărat că trăește...”

Un cuvânt ca acesta, Simion îl auzise de multe ori din gura lui Andrieș, — uneori de-a dreptul, de cele mai deseori prin alții. Imdată după nuntă chiar, Andrieș căutase să-și întâlnească dușmanul și să

așeze cu el viitorul la cale, așa precum s'ar așeza oricare lucru. Il întâlnise nu prea târziu :

„Simioane! — începuse Andrieș, — îți voi spune gândurile mele mai întâiu, și apoi ași vrea să le cunosc și pe-ale tale, cu toate că n'am așa de mare nevoie... Tu nu ești om care uiți... Tu încă nădăjdu-ești, și pentru slăbiciunea aceasta îți dau, frate Simioane, toată dreptatea. Imi pare rău, — dacă-ți este cu puțință să mă crezi, — când văd că norocul a așezat în calea năzuințelor tale tocmai pe un om ca mine. Poate că nu-s deștept, dar nu voi fi nici așa de prost, sfătuindu-te să-ți aduni, de pe unde o ai, sărmana ta inimă... Îți spun însă că voi fi de veghe. Poți încerca... Eu, totdeauna voi fi în fața ta, apărându-mă... Asta, s'o știi... Și să mai știi una : nu-ți fie frică de mine : nu voi căuta niciodată să te lovesc pe furis, ca să scap de-un dușman, dar pentru această omenie a mea, — dacă socotești că are vr'un preț, — răsplătește-mă c'o singură făgăduială : că nu-ți vei face niciodată din minciună o scară pentru înălțarea ta...

Andrieș îl văzuse atunci pe Simion cuprins de-un tremur, își scoborise pleoa-

pele peste ochii lui negri și mari; își mișcă în neastâmpăr degetele, întinzându-le, și apăsând apoi cu unghiile în carnea palmelor. Se îneca...

„Făgăduiești ?...”

— Cu priviri înghețate, Simion măsură pe Andrieș din tălpi și până'n creștet și gemu:

„Vom vedea amândoi...”

— Bine, dacă zici tu... vom vedea...”

Se despărțiră astfel, și nu se mai întâlniră vreme îndelungată.

*

Simion rămase de câțiva ani stăpânul averii tatălui său. Avea argați, ara cu dâșii, muncea și aduna de pe câmp; în rădă, în casă, hălăduia încă bătrâna-ăvuleasă. Mergea la Galați și vindea: mbla iarmaroacele, își prefăcea vitele, — e cele bătrâne, pe cele grase, pe cele e prisos. Își sporea banii, își mărea a-caretele, își cumpăra pământ...

Pentru cine ?

— Pentru cine atâta zbucium, Simioane-maică; pentru cine ? Pentru ce atâta răz-boiu ?...

— Pentru mină, mamă, — răspundea fe-ciorul cu gândul dus pe-aiurea...

— Pentruce ?...

— Pentru ceiace numai eu știu..."

După aceasta, Simion eșea din ogradă, ocoala uliți cu garduri înalte, cu streșini largi, intra în crâșma lui Chiscop, afla un om, doi, cerea o măsură de vin, cins-tea și sta de vorbă despre toate, — despre lume, despre om, — despre câte sânt și-și afla loc într'o biată inimă ceva mai mare ca nuca...

„De ce nu te 'nsori, nepoate Simioane ? — îl întrebă Chiscop crâșmarul, în sara aceia de Vineri ; eu totdeauna te 'ntreb : ce ai de nu te 'nsori ?

— Nu știi ce am ?... Cum ?... Incă n'ai aflat ?..."

Și dintr'odată își răsuci larg pieptul spre bătrân.

Crâșmarul zâmbi și-i răspuns.e

„Mă'ntrebi, dacă n'am aflat... Un lucru ca acesta n'a fost greu, pentru mine mai ales, la un vad ca acesta, unde fiecare vine, unde fiecare ia un pahar și lasă un cuvânt... Te știu, nepoate Simioane, știu tot ce se poate ști, dar, mai greu îmi este să'nțeleg... Am cunoscut și eu îndes-tulă lume, am avut poate eu însumi por-niri și gânduri... Am cercat, am năzuit, am dat peste piedici... Dar, înainte de

toate am fost unul dintre aceia, care ș'au dat sama că zilele trec precum trece o apă... Apa pornește din locuri de munte, sprintenă și nebună, strecurându-se pe subt lespezi, prin întuneric; acestea sânt zilele copilăriei tuturor.

Pe urmă, dintr'odată răsare la câmp. Peste tot, numai flori, verdeață, lumină și cântec... Noaptea, o îngână vântul, o desmiardă licărirea stelelor, văpaia lunii...; aceștia sânt anii cei mai frumoși, e adevărata tinereță, — una numai, — și pe aceasta, nepoate Simioane, mi se pare mie c'o risipești, crezând-o veșnică... Nu, dragul meu, nu te'nșela; tinereța își are limanurile sale, — întocmai ca apa cea limpede, pe care o înghit mai apoi smârcurile așternute pe mâl și'mprejmuite în perdele de stof... Ești încă tânăr, și lumea ți-i largă... N'a făcut Dumnezeu numai o mure și nimeni nu-ți poate dovedi că *aceia* s'a născut ș'a crescut ca să fie a ta, și numai a ta..“

Simion pufni :

„Dar dacă ți-ar veni o dovadă ?...“

— N'ași crede-o, — îi răspunse crâșmarul c'o grabnică și scurtă clătinare a capului.

— Dar dac'ar veni dovada aceia dela mine ?

— Că o vizezi ?... Că închizând ochii ți se pare c'o vezi înainte ?...

— Numai cu-atâta, — nu ! Inchipurile m'au hrănit o bucată de vreme, dar de-atunci, dragă moșule, este mult...

— Adevărat de-ar fi ce zici, mă vei erta răspunzându-ți : nu cred... Și nu din pricină că nu te-ași socoti îndestul de isteț... Te cunosc, dar tot așa de bine îl cunosc și pe *celalt*... Nu cred... Spune-o și altora, și vei vedea că nimeni din cei ce știu pe Andrieș Meran, îți vor răspunde ca mine : nu cred... Este vorba de nevasta lui ; nu-i așa ?

— Da, de nevasta lui...

— Eu nu cred.. Așa de-ar fi, — eu nu voi crede... Te-ași sfătuî nepoate Simioane, să...

Dar atunci, pe ușa hanului cufundat în întuneric, întră Andrieș Meran, cu antereul pe umeri, cu amândouă mânilor înfipte în brâu...

Câteva clipe, Andrieș se gândi dacă trebuie să mai rămâe, ori nu. Dacă voia cu adevărat să-și afle oameni pentru încărcatul grâului, trebuia să aștepte ; după cină, nu se putea să nu treacă cineva

pe la han, fie pentru a cumpăra ceva, fie pentru a petrece câteva ceasuri la vorbă, împrejurul unui pahar de vin; oricum, străjării trebuiau să se arăte. Străjării aceștia știu multe, aud și pot vesti la urma urmei prin sat pe cei care ar voi să meargă Luni la Galați cu grâul lui Andrieș Meran : „plătește atâta de fiecare sac, dă demâncare și de băut, - și la dus și la ntors..“ Dar, ce vor zice oamenii, venind și găsindu-l în aripa nopții la han, gură 'n gură cu Simion al lui Toma Zavu ?...

Să plece ?... Era un lucru cât se poate de ușor, dacă în locul lui Simion ar fi fost altul... Andrieș aflase doi inși, în întineric și taină... Nu auzise nici-o vorbă de vorbele lor, dar, ce putuse ei oare vorbi ?... Despre cine ?... Cum ar fi fost cineva în stare să-l încredințeze pe el că Simion nu pomenise nimic în fața bătrânului din cea mai veche și mai neînchisă durere, din cea mai statornică și mai aprinsă nădejde a sa ?...

„Va fi vorbit despre mine... cugetă Andrieș : va fi rostit un cuvânt pentru vrednicia mea... Poate... Dar dacă ar fi tocmai dimpotrivă ?... O laudă, — în auzul moșneagului, — o glumă, o minciună..“

Teama aceasta îi zgudui trupul și-l hotărî să rămâe ;

„Nu voi pleca ; nu va avea prilej să pună în cumpeni bărbăția mea, că m'am temut, că am plecat...”

Iși trase celalt scaun al mesei și se așeză în fața lui Simion, liniștit și nepăsător ca'n fața unui bun prietin cu care ar avea de pus la cale cine știe ce. Apoi căută înspre teighea capul sur al crâșmarului și-i strigă :

„Moș-Neculai, să ne aduci o oacă de vin... Și două pahare ! Ba nu, să fie trei, —pentru fiecare din noi câte unul...”

În urmă se întoarse spre Simion și fără a-l privi, îi îndreptă obișnuita rugămintă :

„De bună samă, vei bea în-astă sară, un pahar, cu mine...”

Dacă Simion îi răspunse ori ba, Andrieș n'auzi ; de altfel nici nu avea nevoie să-l audă. Iși pipăi numai brâul ca să vadă dacă are punga la el, dădu peste cuțit, îl trecu în partea cealaltă și-și pipăi banii ; bani, avea...

„Nu-i chip să se ridice prețul grâului, —zise Andrieș, ca să nu aștepte ca niște muți, până când avea să se vadă han-giul în gura beciului.

— Nu !... răspunse Simion ; nu se rădică...

— De aceia, iacă, voiu fi silit să-l încarc și să-l pornesc la Galați ; voiu plăti chirie, voiu cheltui cu cărașii, cu drumul, dar tot voiu lua un preț mai bun, ca'n Tecuci, ca'n Bârlad... Tu ce-ai făcut cu grâul..."

Simion răspunse ceva în silă.

„Bine—zise Andrieș ; este bine dacă poți aștepta ; eu nu pot..."

Era gata-gata să facă o glumă, să-și pomenească unele din greutățile sale, — nevasta, copiii, — dar se opri. Ce bine-i păru că tocmai atunci crâșmarul izvora gâfâind din gura beciului cu oala 'ntr'o mână, cu lumânarea într'alta...

„Brava moș-Neculai ! — strigă Andrieș, bătând ușor în masă ; adă acum și paharele... Și adă și lumina mai aproape, să ne vedem mai bine la față..."

Neculai Chiscop așeză oala și paharele, aduse lampa și crezu de cuviință să-și laude mai întâiu vinul.

„Să-ți spun, nepoate Andrieș... Aista-i din vinul pe care-l păstrez mai deoparte pentru fețe mai alese și mai rari... Știi... Fiecare cu socotelile lui... Cu vin de-a-

cesta, prind mușterii pentru celalt... Înțelegi?...“

Și moșneagul își cutremură mustățile și obrazul într'un zâmbet vechiu.

„Înțeleg — răspunse Andrieș, dar șiretenia asta dumneata o și spui?...“

Și îndată îl mângâie pe crâșmar pe umăr. Crâșmarul râse iar, și umplu cele trei pahare zicând :

„Vin bun... Gustați-l și spuneți-mi... Păcat că-i puțin... E-așa de puțin, nepoate Andrieș, că nici eu nu beau dintr'însul, decât atunci când mă poștește unul ca dumneata.

Apoi își rădică paharul.

„Ce zici? — întrebă Chiscop!

— Bun-bun! — răspunse Andrieș; De unde-i?...

— De departe!... Vin străin... Patru poște bătute, de-aici, pân'acolo...

Apoi se întoarse spre Simion.

„Da' dumitale, nepoate Simioane, cum ți se pare? ”

— Eu îl cunosc mai demult, — răspunse acesta.

— Imi pare bine că vă place... De altfel, toată lumea a zis cum ziceți și dumneavoastră...“

Andrieș umplu al doilea rând, turnând

încet, privind cum curge vinul d'n oală, gândind la urarea care trebuie să facă.

„Întăiul pahar a fost pentru cercarea lor, — zise el cătând prietinește în ochii celor doi; luați acuma pe-al doilea... Noroc, sănătate și voe bună...”

Și-și ridică paharul.

Bătrânul Chiscop făcu îndată la fel; Simion zăbovi.

„Noroc, Simioane, sănătate și voia cea bună, — îi strigă Andrieș.

Simion primi urarea de bine abia aplecându-și ochii; își sorbi vinul și răspunse ca pentru el singur :

„Norocul este așa cum fiecare și-l face... Voia bună, — ce-i asta ?...”

Crâșmarul își încreți dintr'odată sprincenele și privi nedumerit, când spre Simion, când spre Andrieș.

Andrieș Meran găsi în clipa aceea că n'are nici-un drept să dea o lămurire despre ceiace poate fi o „voe bună.” Deacea tăcând, o lăsă în sarcina bătrânului :

„Ai dreptate dumneata, nepoate Simioane, când zici că fiecare își croește norocul său... De multe ori, poate fi chiar așa... Cât despre voia cea bună, dragul

meu, eu zic : cu tot dinadinsul că ea își are rădăcinile sale aici...”

Și crâșmarul își apăsă cu pumnul în dreptul inimii ; apoi urmă repede :

„Aici... La fiecare... La tânăr, cași la bătrân... La cel cu noroc, întocmai cași la cel ce se crede fără noroc... Voia cea bună, eu totdeauna o împărechez cu înțelepciunea fiecăruia și zic : Înțeleptul cumpănește și nu-și face voe rea din ceiace nu trebuie să-și facă... Nu-i bine?... Inchipuește-ți că eu mi-ași face voe rea din anii bătrânețelor mele, din neputințele mele!... Ce a-ți spune dumneavoastră de una ca aceasta ?... Ați zice așa : „Ce om nebun !...”

— Tot astfel, — vorbi Andrieș Meran, — s’ar întâmpla și cu tinerii, dac’ar cerca să-și facă voe rea dintr’un lucru care nu vine decât târziu, decât cu vremea.

— Firește că ai dreptate — încredință îndată hangiul. Firește c’ășa-i ; numai că una ca asta se’ntâmplă foarte rar... Cumințenia bătrânețelor, cred eu, n’o râvnesc mai niciodată tinerii, nepoate Andrieș ; mai degrabă, inima lor alunecă spre altele...

— Așa-i, moș-Neculai ; așa-i. Dar care

este sfatul dumitale cu privire la tineri?
— îl întrebă Andrieș...

— Sfatul meu ?... Părerea mea ?... Părerea mea poate fi bună, dragii mei atâta vreme cât are preț, cât unul și altul o caută... Dar tare rar mi se întâmplă să aibă cineva nevoie de dânsa...

După al treilea rând de pahare, în oală rămase puțin. Andrieș cuprinse măsura, turnă în paharul bătrânului și-l rugă să mai scoboare odată scările beciului. Apoi se îndreaptă spre Simion :

„Moșneagul acesta are toată dreptatea...”

Dar Simion rămase tot surd, cu ochii spre pahar și spre degetele sale, pe care parcă nu le mai văzuse niciodată. Iși mișca des picioarele, se încerca să tușască, căuta din când în când să trimită săgeți abia furișate pe subt sprincene cătră cel ce-i stătea în față. Se gândea : între el și Andrieș, cine era *mai mare* în momentul acela ?... Despre cine se putea spune în clipele acele că este *biruitor*.

„In ochii cui se uită Chiscop-crâșmarul ?... Pe cine-l crede Chiscop-crâșmarul *mai tare* ?... Acesta-i lucru de samă pe care îl va prinde, îl va ține minte bătrân-

nul, și-l va împrăștia mâni-poimâni în tot cuprinsul satului...”

O, despre el, despre Simion, nici vorbă nu putea să fie că el era *acela* !...

Nenorocul îl țintuise într'un ceas rău pe scaun, și-l cufundase în întuneric, ca dintr'o dată să-i răsară înaintea, strălucitori, ca două stele din senin, ochii unui dușman vechiu... *Acela* venise la han și rămăsese ; acela pornise vorba întâiu ; acela îi turnase pe gât pahar după pahar și poate că tot acela urma să-i mai toarne încă ; acela pomenise „voia cea bună“, și vicleanul hangiu o lămurise după gustul *aceluia*...

„Biruit, sânt eu !“ — își încheie Simion șiragul gândurilor.

Apoi își rădică ochii, îi îndulci, printr'o rotire, în undele nepăsării, și pe când Neculai Chiscop urca scările beciului, vorbind cu oala și cu lumânarea din mână, își întinse puțin bărbia, căută în ochii lui Andrieș Meran și zise :

„Poți da de băut oricât, eu nu plec de-aici înaintea ta...”

— Nici eu !“ — îi răspunse mai încet Andrieș.

Crâșmarul tocmai își așeză oala, suflând greu și căinându-și bătrânețele.

„Nu trage sama, moș-Neculai! — îl mân-gâe Andrieș în glumă; nu-ți face singur voe rea, — precum singur, și foarte bine ne sfătueai adinioarea...”

Umplu apoi paharele, și împărțindu-le, închină :

Poftiți și luați... Noroc și sănătate numai, — dacă ziceți că voia cea bună își are ale sale unghere necunoscute încă...”

III

Crâșmarul închise ușile, trase zăvorul și așeză maneaua în cele două scobituri ale zidului și privi obloanele care erau scoborâte demult. Cercetă ușa ce dădea 'n grădină și trecu apoi în odaia de-alături, de unde veni îndată răsunetul nedeslușit al câtorva vorbe... Bătrânul se arăta apoi iarăși lângă masă cu-aceiași lipsă de grabă, cu aceiași față, cu aceleași priviri uscate și nepăsătoare.

„Am spus babei — zise crâșmarul — i-am spus ca s'aștearnă și să se culce...”

— Bine ai făcut, moș-Neculai — găsi cu cale să adauge Andrieș Meran.

— Ce să fac! — Un suflet este și baba asta a mea... Toată ziua aleargă, muncește... Dimineața își bate capul un ceas-două

cu grijile altora : feciorii, fetele, nurorile, ginerii, nepoții... În vremea aceea, pentru fiecare ar avea câte-un sfat, câte-un îndemn... Unul poate-i bolnăv... Unul poate taie lemne'n pădure, și poate nu se uită în clipa aceea încotro se va prăbuși copacul... Nora Lisaveta va naște peste două luni... Pe nepoțelu' Ionel l-au încolțit câinii vecinului...; are o zgârietură mică la picior : sânt patru zile de-atunci... și de, baba mea nu știe ce se poate întâmpla cu vremea asta rece... Tocmai în colț, spre prânz, își aduce aminte de mine și strigă : „Omule !... Ai gustat tu astăzi ceva ?“ După aceea face bucatele și mă cheamă la masă... Uneori, dragii mei, — să mă credeți — nu ne vorbim un cuvânt... Eu mă gândesc la nevoile mele, la crăsmăritul meu, judec cât mă duce capul, mă întreb, îmi dau răspunsuri, și nu știu cum printre toate acestea, parc' aud sfaturile și părerile babei mele... Când caut rareori să-i spun și ei câte- ceva, baba mea îmi taie vorba c'un semn, ori îmi răspunde în grabă, cași cum i-ași fi mai vorbit odată despre un lucru ca acela... Este o taină, — cu-adevărat cum zice scriptura — taină mare este această împerechere a bărbatului, ș'a femeii...

Ș'apoi, când după sfințirea și începutul ei, vin unul câte unul și trec peste dânsa anii, și vremurile,—vă'nchipuiți dumnea-voastră în ce se preface taina aceasta?...
 Săne întâiul copil, ca un minunat gândac de mătasă și țese împrejurul celor doi tovarăși pânza lui de borangic...; vine al doilea și adaogă...; vine al treilea și sporrește!... Trec după asta, dragii mei, alți ani și unul câte unul, copiii prind aripi, zboară și se duc... Cu ce rămâne omul în zilele pletelor albe, ca mine?... C'o babă ca a mea, care încă așteaptă să-i spun dacă este ori nu este vremea ca să-și aștearnă și să se culce..."

Andrieș Meran zâmbi... Pe subt sprincenele lui scurte, moș-Neculai Chiscop îl zări... Umplu paharele, își cuprinse pe-al său, și-i zise clătînându-și chica :

„Îți vine a râde, nepoate Andrieș!... Poate 'nțeleg și eu de ce îți vine a râde... Poftim ia!... Ia și dumneata Simioane... Vă doresc s'ajungeți în vrâsta unuia ca mine, să treceți mai departe, și să v'aduceți aminte odată ș'odată de niște vorbe ca acestea. Și să-mi răspundeți *atunci*, dacă nu zic bine ce zic... Acuma nu vă întreb... Acuma nu-mi puteți răspunde... Vorbesc unii și alții despre oamenii învățați care

ar ști și s'ar pricepe la toate... Vorbească... Dar după socotința mea, aceasta este o mare minciună... Învațat este fiecare om și'n fiecare zi... Bătrânul, — pentru bătrânețele lui ; tânărul, — pentru primăverile dumisale... De aceia, dragii mei, încă odată vă spun : dumneavoastră tinerii nu cereți dela cei bătrâni sfaturi pe care nu vi le mai pot împărtăși, pentru lucruri pe care le-au uitat, pe care le-a coperit demult pulberea anilor...“

Și fără să-și dea sama, vorbind astfel, Chiscop își întoarse privirile spre Simion.

„Se vede că ți-a cerut cineva un asemenea sfat !... zise Andrieș.

Crâșmarul își adună creștii pe frunte, gata să răspundă. În zbârciturile acestea, în brazdele obrazilor săi acoperiți cu puf alb și subțire ca o spumă, Meran prinse acest răspuns nerostit :

„Da, mi-a cerut...“

Fața lui Andrieș străluci dintr'o dată într'o lumină nouă. Își săltă puțin umerii, își ridică bărbia și privi țintă în ochii lui Simion. Obrajii arămii ai acestuia îi părură mai netezi ; albul ochilor mai alb.

„Ai cerut Simioane, un sfat ?...“

Simion se pregăti să răspundă ceva.

„Ți-l pot da și eu, dacă vrei, urmă Meran c'un zâmbet măreț.

— Nu-i nevoie să mi-l dai tocmai tu.

— Și de ce?... Cum te-aș iputea lăsa fără sprijin? Cine să te ajute, atunci?... Eu nu, — că-s de-o samă cu tine; moș Neculai, — iarăși nu, fiind cu mult mai bătrân decât noi amândoi.. Cine atunci?

— N'am nevoie de sfat...

— Și cu toate acestea l-ai cerut. De ce l-ai cerut? Ce vrei?...

— Dela tine, — nimic.

— Cred... dar și eu am drepturile mele... Când văd pe cineva în primejdie, trebuie să sar, să-l ajut, să-l scap...

Încă odată: ce vrei? Ce-ai vrut?...

Pe când Andrieș își netezea buzele mulțămit, un rânet clocoti în gâtul lui Simion. Cu gura închisă și adunată a dispreț, privi spre Andrieș ca spre un lucru fără nici-un preț; apoi:

„Tu?... Să mă ajuți tu, pe mine?...

— Da, eu, pe tine!...

— Tu, pe mine?—răcni iarăși Simion.

— Da, da; eu, pe tine, ca pe oricare altul... Ți pare mișunat?... Nu crezi că pot ști mai multe decât tine?...

— Tu?... Nu cred!... Nici n'am crezut... Nici nu voiu crede vreodată...

— Ba da, Simioane... Să crezi... Tu știi un singur lucru : tu știi gândurile tale... Tu ești asemenea cu vulpea flămândă pe care foamea și lăcomia o scot din pădure, mirosul o îndreptă spre sat ; picioarele o poartă și-o așază la pândă... Tu ești această vulpe înțeleaptă... Eu ?... Eu sânt gospodarul care cunosc aceste meșteșuguri, și mai cunosc pe lângă ele încă ceva : eu știu să întind lațul, și vulpea...

— Și vulpea ?...

— Și vulpea, știi tu, — își face coada așa, și se duce..."

Andrieș Meran își roti un deget de mai multe ori, ridicându-l cătră umăr și îndreptându-l în sus... Apoi, cătând când în ochii crâșmarului, când în fața lui Simion, întrebă :

„Să-mi spună acuma cine vrea : este vulpea mai deșteaptă, ori omul ? Ești tu, Simioane, mai tare, ori eu, Andrieș Meran ?...

— Hm ! — făcu Simion cu dispreț, sorbindu-și cu lăcomie paharul. S'ar putea ca cineva să te creadă, ascultându-ți pildele... Dovedește-mi că moare vulpea de foame, și te voi crede și eu..."

Apoi privind spre crâșmar, îl întrebă râzând :

„Dumneata ai văzut vulpe moartă de foame ?“

Crâșmarul nu-i răspunse.

„N'are de unde ști dumnealui, îi tăe vorba Andrieș; din han, de după tejghea moș-Neculai nu are de unde afla un lucru ca acesta... Numai eu știu ce face vulpea când n'are.

— Ce face ?

— Adulmecă stârvurile... Auzi tu?... Mă-nâncă hoit, — și se satură.

— Nu !... zvâcni Simion, trimițându-și un pumn înainte...

— Atunci, — urmă Andrieș mai domol, — se mulțamește c'o biată pasere, c'o biată rățușcă oarbă, rămasă de cârd pe marginile gârlei...

— Nu !... tună iarăși Simion.

— C'o biată pasere din ograda văduvei, a omului beteag, a celui bolnav...

— Nu !

— Atunci ?

— Atunci... Atunci se'ntâmplă aceiace se'ntâmplă, cu toată paza unuia ca tine...”

Un clocot de răs însoți răspunsul acesta, un răs, un gălgâit, un fel de înec pe care Simion și-l stăpâni cu greu, ca să privească cu stăruință pe crâșmar și să-l întrebe :

„Nu este așa,—moș Neculai?... Se'ntâmplă aceiace se întâmplă, cu toată paza proștilor, cu toți dulăii lor, cu toate lațurile lor..“

Cercă să-și răstoarne capul peste ceafă ca să-și sfârșească răsul, dar într'o clipă Andrieș era înălțat peste masă. Cu stânga prinse lacom obrazul și falca dușmanului, cu dreapta-și cercetă brâul și lovi... Simion se prăvăli de-alungul păretelui gemând. O mână și-o ținea dedesubt, apăsându-și coastele; cealaltă și-o izbea necurmat de trup:

„M'a ucis, m'a ucis!...“

— L-am ucis. Eu l-am ucis...“

Andrieș Meran svârli cuțitul lângă părete, merse la ușă, trase maneaua și zăvoarele, o deschise și flueră de câteva ori. Se'ntoarse iarăși în han și zise:

„Dumneata, moș Neculai, fii bun... Fii bun și crede-mă... Și iartă-mă...“

Apoi eși.

Peste puțin sosi straja. Zvonul dădu îndată ocol satului și oamenii alergară de pretutindeni ca să vadă dacă într'adevăr s'a întâmplat așa. Cei mai mulți erau de părere că înjunghierea dela han a zăbovit cu un an, cu doi, cu patru...

„Oameni tari, — și unul și altul... Oameni cu carne de criță... ,

— Așa zic și eu, — întârea al doilea, — și cu totul deopotrivă amândoi...”

Al treilea, fiind de aceeași părere, adaugă :

„Am auzit de întâmplare și mi-am zis : de bună-samă, am să-i găsesc pe amândoi, alături, în aceeași baltă de sânge...”

Din cei de față, vorbea fiecare, când despre unul, când despre altul... Despre firea lor, despre neamul lor, despre copilăria lor... despre înverșunata lor dragoste pentru același suflet de femeie... Știa bătrânii, știa tinerii necurmatele încercări ale celui biruit, de-a pune stăpânire pe ceiace Andrieș Meran își apăra... Se știa că dușmanii își vorbiseră până atunci, când și când... Se știa de legământul lor, de rugăminta lui Andrieș. Tocmai vine ziua, când trupul rânitului, — moale, stâmparat și ușor, fu așezat pe un pat de scânduri și dus acasă; mulțimea găsi de cuviință să se'ntrebe dacă mai este vre-o nădejde de scăpare.

Intre coaste, Simion avea o singură tăetură adâncă, pe care oamenii o spalară cu spirt și o strânsură cu fâșii de pânză albă. Până'n prânz, bolnavul păru liniș-

tit; din când în când deschidea ochii și căuta să cuprindă dintr'o singură dată întreaga icoană a celor ce se aflau în casă; apoi și-i închidea și-și întorcea ușor capul spre părete, ferindu-se, rușinându-se parcă.

Auzea și înțelegea toate șoaptele :

„Ar trebui dus neaparat la un spital — zise cineva. Cine știe, poate scapă.“

Bolnavul, cum sta cu brațele de-alungul trupului, își săltă puțin mâna dreaptă și făcu semn cu degetul: „nu!“

„Nu vrea, — vorbi o femeie, un neam...“

— Aude, înțelege, sărmanul“ — rosti altcineva...

Cătră prânz veni a doua oară Neculai Chiscop... Simion îl simți, își deschise ochii și-l privi îndelung, ca pe un cunoscut așteptat. Bătrânul se apropie de pat.

„Moș Neculai, Moș Neculai...“

— Ce este, nepoate Simioane; ce este?... Spune dumneata mie: ce este. Ți-i mai bine? — întrebă hangiul, plecându-și urechea... Spune-mi...“

În odae se făcu îndată o tăcere de peșteră.

„Spune-mi, nepoate Simioane... Ascult...“

Bolnavul făcu o sforțare, își încleștă pumni, își încreți obrații și-abia șopti:

„Mă iartă, moș Neculai ; eu am greșit...

— N'ai greșit, nepoate ; n'ai greșit... n'ai avut cu ce să greșești, — îl mângâia bătrânul.

— Am greșit... Cunosc eu... Ți-am spus... Am spus o vorbă...

— Taci.. lasă... uită... Te vei face bine, și atunci..."

Bolnavul își legănă însă capul și nu se învoi :

— Nu... nu ! Am spus... Și n'a trebuit... N'a trebuit să spun... Ș'a venit pentru mine osânda lui Dumnezeu...

— Taci, taci, îi strigă hangiul... Stăi liniștit și taci...

— Nu pot. Mă arde în coastă... N'a trebuit... iartă-mă... Ertăți-mă cu toții...

— Taci, Simioane, taci... Nu-i vorba acum de ertare... Stai liniștit...

— Ertăți-mă... Ertăți-mă cu toții..."

Bătrânul îi cuprinse fața cu amândouă palmele și-l sili să tacă...

Câteva clipe, cei de față avură cuvânt să se bucure. Cu încetul, o ușoară pânză trandafirie se-așternu pe obrajii, pe buzele bolnavului...

Era cea din urmă undă de viață pe care, îndată după amiază, o îngheță moartea, c'un singur suffu neașteptat și nevăzut...

CUPRINSUL

	<u>Pag.</u>
Noaptea Sfântului Andrei	3
Hotarul	19
Era atunci...	41
Scrisoare	51
Dumnealui Deputatul Ioniță	59
Cu cei din Crucea de Piatră	75
Amărăciunea unui sfat	93
Dormind...	111
Păcatele lui Gheorghe Tivodaru	123
O zi	141
Vasile Simion Bătrânu	147
Bădița Dumitru	161
O poveste mincinoasă	175
Istoria unei clopotnițe	187
Dela Iași la Pașcani	203
Intâmplarea dela han	225

